

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი

**პირადი არქივების
აღწერილობა**

3

თბილისი 2010

სერიის მთავარი რედაქტორი

ბუბა კუდავა

სერიის სარედაქციო კოლეგია

ზაზა ალექსიძე, თამარ გეგია, შალვა გლოველი,
გიორგი კალანდია, გოჩა საითიძე, ეთერ ქავთარაძე,
მიხეილ ქავთარია

ISSN 1987-5304

ISBN 978-99940-??

© ხელნაერთა ეროვნული ცენტრი, 2010.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის,
უწმიდესის და უნეტარესის
ამგროსი ხელაიას
პირადი არქივის აღწერილობა

შეადგინეს მიხეილ ქავთარიამ, მილა მეტრეველმა და
ირმა ხოსიტაშვილმა

რედაქტორი მიხეილ ქავთარია

სარჩევი

I. შესავალი	7
II. გოჩა საითიძე, ირმა ხოსიტაშვილი – ამბროსი ხელაია (ცხოვრება- მოღვაწეობა)	9
III. ძირითადი სამეცნიერო ლიტერატურა ამბროსი ხელაიას ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ	32
IV. შემოქმედებითი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა	35
V. მიმონერა	74
VI. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის სხვა საარქივო ფონდებში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ	75
VII. საქართველოს საისტორიო არქივში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ	80
VIII. ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ	89
IX. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას შვილთაშვილის ანა კლდიაშვილის პირად კოლექციაში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ	90
X. ამბროსი ხელაიას პირადი არქივის აღწერილობის კატალოგების შემაჯერებელი ცხრილი	93
XI. საძიებლები	97

შესავალი

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ამბროსი ხელაიას (1861-1927 წწ.) პირადი არქივი ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოებამ 1978 წელს გადასცა. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის გარდა, საარქივო მასალები ამბროსი ხელაიას შესახებ დაცულია საქართველოს საისტორიო არქივსა და გ. ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში. როგორც ცნობილია, ამბროსი ხელაიამ სასულიერო განათლება რუსეთში მიიღო. შემდგომში იგი ორჯერ გადაასახლეს რუსეთში და წლების განმავლობაში იქ მოღვაწეობდა. შესაბამისად, მისი არქივის გარკვეული ნაწილი რუსეთში ინახება.

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული მასალა წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს წყაროს როგორც XX საუკუნის I ნახევრის საქართველოს ეკლესიის ისტორიის, ისე თავად კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას ცხოვრება-მოღვაწეობის შესწავლის თვალსაზრისით.

ამბროსი ხელაიას პირადი არქივი 2001 წელს დაამუშავეს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომლებმა – მიხეილ ქავთარიამ და მილა მეტრეველმა (რუსული ნაწილი), ხოლო 2009 წელს აღნიშნული არქივი გადამუშავა ამავე ცენტრის თანამშრომელმა ირმა ხოსიტაშვილმა.

ამბროსი ხელაიას პირადი არქივი 342 საარქივო ერთეულს შეიცავს. გადამუშავების შედეგად დაიშალა სამი საარქივო ერთეული: №№ 253, 283 და 296. ამას გარდა, არქივს შეემატა ორი საარქივო ერთეული: 1. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ფონდში დაცული ამბროსი ხელაიას ნაშრომი „ბედიის ტაძარი“ (Q 587) გადმოვიტანეთ მის პირად არქივში და 2. ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში დაცული რომანოზ ფანცხავას პირად არქივში არსებული ამბროსი ხელაიას წერილის ასლი (№ 34476).

აღწერილობას ბოლოში დართული აქვს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული მასალის ცნობარი ამბროსი ხელაიას შესახებ, ასევე საქა-

რთველოს საისტორიო არქივსა და ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში დაცული რამდენიმე საარქივო ერთეულის აღწერილობა და ამბროსი ხელაიას შვილიშვილის ანა კლდიაშვილის პირად არქივში დაცული მასალა.

აღწერლობაში მასალა დალაგებულია თემატურად და ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით: I) შესავალი; II) ამბროსი ხელაია (ცხოვრებამოღვაწეობა); III) ძირითადი სამეცნიერო ლიტერატურა ამბროსი ხელაიას ცხოვრებამოღვაწეობის შესახებ; IV) შემოქმედებითი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა; V) მიმოწერა; VI) ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრის სხვა საარქივო ფონდებში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ; VII) საქართველოს საისტორიო არქივში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ; VIII) ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ; IX) სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ამბროსი ხელაიას შვილთაშვილის ანა კლდიაშვილის პირად კოლექციაში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ; X) ამბროსი ხელაიას პირადი არქივის აღწერილობის კატალოგების შემაჯერებელი ცხრილი; XI) საძიებლები.

დაბოლოს, განსაკუთრებულ მადლობას ვუხდით ბატონ გოჩა საითიძეს წინამდებარე აღწერილობის გამოსაცემად გაცეული დახმარებისათვის.

II

ამბროსი ხელაია

ცხოვრება-მოღვაწეობა

„ჩემი სული ეკუთვნის ღმერთს, გული – სამშობლო საქართველოს, ხოლო ლეში თქვენ დაგრჩეთ საჯიჯგნად, ჯალათებო! – ალბათ, ბევრს სმენია ეს სიტყვები, ბევრმა ისიც უნყის, რომ მათი ავტორი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსი ხელაია გახლავთ და ამ სიტყვებით მიმართა მან საქართველოს დამპყრობელ-დამმონებელ ქართველებსა თუ არაქართველებს მის წინააღმდეგ მოწყობილ სასამართლო პროცესზე. მაგრამ ჩვენი საზოგადოებრიობის ფართო წრეებისათვის, ჯერჯერობით, შედარებით ნაკლებად არის ცნობილი ამ უდიდესი საეკლესიო მოღვაწისა და პატრიოტის ცხოვრების გზა, გზა, რომლის გვირგვინიც 1995 წლის 18-19 სექტემბერს მცხეთის სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში გამართულ საქართველოს მართლმადიდებელი ავტოკეფალური სამოციქულო ეკლესიის გაფართოებულ კრებაზე მიტროპოლიტ ნაზარისთან, გაბრიელ ეპისკოპოსთან, არქიმანდრიტ გრიგოლ ფერაძესა და სხვა დიდ მამულიშვილებთან ერთად მისი წმინდანად შერაცხვა იყო.

მართალია, ამბროსი ხელაიას შესახებ გამოქვეყნებულია რამდენიმე პუბლიკაცია, რომელთა შორისაც დავასახელებდით ს. ვარდოსანიძის, გ. კობახიძის, ჯ. გამახარიას, გ. საითიძის, ა. მინდიაშვილის, შ. ჭელიძის, ზ. ჟვანიას, ვ. გურგენიძის, გ. ბუღაძის, ა. კლდიაშვილის, ი. ნიჟარაძის და სხვათა ნაშრომებს, ე. გიორგაძის მიერ შედგენილ კრებულს, მიძღვნილ წმინდა ამბროსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობისადმი, მაგრამ მაინც ვფიქრობთ, რომ ამბროსი ხელაია ჯერ კიდევ ელის იმ დაფასებას, რომელსაც იგი იმსახურებს.

ამბროსი (ერისკაცობაში ბესარიონ) ზოსიმეს ძე ხელაია დაიბადა 1861 წლის 7 სექტემბერს სოფელ ინჩხურში (ახლანდ. მარტვილის რაიონში). მამა – ზოსიმე დავითის ძე ხელაია ილორის წმ. გიორგის სახელობის ტაძრის მღვდელი იყო, დედა – ბზეხა ნიკოლოზის ასული გახლდათ. ბესარიონ ხელაია ილორში გაიზარდა, დაწყებით განათლებას

ოჯახში ეზიარა. 1871-1873 წლებში სწავლობდა ოჩამჩირის პირველდანი-
ყებით სკოლაში, ხოლო 1873-1879 წლებში – მარტვილის სასულიერო
სასწავლებელში.

1879 წელს ბესარიონ ხელაია თბილისის სასულიერო სემინარიაში
ჩაირიცხა. გამოჩენილი ქართველი საზოგადო მოღვაწის ზაქარია ჭიჭინა-
ძის თქმით, „ამბროსი თბილისის სემინარიაში სწავლის დროს ირიცხებო-
და საუკეთესო მოწაფედ; იგი როგორც საკლასო სწავლის საქმეში იყო
ყოჩალი, ისეთივე გახლდათ საქვეყნო წიგნების კითხვაშიც; ამხანაგებშიც
იყო სამაგალითო ამხანაგი, ყველას მოყვარე და ყველას საყვარელი თა-
ვის კეთილის, პატიოსანის ქცევითა და ღირსებით.

მაშინ სემინარიის მოწაფეთა შორის ძალიან იყო გავრცელებული
კოსმოპოლიტობა, ბევრს მაშინდელ გმირებს არც საქართველო სწამ-
დათ, არც ქართველობა, არც ქართული ენის პირობების ძიება. ამგვარი
პირებისაგან ამბროსი ყოველთვის შორს იდგა. იგი იყო უაღრესად
მოყვარე თავის სამშობლო ქვეყნის, თავის ერის, ქართული მწერლო-
ბისა და საქართველოს ისტორიის. ამ დროს ამბროსის ხშირი მიმოსვლა
ჰქონდა ჩემთან, წიგნების შესახებ ლაპარაკი, მსჯელობა და ყოველთ-
ვის გულწაღული იყო ქართველი ერის ასე დაცემასა და დაქვეითება-
ზედ. სძულდა სასტიკად უგულო ამხანაგები, ნამეტურ ისინი, რომელნიც
ხშირად საქართველოსაც წარა-მარად უარყოფდნენ“.

ბესარიონ ხელაიას თბილისის სასულიერო სემინარიაში სწავლის
პერიოდზე საინტერესო ცნობა მოიპოვება ცნობილი პოლიტიკური და
საზოგადო მოღვაწის, საქართველოში მარქსისტული ორგანიზაციის –
„მესამე დასის“ ერთ-ერთი დამაარსებლის ისიდორე რამიშვილის (1859-
1937 წწ.) ჯერჯერობით გამოუქვეყნებელ მოგონებებში (ამ დროს ეს
უკანასკნელიც სასულიერო სემინარიაში სწავლობდა – გ. ს.). ი. რამიშ-
ვილის ცნობით, ნაკლებად ნიჭიერ და ბეჯით მოსწავლეებს გაკვეთილე-
ბზე თავის გადარჩენის საგანგებო მეთოდი ჰქონდათ შემუშავებული:
„საჭირო იყო, ყოველ შემთხვევაში, რაიმე სცოდნოდათ, სავალდებულო
საგნებიდან იმდენი მაინც, რომ თავი გადაერჩინათ გამორიცხვისაგან...
ამისათვის იმათ ყავდათ აჩემებული ორი-სამი საუკეთესო მოწაფე, რომ-
ლებიც ყოველთვის ბეჯითად ამზადებდნენ გაკვეთილებს და რომლებ-
საც ჯგუფი ყოველი გაკვეთილის წინ შემოეხვევოდა და ალაპარაკებდა
გაზეპირებულ გაკვეთილებს. იმათ ლაპარაკიდან იმდენი მაინც ამოქონ-
დათ, რომ თუ მოხვდებოდა მარცხი და მასწავლებელი გამოუძახებდა,
ცოტაოდენი რამ მაინც სცოდნოდა. ეს ბეჯითი მოწაფეები არ იზა-
რებდნენ ჩვენ დახმარებას. ასეთები იყვნენ ბესარიონ ხელაია (შემდეგ
კათალიკოსი ამბროსი), რუსი მოწაფე ზემსკი, კონსტანტინე ჟორდანია
და ორიოდე კიდევ სხვა“.

1885 წელს სემინარიის დასრულების შემდეგ, ბესარიონ ხელაიას სწავლის გაგრძელება რომელიმე უნივერსიტეტში სურდა, მაგრამ ოჯახური პირობების გამო ვერ მოახერხა. 1887 წლის 25 მარტს ბესარიონ ხელაია სოხუმის ეპისკოპოსმა გენადიმ ჯერ სოხუმის საკათედრო ტაძრის დიაკვნად, ხოლო იმავე წლის 19 აპრილს სოჭის მიქაელ მთავარანგელოზის ტაძრის მღვდლად აკურთხა. აქ იგი მეუღლესთან – ელისაბედ ალექსის ასულ მერჩულესთან ერთად 1892 წლამდე ცხოვროვდა და მსახურობდა. პირველი ვაჟიშვილი – ანდრია რამდენიმე თვისა გარდაეცვალა. მოგვიანებით მათ შეეძინათ: ალექსანდრე, ნინო და ანა.

1892 წლის 29 სექტემბრიდან ბესარიონ ხელაია სოხუმის საკათედრო ტაძრის მღვდელი და ეპარქიის საეკლესიო-არქეოლოგიური კომისიის წევრი და ხაზინადარია. 1893 წლის 17 ივნისს იგი სოხუმის საკათედრო ტაძრის კანდელაკი გახდა. 1894 წელს ბესარიონ ხელაია სოხუმის მთიელთა სკოლის სჯულის კანონის მასწავლებლად და საეპარქიო საეკლესიო საძმოს, მასში შემავალი სასწავლო საბჭოს წევრად და კავკასიაში მართლმადიდებლობის აღმდგენი საზოგადოების სოხუმის, ახალი ათონისა და ლიხნის საეკლესიო-სამრევლო სკოლების ზედამხედველად დაინიშნა. ეწეოდა აქტიურ, ნაყოფიერ მისიონერულ მოღვაწეობას ადგილობრივ მაჰმადიან აფხაზთა მოსაქცევად და მათთვის საღი აზროვნების ჩამოსაყალიბებლად.

1896 წელს ბესარიონ ხელაია დაქვრივდა. მომდევნო წელს სასწავლებლად ყაზანის სასულიერო აკადემიაში შევიდა. ცნობილი ქართველი ლიტერატორი, იმ დროს ყაზანში მყოფი იპოლიტე ვართაგავა შემდგომში იგონებდა: „როცა ამბროსიმ ყაზანში დაიწყო სწავლა, უკვე 36 წლის იყო, ჭალარაშერეული. ასაკობრივი სხვაობის მიუხედავად, იგი მალე დამეგობრდა სხვა ქართველ და არაქართველ სტუდენტებთან. ამბროსი იყო უაღრესად ნიჭიერი, განვითარებული, პატიოსანი, კეთილი, სათნოიანი და, რაც მთავარია, უერთგულესი ამხანაგი“.

ყაზანში ყოფნის დროს, 1900 წლის 11 თებერვალს ბესარიონ ხელაია ბერად აღიკვეცა ამბროსის სახელით. მომდევნო წელს დაწერა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „Борьба христианства с исламом в Грузии“, აკადემიაში სწავლა ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით დაასრულა და სამშობლოში დაბრუნდა. 1902 წელს იგი რაჭაში მდებარე ჭელიშის ღვთისმშობლის მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნა. სულ მოკლე ხანში მოასწრო მან ადგილობრივი მოსახლეობის უდიდესი სიყვარულისა და პატივისცემის დამსახურება. ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში ქვეყნდებოდა პუბლიკაციები ჭელიშის მონასტერში ამბროსი ხელაიას მოღვაწეობის შესახებ. მღვდელი სიმონ ჭელიძე აღნიშნავდა: „საზოგადოდ, მამა ამბროსი განათლებული და მშრომელი კაცია. იგი დაბრძანდება რაჭის

ყველა კუთხეში, ათვალიერებს ძველს ეკლესიებს და ჰკრებს სასარგებლო ცნობებს“.

არქიმანდრიტი ამბროსი ჭელიშის მონასტერში წინამძღვრის საქმიანობასთან ერთად არქეოგრაფიულ სამუშაოებსაც აწარმოებდა. იმოგზაურა რაჭა-ლეჩხუმში, აღწერა ეკლესია-მონასტრები, ისტორიული ძეგლები, საეკლესიო ნივთები და ხელნაწერები, შეკრიბა ცნობები და საყურადღებო დაკვირვებები შემოგვთავაზა. აღნიშნული „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“ ნაწილ-ნაწილ გამოქვეყნდა ჟურნალებში „განთიადი“ და „ცხოვრება“ 1915-1917 წლებში, ხოლო დედანი ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ინახება.

საგანგებო ყურადღების ღირსია არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას მიერ ჭელიშის ხელნაწერებს შორის აღმოჩენილი ძველი ქართული საისტორიო თხზულების – „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მანამდე უცნობი რედაქცია, ე. წ. ჭელიშური ხელნაწერი (XIV საუკუნისა) და ასევე წმინდა სახარება, შემდგომში ჭელიშის ოთხთავით ცნობილი. ჭელიშის აღნიშნული ხელნაწერი, სხვა მნიშვნელოვან ხელნაწერებთან ერთად, არქიმანდრიტმა თბილისში ჩამოიტანა და საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების მუზეუმს გადასცა (ამჟამად დაცულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში – H-600), ხოლო ამ აღმოჩენის შესახებ 1907 წელს თავად წაიკითხა გამოკვლევა. 1904 წელს ამბროსი ხელაია თბილისის სინოდალური კანტორის წევრად და ფერიცვალების მონასტრის წინამძღვრად გადაიყვანეს.

XX საუკუნის დამდეგს, როგორც ამბროსი ხელაიას ცხოვრება-მოღვაწეობის, ისე საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით, საინტერესოა საქართველოს საისტორიო არქივში, ცნობილი ქართველი ისტორიკოსის, მუსიკოსის, მგალობელის, მწერლის, სასულიერო და საზოგადო მოღვაწის პოლიევქტო კარბელაშვილის (1855-1936 წწ.) პირად ფონდში დაცული ამბროსი ხელაიას სამი წერილი, რომლებიც ქრონოლოგიურად 1900-1906 წლებს განეკუთვნება. დოკუმენტების შინაარსობრივ განხილვამდე, საჭიროდ მიგვაჩნია ყურადღების გამახვილება ამბროსი ხელაიას წერილების ადრესატებზე. ქალაქ ყაზანიდან 1900 წლის 12 თებერვალს გამოგზავნილ წერილში ადრესატი – „მ. (მღვდელი) პოლიევქტო“ კონკრეტულად არის დასახელებული. ამდენად, ამ შემთხვევაში საკითხი გარკვეულია.

რაც შეეხება დანარჩენ ორ, 1900 წლის 30 ივლისითა და 1906 წლის 14 თებერვლით დათარიღებულ წერილს, ისინი ერთ საქმეშია ჩაკრული და როგორც ჩანს, ერთსა და იმავე პიროვნებას განეკუთვნება. მათში ამბროსი ხელაია მიმართვის ობიექტის ვინაობას არსად ასახელებს. იგი წერილებს შემდეგი სიტყვებით იწყებს: „თქვენო უსამღვდელოესობაჲ“,

„ყოვლად უსამღვდელოესო, მეუფეო“. ამგვარად, მიმართვის ფორმიდან გამომდინარე, ამბროსი ხელაიას წერილების ადრესატი ერთ-ერთი ქართველი ეპისკოპოსია.

საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცულ საქმეს სათაურის სახით აწერია: „მღვდელმონაზონ ამბროსის ორი წერილი ეპისკოპოს კირიონისადმი“, ე. ი. არქივის თანამშრომელმა, რომელმაც საქმე დაასათაურა, ჩათვალა, რომ ამბროსი ხელაიას წერილები ეპისკოპოს კირიონ საძაგლიშვილისადმი იყო განკუთვნილი. შესაძლოა, ჩვენც მიგვეჩნია პირობითად კირიონ ეპისკოპოსი ადრესატად, რომ არა ერთი ხელის შემშლელი გარემოება – 1906 წლის 14 თებერვალს გაგზავნილ წერილში ამბროსი ხელაია ეპისკოპოსს სთხოვს, კირიონს მოკითხვა გადასცეს: „ყოვლად სამღვდლო კირიონს მოვიკითხავ“; წერილში გვხვდება შემდეგი ფრაზაც: „აგრეთვე, კირიონისაც უნდათ შეჩვეულად დაბეჭდონ“.

აქედან გამომდინარე, საფუძველი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ამბროსი ხელაიას წერილების ადრესატი კირიონ ეპისკოპოსი არ არის (რატომ მოიხსენიებდა მას მესამე პირში, რატომ შეუთვლიდა მოკითხვას შუამავლის მეშვეობით?) და არქივის თანამშრომელს აღნიშნული გარემოება, უბრალოდ, მხედველობიდან გამოორჩა.

ნამდვილი ადრესატის ვინაობის დადგენაში თვით წერილების შინაარსი გვეხმარება, კერძოდ, ვიგებთ, რომ ამბროსი ხელაია მიმართავს 1906 წლის დასაწყისში პეტერბურგში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხებთან დაკავშირებით მყოფ და აქტიურად მებრძოლ ქართველ ეპისკოპოსს. ამ პერიოდში კი რუსეთის სატახტო ქალაქში აღნიშნული მიზნით კირიონ ეპისკოპოსთან ერთად მხოლოდ ერთი სასულიერო პირი – ეპისკოპოსი ლეონიდე (ერისკაცობაში ლონგინოზ ოქროპირიძე, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი 1918-1921 წლებში) იმყოფებოდა.

ასე რომ, შეცდომა გასწორდა: შეგვიძლია სრული დაბეჯითებით ვამტკიცოთ, რომ ვინაობის მოუხსენიებლობის მიუხედავად, ამბროსი ხელაიას წერილების ადრესატი გამოჩენილი ქართველი სასულიერო და საზოგადო მოღვაწე ეპისკოპოსი ლეონიდეა. რაც შეეხება უშუალოდ წერილების შინაარსს, განვიხილოთ თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე:

1) 1900 წლის 12 თებერვალს მღვდელმონაზონმა ამბროსიმ ქალაქ ყაზანიდან წერილი გამოუგზავნა პოლიევქტო კარბელაშვილს, რომელშიც თავისი ბერად აღკვეცის ამბავი აცნობა; სთხოვა დახმარება საჭირო სამეცნიერო ლიტერატურის მოძიების საქმეში (როგორც აღვნიშნეთ, ამ პერიოდში ყაზანის სასულიერო აკადემიის სტუდენტი ამბროსი ხელაია მუშაობდა საკანდიდატო დისერტაციაზე: „Борьба христианства с исламом в Грузии“);

2) 1900 წლის 30 ივლისით არის დათარიღებული ამბროსი ხელაიას მიერ ეპისკოპოს ლეონიდესადმი ყაზანიდან გამოგზავნილი პირველი წერილი. ამ და პოლიევექტო კარბელაშვილისადმი გაგზავნილი წერილის შინაარსი ძალიან ჰგავს ერთმანეთს – სასულიერო აკადემიის სტუდენტს ამბროსი ხელაიას საკანდიდატო დისერტაციაზე მუშაობის პროცესში კვლავ სჭირდება სამეცნიერო ლიტერატურის მოძიება, რისთვისაც დახმარებას ამჯერად ლეონიდე ეპისკოპოსს სთხოვს.

წერილიდან ირკვევა, რომ ცოტა ხნით ადრე ეპისკოპოსმა ლეონიდემ ამბროსი ხელაიას წერილი გაუგზავნა, რომელშიც დისერტაციისთვის გამოსადეგი თხზულებები მიუთითა. ეს უკანასკნელი გაეცნო ეპისკოპოსის მიერ მითითებულ ლიტერატურას, რის შემდეგაც რამდენიმე შეკითხვა გაუჩნდა, მაგ., არის თუ არა ქართულ ენაზე ნათარგმნი „ყურანი“ და სხვ.; აცნობებს, რომ ჯერჯერობით დისერტაციის წერა არ დაუწყია, რის მიზეზიც მცირე ხნის წინათ გადატანილი ციება ყოფილა; ატყობინებს ყაზანის უნივერსიტეტის უნიჭიერესი ქართველი სტუდენტის – კანდელაკის გარდაცვალების ამბავს და ა. შ.;

3) 1906 წლის 14 თებერვალს ამბროსი ხელაიამ წერილი გაუგზავნა ეპისკოპოს ლეონიდეს, რომელიც, როგორც დოკუმენტიდან ირკვევა, კირიონ ეპისკოპოსთან ერთად საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხებთან დაკავშირებით პეტერბურგში იმყოფებოდა. წერილის ავტორი შესთხოვს უფალს, დაეხმაროს მათ ავტოკეფალიის მოპოვებისათვის ბრძოლის საქმეში; მოუწოდებს, რომ არაერთი სირთულის მიუხედავად, უკეთესი მომავლის იმედი არ დაკარგონ და მხნედ განაგრძონ მცდელობა სანუკვარი მიზნის მისაღწევად.

როგორც ცნობილია, 1905 წელს დიდი ილიას მეთაურობით დაიწყო ბრძოლა რუსეთის მიერ 1811 წელს გაუქმებული საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის. ერის მამას მხარში ისეთი ცნობილი პიროვნებები ედგნენ, როგორიც პროფესორები ნიკო მარი, ალექსანდრე ცაგარელი, ეპისკოპოსები – კირიონი, ლეონიდე და სხვ. იყვნენ. ამ დიდ ეროვნულ საქმეში აქტიურად ჩაება ამბროსი ხელაიაც.

1905 წელს გაიმართა ქართველი სამღვდელოების კრება, რომელმაც მოითხოვა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა და რუსეთის სინოდს შესაბამისი პეტიციაც გაუგზავნა. იმპერატორმა ნიკოლოზ II-მ საკითხის გამოსარკვევად სპეციალური კომისია შექმნა.

1905 წლის ბოლოს ეპისკოპოსები – კირიონი და ლეონიდე პეტერბურგში ჩავიდნენ და რუსეთის სახელმწიფო საბჭოს წევრთან – ილია ჭავჭავაძესთან ერთად მოლაპარაკება გამართეს სინოდის ობერ-პროკურორ ა. ობოლენსკისთან. ამ უკანასკნელმა ქართულ დეპუტაციას გადამ-

ქრელი პასუხი ვერ გასცა და რუსეთის საეკლესიო კრების მოწვევამდე საკითხის გადაწყვეტისაგან თავი შეიკავა.

ამბროსი ხელაიას წერილში სწორედ ეს ფაქტია დაფიქსირებული – მისი აზრით, საეკლესიო კრება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხს დადებითად არ გადაწყვეტდა. მისი წერილის სულისკვეთება შემდეგი სიტყვებიდან გამოსჭვივის: „დათმობა არაფრისა და რასაც ძალით მოგვცემენ, ვემორჩილებით მხოლოდ დროებით; როდესაც მოხერხებულ დროს ვნახავთ, ვეცდებით განვახორციელოთ, რაც პეტიციებშია ნათხოვნი“.

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხებზე მსჯელობის გარდა, ამბროსი ხელაია ეპისკოპოს ლეონიდეს ატყობინებდა სასულიერო წრეებში შექმნილ ვითარებას, ურთიერთობის გამწვავებას გელათის მონასტრის ძმებს შორის და სხვ.

სამწუხაროდ, აღნიშნულ ეტაპზე ქართველი ერის საუკეთესო შვილების მცდელობამ შედეგი ვერ გამოიღო და ავტოკეფალური მოძრაობა დამარცხდა. მისი მონაწილეები სხვადასხვა ფორმით დასაჯეს. ამბროსი ხელაია რუსეთში გადაასახლეს და დანიშნეს უსტამედვედსკოეს (დონბასის) სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად. ცოტა ხნის შემდეგ არქიმანდრიტი გაამართლეს და სამშობლოში დაბრუნდა, დაინიშნა იოანე ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვრად. იგი 1907 წელს მონაწილეობდა „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ დაარსებაში.

1908 წელს ამბროსი ხელაიას ბრალად საქართველოს ეგზარქოსის – ნიკონის მკვლელობაში მონაწილეობის მიღება დასდეს. ქართველმა საზოგადოებრიობამ კარგად უწყოდა, რომ ეს მხოლოდ საბაბი იყო, სინამდვილეში კი რუსეთის ხელისუფლებას მისი საქართველოდან გასახლება ავტოკეფალიასთან დაკავშირებული მსოფლმხედველობის გამო სურდა. აი, რას წერდა გაზეთი „საქართველო“: „ვინც ამბროსის სპეციალური პიროვნებას და საღ გონიერებას იცნობს, მისი წარსული ცოტაოდნად მაინც იცის და რამე საქმე ჰქონია მასთან, ის ვერც წარმოიდგენს, რომ ამბროსი რაიმე უსუფთაო და ბნელს საქმეში ერიოს“.

უბედურება ის იყო, რომ მისი თანამემამულეების ამგვარი სულისკვეთება საქმეს ვერ უშველიდა – 1909 წლის დამდეგს სინოდის განკარგულებით ამბროსი ხელაია კვლავ რუსეთის გზას გაუყენეს. მოგვიანებით იგი იხსენებდა: „1909 წლის იანვრის მეორე ნახევარში მერგო წილად ცრემლების ფრქვევით მოვშორებოდი სამშობლო მხარეს და გადმოვსახლებულიყავი ჩრდილოეთისაკენ. 28 იანვარს მივაღწიე ჩემთვის საცხოვრებლად დანიშნულ ადგილს. ეს იყო რიაზანის სამეზობლოს მონასტერი. დიდხანს ვერ მოვახერხე მონასტრის ღირსშესანიშნავი ადგ-

ილების დათვალიერება. გადატანილი მოგზაურობისა და სულიერი ტანჯვის გამო დაავადმყოფებული ჩამადგეს ნესტიან სენაკში და ექიმის მოწვევის ნებასაც დიდხანს არ მაძლევდნენ. ამის გამო ჩემი ავადმყოფობა გაგრძელდა მთელი თვენახევარი. პირველ ხანებში ჩემთან შემოსვლის ნებას არავის აძლევდნენ მონასტრის ხაზინადრის, მღვდელმონაზონ ბასილის გარდა. თავისუფლად სიარულის ნებაც არ მქონდა – არამც მონასტრის კედლების გარეთ, არამედ მონასტრის ეზოშიაც. ამას დაერთო ზამთრის სისასტიკე და დიდი თოვლიც და ამის გამო ვიყავი გამოკეტილი ჩემს ნესტიან სენაკში“.

ქართველი ღვთისმსახურის საქმეს გენერალ-პროკურორი, იუსტიციის ყოფილი მინისტრი შეგლოვიტოვი იძიებდა, მაგრამ ამ უკანასკნელმა, დამამტკიცებელი საბუთების არქონის გამო, იგი გააუქმა და სასამართლოს არ გადასცა. 1910 წლის დასაწყისში ამბროსის ყველა უფლება აღუდგინეს, სამშობლოში დაბრუნების ნებართვის გარდა.

ცოტა ხნის შემდეგ ამბროსი ხელაია ნოვგოროდის გუბერნიის ქალაქ სტარაია-რუსას მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნა. 1910 წლის 24 დეკემბერს ნოვგოროდის კონსისტორიამ მას ეპარქიის მონასტრების ბლალოჩინის თანამდებობაც შეუთავსა. 1912 წელს ამბროსი ხელაიამ სამშობლოში ჩამოსვლა შევებულებით მოახერხა, მოინახულა ილორი, ბედია, სოხუმი. სტარაია რუსაში ყოფნისას არქიმანდრიტმა სასწავლებლის სტუდენტთა და მასწავლებელთა, ასევე მრევლის საყოველთაო სიყვარული მოიპოვა. 1913 წელს მას მიანიჭეს ვლადიმირის მეოთხე ხარისხის ორდენი.

გადიოდა წლები, ამბროსი გამუდმებით საქართველოში დაბრუნების ნებართვას ითხოვდა, მაგრამ ამაოდ – რუსეთისათვის ის მეტისმეტად საშიშ ძალას წარმოადგენდა. ამის მიუხედავად, გადასახლებაში იძულებით მყოფი არქიმანდრიტი სულის სიმხნევეს არ კარგავდა, განაგრძობდა ინტენსიურ სამეცნიერო და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას, რასაც ნათლად ადასტურებს მის მიერ „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ თავმჯდომარის – ექვთიმე თაყაიშვილისადმი ქ. სტარაია-რუსადან 1911 წლის 22 მაისს გამოგზავნილი წერილიც (ინახება ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, ექ. თაყაიშვილის პირად საარქივო ფონდში, № 1373):

„ღრმად პატივცემულო ექვთიმე სვიმონის ძე!

გთხოვთ უმორჩილესად, მიგზავნოთ თავ-თავის დროზე „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ გამოცემანი. მაქვს მხოლოდ „ძველი საქართველო“-ს I ტომი. რაც შეეხება „საქართველოს სიძველეთ“, არცერთი ტომი არ მიმიღია. აგრეთვე იმედი მაქვს გამომიგზავნით სხვა თქვენს იმ ნაშრომებსაც, რომელნიც ჩემს საქა-

რთველოდან გაქცევის შემდეგ დაბეჭდეთ. წამოსაღებად ჩემი შვილი გეახლება და რაც საჭირო იქმნება, მოგართმევს. დიდათ დამავალბეთ. ჭელიშის ვარიანტი „ქართლის მოქცევისა“, თუ საეკლესიო მუზეუმისათვის არ გადაგიციათ, „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ ბიბლიოთეკის კუთვნილებად ჩაირიცხოს.

სანევრო ფულის შეტანის დროს გთხოვთ მაცნობებდეთ ღია წერილით და შემდეგის მისამართით: Старая Русса. Новгородской Губернии. Спас-Преображенский монастырь.

თქვენი ღრმად პატივისმცემელი არქიმანდრიტი ამბროსი“.

ასე ცხოვრობდა გადასახლებაში მყოფი ამბროსი ხელაია. ამასობაში კი საქართველოს მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში გავრცელდა აზრი, თითქოსდა არქიმანდრიტი რუსეთში მხოლოდ იმიტომ რჩებოდა, რომ მას იქ შესანიშნავი საყოფაცხოვრებო პირობები ჰქონდა შექმნილი.

1915 წელს გაზეთ „საქართველოს“ ერთ-ერთ ნომერში გამოქვეყნებულ წერილში ამბროსი ხელაია ამგვარი პიროვნებების გასაგონად საჯაროდ აცხადებდა: „საზოგადოდ, მე ყოველთვის წინააღმდეგი ვიყავი და ვიქნები იმისა, რომ ქართველმა კაცმა ნებით მიატოვოს თავისი სამშობლო მხარე, თუნდაც სხვაგან მას პირადი წარმატება და კეთილდღეობა მოელოდეს. ზოგიერთნი მე ბედნიერად მთვლიან, რომ მოვშორდი საქართველოს და ვითომ მატერიალურად კარგად მოვეწყე. მათ, ალბათ, ჯერ არ გამოუცდიათ მარტოობა სულისა, არ გამოუცდიათ ის სიმწვავე, რასაც განიცდის სამშობლოდან გადახვეწილი, თუკი ის გადაგვარების გზაზე არ არის დამდგარი და გული შესტკივა სამშობლოს მდგომარეობაზე“.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ეკლესია 1917 წლის დასაწყისშიც დიდ დამცირებასა და ტანჯვა-წამებას განიცდიდა, ამ პერიოდისათვის ყინული უკვე დაძრული იყო და თანდათანობით ღვებოდა. ამის ნათელი დადასტურებაა 1917 წლის იანვარში პეტროგრადში ქართული ეკლესიის დაარსება, სადაც წირვა-ლოცვა ქართულ ენაზე აღევლინებოდა. აი, როგორ აღწერს ამ მოვლენას ვინმე „ლადა“ გაზეთ „საქართველოს“ 26 იანვრის პუბლიკაციაში „ეროვნული წირვა-ლოცვა უცხოეთში“: „პეტროგრადის ქართული საქველმოქმედო საზოგადოება დიდი ხანია ცდილობდა, დაეარსებინა ქართული ეკლესია, რომელიც იქნებოდა ერთგვარი პლატფორმა უცხოეთში გაბნეული ქართველობის თავმოყრელად. ამ საზოგადოებას ბევრი დაბრკოლების გადალახვა დასჭირდა დასახული მიზნის მისაღწევად, მაგრამ ეროვნული ღვთისმსახურებისადმი სიყვარულმა ღვთისმსახურება სამშობლო ენაზე პეტრეს ქალაქშია კი მოასმენინა... კარგა ხნის ლოდინის შემდეგ ყოვლად უსამღვეღლოესმა პიტირიმმა პეტროგრადში ქართული ეკლესიის დაარსების

ნება დართო. სამშობლოდან ქართველმა საზოგადოებამ მოიწვია მამა ი. ჩიჯავაძე, იშოვა ეკლესია და ნინოობას მთელი ქართველობა კოპნიად მორთულ ტაძარში შეიკრიბა.

ყველა იქ მყოფ ქართველს სახეზე სადღესასწაულო მხიარულება აღბეჭდვოდა, მითუმეტეს, რომ საერთო ლოცვაში მათ გვერდს უმშვენებდნენ წამებულნი ივერიის ეკლესიისანი – ეპისკოპოსი კირიონი, არქიმანდრიტი ამბროსი და, აგრეთვე, ეპისკოპოსი ანტონი“.

ქართველმა სამღვდელოებამ და საზოგადოებრიობამ 1917 წლის დასაწყისიდანვე აქტიური ბრძოლა გააჩაღა როგორც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის, ისე უსამართლოდ დასჯილი ცალკეული სასულიერო პირების გადარჩენისათვის. 1917 წლის 22 იანვარს გაზეთ „საქართველოში“ გამოქვეყნებული სტატიის ავტორი, ვინმე „ხ. ს.-ველი“, ქართველი საზოგადოებრიობის ყურადღებას მიაპყრობდა და სთხოვდა, ეზრუნა სამშობლოდან განდევნილი კირიონ ეპისკოპოსის, არქიმანდრიტ ამბროსისა და სხვა წამებულ ადამიანთა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, რადგან ისინი საერთო საქმისათვის იყვნენ დასჯილნი, იმიტომ, რომ საქართველოზე ზრუნავდნენ, ხოლო ისინი, რომელნიც „არასოდეს შეუბრუნებდნენ სიტყვას თავისადმი კეთილად განწყობილ ბატონს, თბილად და მძღრად ატარებდნენ თავიანთ უმფოთველ დროს, თან ე. წ. ჯილდოებსაც ღებულობდნენ“.

წერილის ბოლოს ავტორი განსაკუთრებული დაბეჯითებით სთხოვდა ყველას, უწინარეს ყოვლისა კი ქართველ თავადაზნაურთა წინამძღოლს, სახელმწიფო საბჭოს წევრს – კონსტანტინე აფხაზს, აღემაღლებინათ ხმა დევნილთა საქომავოდ.

1917 წლის თებერვლის ბოლოს რუსეთის იმპერიაში დიდმნიშვნელოვანი მოვლენები მოხდა – იმპერატორი ნიკოლოზ II ტახტიდან გადადგა, შეიქმნა დროებითი მთავრობა... საქართველოში შექმნილი ვითარება შესაფერისად მიიჩნიეს საიმისოდ, რათა დიდი ხნის ნანატრი საეკლესიო თავისუფლება მოეპოვებინათ. და მართლაც, 1917 წლის 12 (ახ. სტ. – 25) მარტს მცხეთის სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძარში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა გამოცხადდა. ამ საქმეს სათავეში ეპისკოპოსი ლეონიდე ოქროპირიძე ედგა.

ამბროსი ხელაია ავტოკეფალიის აღდგენამ დიდად გაახარა. იგი ხომ ამისთვის მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე დაუღალავად იბრძოდა. 1917 წლის მარტში სტარაია-რუსადან გამოგზავნილ მისალოც წერილში არქიმანდრიტი აღნიშნავდა: „მრავალტანჯულ საქართველოს ვულოცავ სასიხარულო ამბავს: მისი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენას. გიხაროდენ შენც, მშობელო დედავ, საკათალიკოსო ეკლესიავ, აღზდგ და მოავლინე შენი ცხოველმყოფელობა ურწმუნოების გზაზე დაყენებულ

ხალხის საკეთილდღეოდ, აღმობრწყინდი ძველებურის სისპეტაკითა და სინმინდით“.

მაგრამ რუსეთი რისი რუსეთი იქნებოდა, ასე იოლად შეგუებოდა ქართველ ხალხზე ზემოქმედების ასეთი მნიშვნელოვანი ბერკეტის მისი გავლენის სფეროდან გასვლას. 12 მარტის შემდეგ რუსეთის სინოდი აჭიანურებდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის ცნობას. ჩვენს ხალხს ამის მისაღწევად დიდი ბრძოლა დასჭირდა. ამ დიდ ეროვნულ საქმეში სხვა ღირსეულ ქართველ მამულიშვილებთან (ივანე ჯავახიშვილი, ზურაბ ავალიშვილი, კიტა აბაშიძე და სხვ.) ერთად აქტიურად მონაწილეობდა ამბროსი ხელაიაც, რისი დასტურიცაა 1917 წლის 23 მარტს ივანე ჯავახიშვილის მიერ პეტროგრადიდან მეგობრის – კიტა აბაშიძისადმი გამოგზავნილი წერილიც. დიდი ქართველი ისტორიკოსი აღნიშნავდა, რომ იურიდიულმა კომისიამ, რომელსაც გადაეცა განსახილველად დროებითი მმართველობის განცხადება ავტოკეფალიის შესახებ, რამდენიმე მეტად ცუდი ცვლილება შეიტანა მასში. ერთ-ერთი უაღრესად „არასასიამოვნო მუხლია, რომ რუსთა არქიეპისკოპოსის საჯდომად ტფილისია გამოცხადებული. მართალია, ყოველთვის ისე იყო, რომ ჩვენი კათალიკოზი მცხეთაში იჯდა, მაგრამ მაინც ცუდია, რომ ჩვენ ტფილელი ველარ გვეყოლება. ეს ინსტრუქციაშია. ჩვენ (იგულისხმებიან ივანე ჯავახიშვილი და ზურაბ ავალიშვილი, რომლებიც აღნიშნულ საკითხებზე ეკამათნენ სინოდის ობერ-პროკურორს – გ. ს., ი. ხ.) ამასაც შევეკამათეთ, მაგრამ ამბროსი ხელაიასთვის მას ჩვენზე უწინარეს ეთქვა, რომ ამას მე ვერასგზით ვერ დავთმობო“.

დროებითი მთავრობის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ არარუსთა დევნა გარკვეულწილად შესუსტდა, რამაც ქართველ წამებულ სასულიერო მოღვაწეებს სამშობლოში დაბრუნების შესაძლებლობა მისცა – 1917 წლის აპრილის დასაწყისში ეპისკოპოსი კირიონი და არქიმანდრიტი ამბროსი მშობელ ქვეყანას დაუბრუნდნენ და მაშინვე ჩადგნენ რეალური ავტოკეფალიის მოპოვებისათვის მებრძოლთა მონინავე რიგებში. ამბროსი ხელაია ქართული დეპუტაციის წევრი იყო, რომელიც 1917 წლის ზაფხულში პეტროგრადში იმყოფებოდა და დროებითი მთავრობის მხრიდან საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღიარებას ცდილობდა.

13 აგვისტოს მოხდა ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი, რომელმაც ცხადყო, რომ საქართველოს ეკლესიის სრული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა გრძელდებოდა – თბილისში, ქალთა საეპარქიო სასწავლებლის დარბაზში, გამართულ ეკლესიის დროებითი მმართველობის თათბირზე აღდგა საუკუნის წინ უსამართლოდ გაუქმებული თბილელ მიტროპოლიტთა კათედრა. თბილელ მიტროპოლიტად აირჩიეს ეპისკოპოსი ლეონიდე. ამ ღირსშესანიშნავ მოვლენას უამრავი ხალხი დაესწრო.

თბილისის ახლად არჩეულ მიტროპოლიტს მიესალმნენ გიორგი გვაზავა, ტრიფონ ჯაფარიძე, სიმონ ჭელიძე და არქიმანდრიტი ამბროსი.

1917 წლის აგვისტოში ქართველმა ხალხმა სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებისათვის მზადება დაიწყო. თავდაპირველად კათოლიკოს-პატრიარქობის კანდიდატად მიტროპოლიტ ლეონიდესთან, ეპისკოპოს კირიონსა და არქიმანდრიტ ნიკოლოზთან (ნამორაძე) ერთად ამბროსი ხელაიაც ითვლებოდა. თუმცა საეკლესიო კრების წინ მხოლოდ ორი კანდიდატი – მიტროპოლიტი ლეონიდე და ეპისკოპოსი კირიონი დარჩა.

გაზეთ „საქართველოს“ 8 სექტემბრის ნომერში სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას აღფრთოვანებით მიესალმებოდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მოღვაწე დავით კასრაძე: „დღეს ჩვენი განთავისუფლებული ეკლესიის განსაკუთრებული დღეა, დღე ამაღლების, დღე – გვირგვინისნობის! სიონი კვლავ იხილავს მთელი საქართველოს კუთხიდან წარმოგზავნილ შვილთ, მის თაღთა ქვეშ ჩამოიკვრება ქართული ზარი, ქართულ ენაზე გაისმება „რომელი ქერუბიმის“ ხმა, რომლითაც მორწმუნის სული და გული მიჰფრენს ციურ სიონის სამყაროში; დღესვე მწირველია სხვათაგან შეჩვენებული და ჩვენგან შეყვარებული უსაყვარლესი მწყემსმთავარი ლეონიდე, რუსეთში გადასახლებულნი წამებულნი და ტანჯვით განსპეტაკებულნი კირიონი, დავით, ამბროსი; დღესვე გახსნილი იქნება პირველი კრება ერთად შემოკრებილი ქართლ-კახეთ-იმერ-ამერთა სამღვდელოების, დღესვე დაიწვენება სამარადისო გვირგვინი ჩვენი ერთობისა, სიყვარულისა და ამაღლების! დაე, დღევანდელმა დღემ შეგვაძლებინოს საფიცარის დადება, რომ უმჯობესი იქნეს ჩვენი მშობელი სიონის დანგრევა, ვიდრე მის თაღთა ქვეშ როდესმე მაინც უცხო საგალობლის გაგონება“.

1917 წლის სექტემბერში ქართველმა ხალხმა ოცნება აისრულა – 106 წლის შემდეგ მას თავისი მღვდელმთავარი ჰყავდა დიდი კირიონ II-ის სახით. გაზეთი „საქართველო“ 19 სექტემბერს აქვეყნებდა საქართველოს ეკლესიის მმართველობის სიას და მათ მიერ დაკავებულ თანამდებობებს: თბილისის მიტროპოლიტად დარჩა ეპისკოპოსი ლეონიდე, ქუთაისის მიტროპოლიტად – ეპისკოპოსი ანტონი, ჭყონდიდის მიტროპოლიტად აირჩიეს არქიმანდრიტი ამბროსი, გორის ეპისკოპოსად – ეპისკოპოსი დავითი. 1 ოქტომბერს, მცხეთობა დღეს, სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძარში ამბროსი ხელაია ჭყონდიდის მიტროპოლიტად აკურთხეს.

ახლად შექმნილი ცხუმ-ბედიის ეპარქია დროებით (საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის მთელს აფხაზეთზე გავრცელებამდე) ჭყონდიდის ეპარქიას მიენერა. 1919 წლის 7 ოქტომბერს ამბროსი ხელაია ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტად აირჩიეს. მთელი მისი ძალისხმევა ეპარქიის შენარჩუნება-განმტკიცების მიზნით ფინანსური, საკადრო,

უძველესი ტაძრების აღდგენასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტასთან იყო დაკავშირებული.

1921 წლის თებერვალ-მარტში საქართველოს ლენინის საბჭოთა რუსეთი დაეპატრონა. ოკუპანტებმა შეუტიეს ყოველივე ქართულს, ყოველივე წმინდას, რაც კი ჩვენს ერს გააჩნდა, მათ შორის, პირველ რიგში, საქართველოს ეკლესიას, რომელიც სულ ცოტა ხანში მეტად მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა.

1921 წლის ივლისში, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ლეონიდეს გარდაცვალების შემდეგ, საკათალიკოსო საბჭომ კათოლიკოსის მოსაყდრედ ამბროსი ხელაია აირჩია, ხოლო იმავე წლის 1-5 სექტემბერს, საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის მესამე საეკლესიო კრებამ გელათში, ფარული კენჭისყრის საფუძველზე, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ამბროსი აირჩია. 1921 წლის 14 ოქტომბერს სვეტიცხოვლის ტაძარში შესრულდა უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსის აღსაყდრება.

კათოლიკოს-პატრიარქს, როგორც ერის სულიერ მამას, მშობელი ხალხის ასეთი დაბეჩავებისათვის მშვიდად ცქერა არ შეეძლო, ამიტომაც 1922 წლის 7 თებერვალს მემორანდუმი გაუგზავნა გენუის საერთაშორისო კონფერენციას, რომელშიც წერდა: „მცირე ერების მჩაგვრელმა რუსეთმა საქართველოს ხელმეორედ დაადგა კისერზე ისეთი მძიმე და სამარცხვინო მონობის უღელი, რომლის მსგავსი მას არ განუცდია თავის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში.

ოკუპანტები, მართალია, ლამოზენ შინ და გარეთ ყველანი დაარწმუნონ, რომ მათ გაათავისუფლეს და გააბედნიერეს ქართველები, მაგრამ რამდენად ბედნიერად გრძნობს თავს ქართველი ერი, ეს ყველაზე უკეთ ვუწყი მე, მისმა სულიერმა მამამ და დღესდღეობით ერთადერთმა ნამდვილმა მოძღვარმა, რომლის ხელშია ამ ერის გულიდან გამომავალი იდუმალი ძაფები, რომელსაც უშუალოდ ესმის მისი კვნესა და ვაება.

თამამად და გაუზვიადებლად ვამბობ, რომ ის ყოვლად შეუფერებელი ექსპერიმენტები, რომელსაც უკანასკნელ წლებში ახდენენ ქართველი ერის ზურგზე, აუცილებლად მიიყვანს მას ფიზიკური გადაშენების, სულიერი გავლეწურებისა და გახრწნის კარამდე.

ერს ართმევენ მამა-პაპათა სისხლითა და ძვლებით გაპოხიერებულ მინა-წყალს, რომელსაც უცხოეთიდან შემოხიზნულთ ურიგებენ. მათი წყალობით, ისედაც გაღატაკებულ ერს პირიდან ჰგლეჯენ მისი სისხლით და ოფლით მორწყულ სარჩოს და გაუგებარი სიჩქარით იმავე უცხოეთში მიეზიდებიან. ერს უგმობენ და ართმევენ მშობლიურ ენას, მას უბილწავენ მამა-პაპურ ეროვნულ კულტურას. დასასრულ, მას უბღალავენ

წმიდათაწმიდა სარწმუნოებრივ გრძნობას და სინდისის თავისუფლების დროშის ქვეშ ნებას არ აძლევენ, თავისუფლად დაიკამაყოფილოს რელიგიური მოთხოვნილება.

მისი სამღვდელოება უკიდურესად დევნილია. მისი ეკლესია, ეს ძველისძველათვე ფაქტორი საქართველოს ეროვნული სახელმწიფოებრივი ამაღლებისა და ძლიერებისა, დღეს უფლებააყრილია იმდენად, რომ ნებაც კი არა აქვს თავისი შრომით, გარჯილობით და უნარით მოიპოვოს მუდმივი სახსარი არსებობისა.

ერთი სიტყვით, ერი კვნესის, ერი გმინავს, მაგრამ საშუალება არა აქვს ხმის ამოღებისა. ამ პირობებში ჩემს მწყემსმთავრულ მოვალეობად ვრაცხ, კულტურული კაცობრიობის გასაგონად ვთქვა: მე, როგორც ეკლესიის წარმომადგენელი, არ შევდივარ პოლიტიკური ცხოვრების სხვადასხვა ფორმების დაფასებასა და რეგლამენტაციაში, მაგრამ არ შემიძლია არ ვისურვო ჩემი ერისათვის ისეთი წყობილება, რომელიც შედარებით უფრო მეტად შეუწყობს ხელს მის ფიზიკურ აღორძინებას და კულტურულად განვითარებას, ამიტომ ვითხოვ:

1) დაუყოვნებლივ გაყვანილ იქნას საქართველოს საზღვრებიდან რუსეთის საოკუპაციო ჯარი და უზრუნველყოფილ იქნას მისი მინაწყალი უცხოელთა თარეშობისა და მძლავრება-მიტაცებისაგან;

2) საშუალება მიეცეს ქართველ ერს თვითონ, სხვათა ძალდაუტანებლად და უკარნახოდ მოაწყოს თავისი ცხოვრება ისე, როგორც ეს მას უნდა, შეიმუშაოს ისეთი ფორმები სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრებისა, როგორც მის ფსიქიკას, სულისკვეთებას, ზნე-ჩვეულებასა და ეროვნულ კულტურას შეესაბამება.

სრული იმედი მაქვს, რომ მაღალპატივცემული კონფერენცია, რომელსაც მიზნად დაუსახავს გაარკვიოს უდიდესი პრობლემები კაცობრიობის ცხოვრებისა და დაამყაროს ქვეყანაზე სამართლიანობა და თავისუფლება, არ უგულებელყოფს პატარა საქართველოს ელემენტარულ მოთხოვნილებას, დღეს ჩემი პირით წარმოთქმულს, და დაიხსნის მას ძალმომრეობისა და სამარცხვინო მონობის კლანჭებიდან.

კურთხევა უფლისა იყოს თქვენ ზედა და თქვენს კეთილშობილურ მისწრაფებასა და მუშაობაზე.

მდაბალი ამბროსი, პატრიარქი სრულიად საქართველოსა“.

გენუის კონფერენციის მონაწილეებისათვის გაგზავნილი მემორანდუმის ავტორის შესახებ განსხვავებული მოსაზრებებიც არსებობს. მაგალითად, გენერალი შალვა მაღლაკელიძე თავის „მოგონებებში“ აღნიშნავს, რომ მემორანდუმის დაწერის „იდეა ეკუთვნოდა გრიშა ლორთქიფანიძეს (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო მინისტრი, მთავრობის თავმჯდომარის მოადგილე, ცნობილი პოლიტიკური

და საზოგადო მოღვაწე – გ. ს., ი. ხ.). ყოველთვის გვექონდა კამათი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა დავამტკიცოთ, რომ 1921 წელს საქართველოში არ მომხდარა ხალხის აჯანყება და რომ მოხდა დაპყრობა, ოკუპაცია. მიმართვის მიზანი გახლდათ კონფერენციაზე, სადაც მომხსენებელი იყო გიორგი გვაზავა (ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის თვალსაჩინო მოღვაწე – გ. ს., ი. ხ.), ერთა ლიგის ორგანიზაციაში, ფრანგულის საუკეთესო მცოდნე, საფრანგეთში გაზრდილი კაცი, გაერკვია საზოგადოებრიობა იმაში, რომ საქართველო არის დაპყრობილი... ეს ტექსტი მეტეხის ციხიდან (1921-22 წლებში გრ. ლორთქიფანიძე, შ. მაღლაკელიძე და ბევრი სხვა ცნობილი პოლიტიკური, თუ საზოგადო მოღვაწე კომუნისტებს მეტეხის ციხეში ჰყავდათ გამომწყვდეული – გ. ს., ი. ხ.) გადაგვავანეთ სიონში. იქიდან იტალიელმა კაპიტანმა, ქართველი ცოლი რომ ჰყავდა, ჩაიტანა დანიშნულების ადგილამდე. ამბროსი ხელაიამ ამ ტექსტზე მართო ხელი მოაწერა. დიახ, ტექსტი შეადგინა გრიშა ლორთქიფანიძემ და მეც მაქვს მიღებული მონაწილეობა“.

არსებობს სხვა ვერსიაც – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებელი, აკადემიკოსი კორნელი კეკელიძე 40-იან წლებში თავის ძმისწულთან, მიხეილ კეკელიძესთან საუბარში იგონებდა: „1922 წელს გენუის კონფერენციაზე გაგზავნილი საქართველოს მემორანდუმი ჩემი დანერგულია. მე გადავეცი კათალიკოს ამბროსის. მასთან შეთანხმებული ვიყავი, იმან კი გადასცა რაფიელ ივანიცკი-ინგილოს, რომელმაც მემორანდუმი საზღვარგარეთ გაიტანა“.

საქართველოს ემიგრანტული მთავრობა გენუის კონფერენციაზე არ მიუწვევიათ. გარდა ამისა, მსოფლიოს წამყვან სახელმწიფოებს (განსაკუთრებით დიდ ბრიტანეთს) რუსეთთან დაახლოების გზების მოძიება სურდათ, ამიტომაც ამბროსი ხელაიას მემორანდუმი უშუალოდ კონფერენციის დღის წესრიგში არ შეუტანიათ. იგი წაიკითხეს კონფერენციის დელეგატების სამომწესრიგებლო სხდომაზე, რომელზედაც არმონეველ სახელმწიფოთა განცხადებები განიხილეს. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მემორანდუმს დიდი გამოხმაურება მოჰყვა არა მარტო ევროპის პოლიტიკურ წრეებში, არამედ პრესაშიც. იგი 1922 წლის 25 მაისს გაზეთ „კავარში“ გამოქვეყნდა, თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, მას საქართველოსათვის რეალური დადებითი შედეგი არ მოჰყოლია.

1922 წელს ქართველმა ხალხმა რუსი დამპყრობლების წინააღმდეგ აჯანყება მოაწყო პოლკოვნიკ ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის მეთაურობით (ე. წ. „ხევსურეთის აჯანყება“). კათოლიკოს-პატრიარქის სურვილზე, მიეღო მონაწილეობა ამ აჯანყებაში, მოგვითხრობს თავის მოგონებებში ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწე, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი და ლიდერი დავით (დათა) ვაჩ-

ნაძე: „ახალი მოვლენები სწრაფად ვითარდებოდა. ყაზბეგიდან შიკრიკი ჩამოვიდა – ხალხი ირაზმება, სამხედრო გზაზე შეიარაღებულ მთიელთა ჯგუფები გაჩნდნენ, ჩოლოყაშვილი თიანეთისკენ მოდის, ხევსურეთი ფეხზე დგებაო. ეს ხმები მოსდიოდა თბილისის ყოველ მხრიდან.

ამ დღეებში, ერთ დილას თავს წამადგა მეგობარი კაცი: ყოვლად სამღვდელო ამბროსისაგან თქვენთან დანაბარები მაქვს... ყოვლად სამღვდელო გიგზავნით თავის ლოცვა-კურთხევას და გატყობინებთ შემდეგს: თელავიდან საგანგებო კაცის პირით კათალიკოსს მოუვიდა ამბავი, რომ ხალხი დღე-დღეზე გამოსვლას აპირებს; რომ ჩოლოყაშვილი გადავიდა კახეთიდან ხევსურეთში. კათალიკოსს ამბროსის გადანყვებილი აქვს ხალხის ამ გამოსვლაში მონაწილეობა მიიღოს. ამიტომ გთხოვთ, როგორმე აცნობოთ ბატონ ქაქუცა ჩოლოყაშვილს, თუ ეს შესაძლებელია, გამოსვლის დღე ალავერდობის დღეობას შეუფარდოს (27 სექტემბერს ახალი სტილით). ამ დღეს კათალიკოსი იქნება ალავერდში და წმინდა ნინოს ჯვრით დალოცავს და აკურთხებს მებრძოლ ქართულ რაზმებს და თვით გაჰყვება მათ ბრძოლაში.

– ეს ნაბიჯი მართლაც გადანყვებილი აქვს კათალიკოსს? – გაკვირვებით გადავკითხე მის გამოგზავნილ კაცს.

– დიახ, ნაფიქრი და გადანყვებილი.

– მაშ, გადაეცით ყოვლად სამღვდელოს მადლობა ლოცვა-კურთხევისათვის და აცნობეთ, რომ ყოველ ღონეს ვიღონებთ და შევატყობინებთ ჩოლოყაშვილს მის სურვილს.

განშორებისას მესაუბრემ მითხრა: უკანასკნელ დროს კათალიკოსი ძალიან აღელვებულია, მუდამ იმეორებს, რჯულისა და ერისათვის სიკვდილი მწყურია, ველარ ვიტან ამ შეგინებულ, ნაზრახ ქართულ სიცოცხლესო“.

სამწუხაროდ, ხევსურეთის აჯანყება დამარცხდა (კათალიკოსს მასში მონაწილეობა არ მიუღია – გ. ს., ი. ხ.), საბჭოთა ხელისუფლებამ კი მშობელ ერზე ზრუნვა ამბროსი ხელაიას, რასაკვირველია, დანაშაულად ჩაუთვალა. „ჩეკამ“ მასზე საგანგებო მეთვალყურეობა დაანესა კოდური სახელწოდებით „წმინდანი“. 1922 წლის 12 ივნისს ამბროსი ხელაია დაკითხეს „ჩეკაში“, სადაც მან შემდეგი შინაარსის ჩვენება მისცა: „მონოდება იყო მხოლოდ ჩემი პირადი დაკვირვებისა და სინდისის კარნახის შედეგი... საბჭოთა რუსეთს ვთვლი არა მოკავშირედ, არამედ როგორც ოკუპანტს... საქართველოში მთავრობა არსებობს, მაგრამ არ არის საქართველოს დამოუკიდებლობა... საქართველოს დამოუკიდებლობა რუსეთის საბჭოთა ხელისუფლებამ წაართვა... საქართველოს დამოუკიდებლობაზე ლაპარაკს საჭიროდ ვთვლი იმდენად, რამდენადაც ასეთი ჩარევა ეხმარება ხალხისა და ეკლესიის აღორძინებას“.

1922 წლის 20 ივნისს კათოლიკოს-პატრიარქმა „ჩეკას“ დამატებითი ჩვენებაც მისცა, რომელშიც აღნიშნავდა: „მთავრობის პოლიტიკური მოქმედება ეხება ეკლესიასა და სარწმუნოებას, ვინაიდან ადგილობრივი მთავრობა დამოკიდებულია. ხელყოფილია ერის სუვერენიტეტი. დოკუმენტურ მონაცემებს წარმოგიდგენთ. მე იმდენად ვერევი მთავრობის საქმეებში, რამდენადაც იგი, მთავრობა, არ არის დამოუკიდებელი“.

1922 წლის 26 ივნისს ამბროსი ხელაიამ მიმართვა გაუგზავნა საქართველოს „ჩეკას“ თავმჯდომარეს – კოტე ცინცაძეს, სადაც განმარტავდა თავის მემორანდუმს გენუის კონფერენციისადმი. იგი წერდა: „საქართველოს დამოუკიდებლობა სცნო საბჭოთა რუსეთმა 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებით. მიუხედავად ამისა, 1921 წლის თებერვალში ჩვენს საზღვრებში შემოჭრილმა რუსეთის არმიამ მოახდინა საქართველოს ოკუპაცია და მოსპო ქართველი ერის სუვერენიტეტი. მე, როგორც სიტყვის, პრესის, სინდისის თავისუფლებისა და ხალხთა ეროვნული თვითგამორკვევის მომხრეს და, ამასთან, მორწმუნე საქართველოს ნეტარ მამას, არ შემეძლო ხმა არ ამემაღლებინა ზემოთქმულის კვალობაზე: მე მოვიხადე მოვალეობა ღვთისა და მშობლიური ხალხის წინაშე, ხოლო თუ ეს დანაშაულად ჩამეთვლება, მზად ვარ, მთელი ხალხის წინაშე ვაგო პასუხი“.

აი, რას აუწყებდა 1922 წლის ივლისში ერთ-ერთი აგენტი კოტე ცინცაძეს: „სააგენტურო მეთვალყურეობის შედეგად 4 ივნისიდან 5 ივლისამდე დადგინდა მთელი რიგი ანტისაბჭოთა გამოსვლები პატრიარქ ამბროსისა და მის ახლობელ პირთა მიერ. შეკრებილთადაც მიმართული სიტყვებით ამბროსი მოუწოდებდა ქართველ ხალხს საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გათელილი ერისა და რელიგიის დაცვისაკენ, ამ მიზნით მოუხმობდა ყოველნაირად ებრძოლონ საბჭოთა ხელისუფლებას“.

ამის შემდგომ აგენტს მოჰყავდა ამბროსი ხელაიას ანტისაბჭოთა მოღვაწეობის დამადასტურებელი მაგალითები და თავის საიდუმლო მოხსენებას პატრიარქის ყველაზე ახლობელი და საბჭოთა ხელისუფლებისათვის საშიში პირების ჩამოთვლით ამთავრებდა, რომელთა შორის კალისტრატე ცინცაძეს, კორნელი კეკელიძეს და პაოლო იაშვილსაც ასახელებდა.

ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე 1922 წლის 22 ივლისს საქართველოს „ჩეკას“ საიდუმლო განყოფილების რწმუნებულის თანაშემწემ, ვინმე ქავთარაძემ, დაადგინა შემდეგი: „განვიხილე რა სრულიად საქართველოს პატრიარქის – ამბროსი ხელაიას მოწოდება, რომელიც მან გაუგზავნა გენუის კონფერენციას, ვცან მასში დანაშაული, რომელიც მიმართულია არსებული წყობილების წინააღმდეგ და რაც გამოიხატა

პროვოკაციით, კონტრრევოლუციითა და საბჭოთა ხელისუფლების დისკრედიტაციით.

პატივცემულო ამხანაგო (მიმართვის ადრესატი უცნობია – გ. ს., ი. ხ.), თქვენს შეკითხვაზე გაცნობებით შემდეგს: საქართველოს კათალიკოსი ამბროსი (ეროზაში ხელაია) დაპატიმრებულია და შინაპატიმრობაში იმყოფება წირვის აკრძალვით“.

მალე კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ბოლშევიკებმა მეტეხის ციხეში გადაიყვანეს, სადაც 1923 წლის მაისამდე ტანჯავდნენ. მისი ციხიდან გათავისუფლება დაემთხვა „ჩეკას“ მიერ 1923 წლის 20 მაისს „სამხედრო ცენტრის“ მეთაურის, დიდი ქართველი მამულიშვილის, გენერალ კოტე აფხაზისა და მასთან ერთად 14 ქართველი ოფიცრის დახვრეტას. აღნიშნული მოვლენების აღწერას ვპოულობთ ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწის – სოლომონ ზაღდასტანიშვილის მოგონებებში: „ეს დანაკლისი ქართველმა ხალხმა დიდად განიცადა. ყველა დასტიროდა დაღუპულებს: დიდი, პატარა, ქალი და კაცი. ეს მოხდა სწორედ იმ დროს, როდესაც სრულიად საქართველოს კათალიკოსი დიდი ხნის დატუსაღების შემდეგ ციხიდან გამოუშვეს. მან გადანყვიტა, ქაშვეთის ეკლესიაში სამი წირვა გადაეხადა.

ეს ხმა უცებ მთელ თბილისს მოედო და პირველ კვირას აუარებელი ხალხი დაესწრო წირვას. გამობრძანდა კათალიკოსი თუ არა სალოცავიდან, ხალხი მუხლმოდრეკილი, ქვითინით შეხვდა თავის სულიერ მამას. კათალიკოსი აღელდა, თვალები ცრემლით ავესო, გადმოგვხედა ყველას და წარმოთქვა: „ვინა სთქვა, რომ ქართველმა ხალხმა რწმენა დაჰკარგაო?!“ ამ სიტყვების თქმასთან გულიც წაუვიდა. დეკანოზმა ცინცაქემ (შემდეგ კათალიკოსმა) ხალხში ექიმებს მიჰმართა. იმ წუთშივე რამდენიმე ექიმი მიეშველა და მისი უსამღვდელოესობა გონს მოიყვანა. წირვა მაინც დაასრულა ხალხის ქვითინში. რას ევედრებოდა ეს ტანჯული ხალხი ღმერთს და „ჩეკაში“ ფიზიკურად ნაწვალეზ, ღონემიხდილ კათალიკოსს, ეს უსიტყვოდ მისახვედრია. ქართველ ერს სანუგეშოდ მხოლოდ ეს სულიერი მეთაურიღა შერჩა და როგორც შვილი მშობლისაგან, ნუგეშს ელოდა. კათალიკოსმა მწვავედ იგრძნო ხალხის განცდა და სათნოებით, ნუგეშით სავსე სიტყვით მოგემართა, გაგვამხნევა და გულჩათხრობილნი მშვიდობიანად დავიშალენით. თვითონ კი დაღლილი, დაქანცული, სიციხიანი დაბრუნდა სახლში“.

1923 წელს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი კვლავ დაპატიმრეს, გამოიძეა გაგრძელდა... სასამართლო პროცესი 1924 წლის დასაწყისში შედგა. კომუნისტები აცხადებდნენ, რომ ეს იქნებოდა ღია პროცესი, რომელზეც დასწრების უფლება ყველა მსურველს მიეცემოდა, სინამდ-

ვილეში კი სასამართლოს შენობაში ძირითადად „ჩეკას“ მოხელეები და მათი დაქირავებული არამზადები იმყოფებოდნენ.

საბედნიეროდ, შემორჩენილია კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის მიერ სასამართლო პროცესზე წარმოთქმული სიტყვის ჩანაწერი, რომელშიც ერის სულიერი მამა მის მიერ განვლილი ცხოვრებისეული გზის შესახებ ჰყვებოდა: „უმთავრესი ბრალდება ჩემს სანინააღმდეგოდ წამოყენებული, როგორც საბრალდებო ოქმიდან სჩანს და როგორც პროკურორის სიტყვიდანაც მესმა, არის კონტრრევოლუცია. ჩემი კონტრრევოლუციონერობა გამოიხატა გენუის კონფერენციაზე ჩემს მიერ წერილის გაგზავნაში, მაგრამ არ მესმის, რა იყო კონტრრევოლუციონერული ჩემს წერილში. ნუთუ ის ერთადერთი ძირითადი დებულება, რომ თითოეულმა ერმა თავისი საქმეები მოაწყოს ისე, როგორც ეს მას უნდა, მაგრამ ეს ჩემი მოგონილი ხომ არ არის?.. მე არ ვეკუთვნი არცერთ პარტიას, ჩემთვის სულერთია, რომელი პარტიის ხელში იქნება მართვა-გამგეობა, რომელს ექნება ძალაუფლება და რომლის დიქტატურა იქნება დამყარებული. ამის განხილვაში შესვლა ჩემი საქმე არ არის. მხოლოდ მრწამს და სასურველად მიმაჩნია, მართვა-გამგეობა დამყარებული იყოს ხალხის ნებისყოფასა და თვითგამორკვევაზე. ხალხის სურვილი ჩემთვის კანონია... როგორც სარწმუნოებრივი, ისე ისტორიული მაგალითები მაძლევდნენ მე უფლებას ხმის ამოღებისას. არა, ეს უფლება არ არის, ეს არის მოვალეობა, და მისი აუსრულებლობა გამხდოდა მე უღირსად ჩემი თანამდებობისა – პასუხისმგებლად ღვთის, ეკლესიისა და ერის წინაშე... ჩემი 37 წლის სამსახური მე მოვანდომე გარუსების პოლიტიკასთან ბრძოლას. ვიბრძოდი როგორც მოქმედებით, ისე პრესის საშუალებით, რამაც შემძინა აუნერგელი დევნილობა და ჩემს ცხოვრებაში არ მინახავს ტკბილი და მყუდრო დღეები...

მე შევასრულე ჩემი მოვალეობა და როგორის თვალთ შეხედავს უზენაესი სასამართლო ჩემგან ეროვნული ინტერესების დაცვის საქმეს, ამას დაგვანახებებს ის განაჩენი, რომელიც გამოტანილი იქნება. ესევე განაჩენი დაგვანახებებს იმასაც, საბჭოთა ხელისუფლება მართლა იზიარებს მისგან აღიარებულ ლოზუნგს ერთა თვითგამორკვევისას, თუ ეს მხოლოდ იდეალია, რომლის განხორციელებასაც უნდა ველოდოთ შორეულ მომავალში.

ყოველ შემთხვევაში, როგორც ჩვენს წინაპრებს ტკბილად მიაჩნდათ სამშობლოსა და სარწმუნოებისათვის ტანჯვის მიღება, აგრეთვე, ჩემთვის ტკბილი იქნება ის სასჯელი, რომელსაც მომისჯის სასამართლო მშობლიური ეკლესიისა და ერის თავისუფლების დაცვის მიზნით ხმის ამოღებისათვის. ეს იქნება დაგვირგვინება იმ ჯვარისა, რომელიც ჩემ-

გან ნატვრითა და ვატარებ ჩემი ცხოვრების უკანასკნელი თითქმის 37 წლის განმავლობაში.

ჩემგან ეროვნული ინტერესების დასაცავად ამალღებული ხმა და მსჯავრი, რომელსაც მომისჯის სასამართლო, მონახვენ თავის ადგილს ყოველი ქართველის გულში, იმ ქართველის, რომელსაც ჯერ კიდევ არ დაუკარგავს სარწმუნოებისა და სამშობლოს სიყვარული. ამითაც ბედნიერად ჩავთვლი ჩემს თავს“.

1924 წლის 9 მარტს უზენაესმა სასამართლომ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას 7 წლით, 9 თვითა და 28 დღით პატიმრობა მიუსაჯა სასტიკი იზოლაციითა და მთელი ქონების კონფისკაციით. სასამართლოს შენობიდან გამოსულ პატრიარქს საგანგებოდ მომზადებულმა კომკავშირლებმა კვერცხები ესროლეს...

1999 წელს, გარდაცვალებამდე მცირე ხნით ადრე, უზუცესმა მანდილოსანმა, ქალბატონმა ბაბო დადიანმა ჩვენთან საუბარში კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის მეტეხის ციხეში ყოფნასთან დაკავშირებული საინტერესო ამბები გაიხსენა: მისი მეუღლე – ალექსანდრე მასხარაშვილი და კათოლიკოს-პატრიარქი პატიმრობის ვადას ერთ საკანში იხდიდნენ. როდესაც ბაბო დადიანს და სხვა ტუსაღების ცოლებს მეუღლეების ხილვა ან ამანათების გადაცემა სურდათ, ჩეკისტებს ეუბნებოდნენ, რომ ამბროსი ხელაიას სანახავად იყვნენ მისულნი. ამას ქალები განზრახ აკეთებდნენ – მათ იცოდნენ, რომ პატიმრების მონახულება აკრძალული იყო, ხოლო კათოლიკოს-პატრიარქის მიმართ კომუნისტებიც კი ბოლომდე სიმკაცრეს ვერ იჩენდნენ. ქალბატონი ბაბო საკანში სახით პატრიარქისაკენ იდგა, სინამდვილეში კი ამ დროს ზურგს უკან მდგომ თავის მეუღლეს ესაუბრებოდა.

1924 წლის ბოლოს გამოცემული ამნისტიის ძალით ამბროსი ხელაიას სასჯელი მოეხსნა, რის საფუძველზეც 1925 წლის 10 მარტს ციხიდან გაათავისუფლეს, მაგრამ ნატანჯ, ჯანმრთელობაშერყეულ კათოლიკოს-პატრიარქს დიდხანს აღარ უცოცხლია – იგი 1927 წლის 29 მარტს თბილისში გარდაიცვალა. ამ ფაქტს საბჭოთა პრესამ თითქმის სრული იგნორირება გაუკეთა, მხოლოდ გაზეთ „კომუნისტის“ 30 მარტის ნომერში, რუბრიკაში „ქრონიკა“ გამოქვეყნდა შემდეგი შინაარსის ინფორმაცია: „28 მარტს, ღამის 4 საათზე, თბილისში, საკუთარ ბინაზე, გულის ავადმყოფობით გარდაიცვალა კათალიკოსი ამბროსი“. როგორც ჩანს, მალე ხელისუფლებამ მიიჩნია, რომ კათოლიკოს-პატრიარქის გარდაცვალების ფაქტის ამგვარი უგულებელყოფაც არ შეიძლებოდა, ამიტომ 2 აპრილს იმავე გაზეთში დაიბეჭდა პასკვილი „პატარა ფელეტონი (ორი მემორანდუმი)“, რომლის ავტორიც, ვინმე „ს. თ-ია“, მისი აზრით, მეტად ოსტატურად და მახვილგონივრულად დასცინოდა არა მარტო ამბროსი

ხელაიას, არამედ ემიგრაციაში მყოფ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიასაც.

აი, რა ენერა სატირულ-იუმორისტული ჟანრის ამ „შედეგში“: „მამისათა და ძისათა, და სულისა წმინდისათა, კურთხეულ იყოს კრებული თქვენი, მას ქალაქსა შინა გენუასა.

სამას სამოცდახუთი წმინდა გიორგი გფარავდეთ მახვილითა თვისითა, სულისაგან ბოროტისა ყოვლისაგან. წმინდა არს, წმინდა არს, წმინდა არს საქმენი თქვენნი და დადგენილებანი თქვენნი შესრულებულ იქნენ წყალობითა ღვთისათა უკუნითი უკუნისამდე.

მარხვითა და ღოცვით ხელაპყრობილი შევედრი უფალსა ზეცისასა და განასახიერებას მისსა მიწასა ზედა – პატიოსანსა კრებულსა თქვენსა გენუასა შინა, რათა გულისყურ ყოთ ვედრება ჩემი და სამწყსოსა ჩემისა, მართლმორწმუნეთა საქართველოსა და განდევნოთ წიაღისა მისისაგან კატათკმეველნი იგი, წოდებულნი ხელისუფლად საბჭოისად და პარტიად კომუნისტურად.

მოთმინებითა იობისათა და ხმითა მლაღადებლითა უდაბნოსა შინა მოველოდებით მოვლინებასა ქრისტეს მოყვართა მხედრობათა თქვენთა და განთავისუფლებას ტყვეობისაგან, ვითარცა იუდელნი ეგვიპტესა მას ჟამსა შინა.

დავშთები თქვენთვის მარად სასოების მლოცველი საქართველოს მიტროპოლიტი ამბროსი, ამინ“. გადასახა ამბროსიმ ჯვარი ამ ბარათს, მემორანდუმად წოდებულს, და გადასცა ძველ რევოლუციონერს და შემდეგ გამენშევიკებულს ვლასა მგელაძეს, რომელიც ჩამორთმევის დროს მოწინებით ემთხვია მას ხელზე.

ისეთი სიფრთხილით გადაიტანა ვლასა მგელაძემ ამბროსის მემორანდუმი საბჭოთა საქართველოს საზღვრებიდან, როგორც წინეთ შემოჰქონდათ საზღვარგარეთული არალეგალური ლიტერატურა.

საქმეების გარეშე მინისტრ ევგენი გეგეჭკორის მეშვეობით ძლივს მიაღწია ამბროსის მემორანდუმმა გენუის კონფერენციის ტექნიკურ მდივნის ხელამდე (აი, კიდევ ერთი ვერსია მემორანდუმის შედგენისა და გენუაში გაგზავნის შესახებ – გ. ს.).

ეს უკანასკნელი ფიქრობდა მის ჩაგდებას სანაგვე კალათაში, მაგრამ ვილაც ცნობისმოყვარე გაზეთის თანამშრომელმა გამოართვა ხელიდან და გამოაქვეყნა თავის ქუჩურ გაზეთში.

დიდი მითქმა-მოთქმა და იმედები სუფევდა მენშევიკურ წრეში ამბროსის მემორანდუმის გაგზავნის გამო. ღამით ბევრს მოუსვენრად ეძინა და დილით რომ წამოდგებოდნენ ფეხზე, გაფაცვიცებით იცქირებოდნენ დასავლეთისაკენ – ხომ არ მოსჩანან ინგლისის, ფრანგების ან იტალიელების ჯარებიო.

როცა რომელიმე საქმეგამოლეულ მენშევიკს მოშივდებოდა, გადავი-
დოდა ის აგრეთვე საქმეგამოლეულ მეზობელ ნაციონალ-დემოკრატისას
და რომ სადილზე დაეპატიჟებია თავი, მოჰყვებოდა მისგანვე შეთხზულს
ნილადობილას გენუის კონფერენციასა და ამბროსის მემორანდუმზე.

გადიოდნენ დღეები, თვეები და წლები.

გენუის კონფერენცია ჩაბარდა ისტორიას.

ამბროსიც გაემგზავრა თავის წინაპრებთან ამბავის წასაღებად.

ნოე ჟორდანიას სიბერის სირეგვნე დასჩემდა და მგოსნობა დაიწყო.
მაგრამ, ვინაიდან გამოფიტულ თავში არ მოსდიოდა რითმები, ამიტომ
ძველი მგოსნების თხზულებებიდან იპარავდა ლექსებს.

„გადაგვიხდია ბრძოლა მრავალი, ტანჯულმა სულმა არ იცის დალ-
ლა“ – დალიდინებდა ის ლანჩხუთიდან წაღებულ ჩონგურზე.

ხანდახან მოუვიდოდა ჩვეულებრივი წერის იშტა და შეუდგებოდა
გოდებას: „დღეს, როცა მტრის მზე ჩადის, როცა მისი გლოვის ზარი
ირეკება, და დაშლილი და დასენიანებული დაბალ უფსკრულისაკენ ეშ-
ვება...“

მაგრამ სწორედ ამ დღეს, თითქოს ნოე ჟორდანიას ჯინაზე, მზე
კიდევ უფრო ბრწყინვალედ ამოვიდა და თავმჯდომარის წკრიალა ზარი
თავს უყრიდა მუშათა და გლეხთა წარმომადგენლებს საქართველოს საბ-
ჭოთა მეოთხე ყრილობის სხდომაზე რუსთაველის თეატრში.

ამბროსის მოადგილემ ახალმა მიტროპოლიტმა კი შემდეგი „მემო-
რანდუმით“ მიმართა ამ ყრილობას: „საქართველოს ეკლესიის დროებითი
მმართველობა ესალმება საბჭოთა ყრილობას და უსურვებს მას ნაყოფი-
ერებას აღმშენებლობით მუშაობაში. მიტროპოლიტი ქრისტეფორე“.

ეს მემორანდუმი დაუბრკოლებლივ მივიდა ყრილობის პრეზიდიუმში,
მაგრამ ის არ იქნა გამოქვეყნებული ყრილობაზე, როგორც სხვა მრავალი
მისალმება, ვინაიდან დროის მომჭირნეობის წესი მტკიცედ უნდა
დაცულიყო“.

ასე „გამოემშვიდობნენ“ კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის ბოლშე-
ვიკურ საქართველოში – დაცინვით, ბოღმით, გესლით... სრულიად გან-
სხვავებული შინაარსის პუბლიკაცია დაიბეჭდა იმავე 1927 წელს ცნო-
ბილ გერმანულ ჟურნალში „Der Orient“ (№9, გვ. 61) – იმხანად გერ-
მანიაში მოღვაწე დიდმა ქართველმა საეკლესიო მოღვაწემ და მეცნიერმა
გრიგოლ ფერაქემ (რომელიც პირადად იცნობდა კათოლიკოს-პატრიარქს
და ამ უკანასკნელს მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვოდა მის ევრო-
პაში სასწავლებლად გაგზავნის საქმეში) გაიხსენა ამბროსი ხელაიას
ცხოვრება-მოღვაწეობის ძირითადი ასპექტები. გრ. ფერაქე აღნიშნავდა:
„მისი უწმინდესობა და უნეტარესობა ამბროსი I წარმოშობით დასავლეთ
საქართველოდან იყო. კიევში სასულიერო განათლების მიღების შემდეგ

თბილისში დაბრუნდა. ერთხანს დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა ეკლესია-მონასტრის არქიმანდრიტი (წინამძღვარი) იყო. გარდა ამისა, მოღვაწეობდა როგორც მწერალი და არქეოლოგი. მალე ამბროსი ხელაიას საქართველო დაატოვებინეს და გადაასახლეს, რადგანაც იგი აქტიურად იყო ჩაბმული რუსეთის ეკლესიის ბატონობისაგან საქართველოს ეკლესიის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში. ის ნოვგოროდის გუბერნიის ერთ-ერთ მონასტერში გადაასახლეს.

რუსეთის რევოლუციის დროს მისი უწმინდესობა და უნეტარესობა სამშობლოში დაბრუნდა. იგი თავდაპირველად გახდა სამეგრელოს ეპისკოპოსი, შემდეგ – აფხაზეთის მიტროპოლიტი. 1921 წლის სექტემბერში გელათის მონასტერში გამართულ მესამე საეკლესიო კრებაზე კი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად აირჩიეს.

ამბროსი I-ის მოღვაწეობის განსაკუთრებულ დამახასიათებელ ნიშანთვისებას ბერმონაზვნობისადმი მისი უდიდესი სიყვარული წარმოადგენდა. ყველაზე მძიმე და არახელსაყრელ პერიოდში მან მოახერხა აფხაზეთში სამი მონასტრის დაარსება. მის უწმინდესობას და უნეტარესობას მტკიცედ სწამდა, რომ ეკლესიის განახლება შესაძლებელი იყო მხოლოდ ბერმონაზვნური ცხოვრების განახლებით“.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსი ხელაია სიონის საკათედრო ტაძარში დაკრძალეს. წმინდა ამბროსი აღმსარებლის ხსენების დღედ 29 მარტია დადგენილი.

**გოჩა საითიძე,
ირმა ხოსიტაშვილი**

III

ძირითადი სამეცნიერო ლიტერატურა ამბროსი ხელაიას ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ

1) ამბროსი ხელაია, კრებ.: „მეოცე საუკუნის მოღვაწეები. მათ არ უღალატეს ქრისტეს (შემდგენელ-გამომცემელი კონსტანტინე პაიჭაძე), თბილისი, 2005.

2) ამბროსი ხელაია, მე შევასრულე ჩემი მოვალეობა, წინასიტყვაობა აკაკი მინდიაშვილისა, ჟურნ. „მნათობი“, თბილისი, 1988, № 10, გვ. 149-161.

3) ამბროსი (ხელაია) რუსეთის საეკლესიო პოლიტიკის შესახებ აფხაზეთში, „სტატიის გამო „ხმა სოხუმიდან“, გამოსაცემად მოამზადა, თარგმნა, გამოკვლევა და შენიშვნები დაურთო ნუგზარ პაპუაშვილმა, თბილისი, 2005.

4) ელდარ ბუბულაშვილი, ქართული ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღდგენა და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება, წგნ. „ქრისტიანობა საქართველოში (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული გამოკვლევები)“, თბილისი, 2000.

5) გია ბულაძე, პირადი არქივიდან (მემორანდუმის ტექსტი და არტურ ლაისტის წერილი), გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, თბილისი, 1989, 30/VI, გვ. 14.

6) ჯემალ გამახარია, წმინდა აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, თბილისი, 2006.

7) ვახტანგ გურგენიძე, ამბროსი ხელაია, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, „წმ. მარიამის წილხვედრი ქვეყანა“, წგნ. II, თბილისი, 1997.

8) ვახტანგ გურგენიძე, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია, ჟურნ. „ჯვარი ვაზისა“, თბილისი, 1997, № 1.

9) სერგო ვარდოსანიძე, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია 1917-1927 წლებში, თბილისი, 2000.

10) სერგო ვარდოსანიძე, 1917-1977 წლების მატთანე, წგნ. „ნათელი ქრისტესი საქართველო“ (მიძღვნილი სრულიად საქართველოს კათო-

ლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის დაბადების 70 წლისთავისადმი), წგნ. I, თბილისი, 2003, გვ. 467-483.

11) სერგო ვარდოსანიძე, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსი (1921-1927 წწ.), თბილისი, 2005.

12) ვაჟა კიკნაძე, ამბროსი ხელაიას უცნობი წერილი კირიონ საძაგლიშვილისადმი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომათა კრებული, ტ. I (ისტორიის სერია), 2001.

13) გივი კობახიძე, კათალიკოსი ამბროსი, გაზ. „მადლი“, თბილისი, 1996, 28/VI, № 5, გვ. 3-4.

14) თ. კოლხელი, საქართველოს წამებული პატრიარქი – ამბროსი თავდადებული, გაზ. „აია“, 1997, № 2, გვ. 112.

15) ქეთევან ნადირაძე, ამბროსი, წგნ. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქები, თბილისი, 2000, გვ. 188-193.

16) ირმა ნიჟარაძე, მე აღვასრულე ჩემი ვალი, გაზ. „ქართული უნივერსიტეტი“, თბილისი, 1998, 23/XI, გვ. 5.

17) ზ. ჟვანია, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და მღვდელმთავარი 1917 წლიდან, ქუთაისი, 1994.

18) ზ. ჟვანია, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსი, გაზ. „სახალთის ზარები“, 1996, № 3.

19) გოჩა საითიძე, გზა ავტოკეფალიის აღდგენისაკენ, წგნ. „ნათელი ქრისტესი საქართველო“ (მიძღვნილი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის დაბადების 70 წლისთავისადმი), წგნ. I, თბილისი, 2003, გვ. 447-453.

20) გოჩა საითიძე, ერის სულიერი მამა (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), გაზ. „ქართული უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2004, 2-8/VI, № 16, გვ. 14; 9-15/VI, № 17, გვ. 14; 16-22/VI, № 18, გვ. 11,14.

21) გოჩა საითიძე, საქართველოს ეკლესიის მდგომარეობა 1917 წელს, ჟურნ. „რელიგია“, თბილისი, 1992, № 11, გვ. 3-21.

22) გოჩა საითიძე, წამებული ივერიის ეკლესიისა (ამბროსი ხელაია), გაზ. „სახალხო გაზეთი“, თბილისი, 1999, 23-29/III, № 179, გვ. 12-13.

23) გოჩა საითიძე, წამებული მშობელი ქვეყნისა და ეკლესიისათვის (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), სამეცნიერო კრებული „ისტორიანი“, თბილისი, 2000, გვ. 77-94.

24) სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია (სილუეტი), ედიშერ გიორგაძის წინათქმით, თბილისი, 1994.

25) ანა ჩხეიძე, წმინდა ამბროსი აღმსარებელი, გაზ. „კვირის პალიტრა“, თბილისი, 2000, 27/II-2/IV, № 13, გვ. 4.

26) გოგი ცხოვრებაძე, გენუის კონფერენცია და საქართველოს საკითხი, „ქართული დიპლომატია“ (წელიწდეული), ტ. 3, თბილისი, 1996.

27) შუქრი ქელიძე, „სრულიად საიდუმლო“ დოკუმენტები წმინდა ამბროსის შესახებ, გაზ. „მადლი“, თბილისი, 1996, 25/X, № 7-8, გვ. 12-13.

28) მ. ხუციშვილი, ს. ლეკიშვილი, კვლავ ამბროსი ხელაიას საქმის გამო, ჟურნ. „მნათობი“, თბილისი, 1989, № 9.

IV

შემაჯავებელი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა

ა) ნაშრომები

1. ამბროსი ხელაიას საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „ქრისტიანობის ბრძოლა ისლამთან საქართველოში“.

1901 წ., მიკროფირი.

2. ა) იორონომახ ვიქტორ გიორგაძის ბიოგრაფია და ზეპირგადმოცემები მისი ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ, შეკრებილი მოსე მარკოზის ძე გიორგაძის მიერ.

პირი: მიქელა გიორგაძე (მარკოზის მამა), ამბის მთხრობელები: ბასელა კა-პანაძე (სოფ. სვირის მკვიდრი), გაბრიელ ბოჭორიშვილი, ანდრია ბოჭორიშ-ვილი (ძმისშვილი გაბრიელისა, ასევე ვიქტორ გიორგაძის ნათლული), სიმონ და პეტრე გიორგაძეები, ელისაბედ აბაშიძე (ალმასხან ნიჟარაძის მეუღლე).

ტოპონიმი: სვირი, ახალციხე.

1908 წ., 14 აგვისტო, ანტონ მოსეს ძე გიორგაძის ავტოგრაფი, დაუმთავრე-ბელი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერები ფანქრით:

„ძველი ჭელიშის რვეული მღვდელმონაზონ ბიქტორ გიორგაძეზე იხ. გვ. 24“, „იხ. ძველი რვეული: „ჭელიშის მონასტრის საეკ. ნივთი“ გვ. 24“; „ამა. ბიკ. გიორგაძეზე, იხ. ჯრუჭის მონასტერი (კარბელაშვილი პოლ. აქვს)“, 10 ფ.

ბ) ამბროსი ხელაია – „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“.

რაჭა-ლეჩხუმის სოფლების, ეკლესია-მონასტრებისა და სიძველეების აღწერა.

პირი: ალექსანდრე მესხი (მღვდელი), მიხეილ მანდარია (მღვდელმონაზონი), ვლ. ბოჭორიშვილი (სოფელ ლაბეჭინას მღვდელი), ბოჭორიშვილი (სოფელ თაბორის მღვდელი), დავით ქარსელაძე (სოფელ თაბორის მღვდელი), ალექსანდრე გერსამია (ცაგერში მცხოვრები მღვდელი), მაკარი ფიფია (ნამარ-ნევის მონასტრის მღვდელმონაზონი), გერასიმე ფუტყარაძე (მღვდელ-მო-ნაზონი, ამბროსი ხელაიას ბებუის მამა), მღვდელ-მონაზონ მიხეილ მანდა-რიას მამა-პავლე (სოფ. ისუნდარას მკვიდრი), ს. ჭელიძე (სოფ. საკეცისა

მღვდელი), თავადი ქაიხოსრო ყიფიანი (სოფ. ხვანჭკარას მკვიდრი), ონოფრე გამზარდია (ამბროსი ხელაიას თანამგზავრი სოფელ წვადისში), ჯაფარიძე (სოფელ სხარტალის ეკლესიის დეკანოზი), ნასიძე (სოფ. ბეთლემის მოძღვარი), ივანე კვიტაშვილი (სოფ. ჯვრისას მემამულე), ალექსანდრე (მღვდელმონაზონი, ამბროსი ხელაიას თანამგზავრი რაჭაში 1904 წ.), სამსონ დათეშვიძე (ქუთაისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის მასწავლებელი, სოფ. გორის მკვიდრი), გ. კერესელიძე (სტუდენტი), სოკოლოვი (მოსკოველი სტუდენტი), ყარამან იაშვილი, სოფ. ხიმშის მკვიდრი), გორდეზიანი (სოფ. ონის დეკანოზი).

ტოპონიმი: ნიკორწმინდა, აგარა, ხოტევი, კვირიკეწმინდა, ხონიჭორი, ნამარნევი, ზედა შავრი, პატარა ონი, ლადიში, ქვიშარი, ლაბეჭინა, ყყვიში, თაბორი, ლაილაში, უსახელო, ახალჭალა, ორბეთი, ცაგერი, ბარდნალა, ქულბაქი, ზუბი, ისუნდარა, ოყურეში, ოპიტარა, ლაჭეპიტა, მარუსა, ნაყურალეში, ნასპერა, ალპანა, ქედისუბანი, ბუგეული, საკეცია, ხვანჭკარა, მიქარწმინდა, გორისუბანი, ბეთლემი, სხარტალი, წვადისი, ჯვარისა, ინა, გორი, წესი, სორი. 1915 წ., ნოემბერი, ქართულ და რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერები: „(1367) 15. ყოველი დღის ლოცვები“, „გადან. № 17“. დაბეჭდილია“. 373 ფ.

3. ამბროსი ხელაია – „ბედიის ტაძარი“.

უთარილო, ავტოგრაფი, ბოლონაკლული, მოხეული აქვს ბოლო ფურცელი, დაზიანებული, ახლავს მინაწერი სხვა ხელით: „ავტორი ამბროსი ხელაია, შემომწირველი – დავით კასრაძე. გ. ჯაკობია“, 53 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 620-676.

ბ) სიტყვები და ქადაგებები

4. სიტყვა იაპონიასთან სამხედრო მოქმედებების წამოწყებასთან დაკავშირებით. თვლის, რომ ეს არის ომი ორ კულტურას – ევროპულსა და აზიურს, ქრისტიანობასა და წარმართობას შორის.

1904 წ., 1 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

5. ქადაგება აღსარებისათვის.

1904 წ., 12 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს შენიშვნები ფანქრით, დაზიანებულია, 2 ფ.

6. რუსეთის მიერ იაპონიასთან წამოწყებული ომისა და ორგანიზაცია – „წითელი ჯვრის“ დახმარებით ტაძარში შემწეობების შეგროვების თაობაზე.

1904 წ., 7 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ნასწორებია ფანქრით, დაზიანებულია, 4 ფ.

7. ქადაგება გარდამოხსნის დღეს თქმული.

ღირსნი ვართ თუ არა ვინოდებოდეთ ქრისტიანებად.

1904 წ., 26 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 3 ფ.

8. ქადაგება ამაღლებისა და ნიკოლოზობის დღესასწაულზე. ქადაგებს ყოველი ადამიანის, როგორც ეკლესიისა და სახელმწიფოს განუყოფელი ნაწილის მოვალეობებზე. დაწერილია იმპერატორ ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძის დაბადების დღეებში.

1904 წ., 6 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ნაკლული, ახლავს მინაწერი სხვა მელნით, 4 ფ.

9. სიტყვა წარმოთქმული უსტმედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებლის კურსდამთავრებულთა გამოშვების დღეს.

1904 წ., 13 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

10. სიტყვა უსტმედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებლის აღსაზრდელთა მიმართ ახალი სასწავლო წლის დაწყებასთან დაკავშირებით.

1904 წ., 26 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

11. მისასალმებელი სიტყვა ყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის უსტმედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებელში სტუმრობისათვის. მადლობას უხდის მამობრივი მზრუნველობისათვის. აცნობებს, რომ სასულიერო სასწავლებელში უცხო ენოვან მოსწავლეთა მიღება უკიდურესად გართულებულია.

1904 წ., 4 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

12. ქადაგება ღვთისმშობლის კვართის დღესასწაულზე.

ეხება ამ დღესასწაულის ისტორიას.

1904 წ., 1 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქაღალდზე, 6 ფ.

13. სიტყვა ახალი წლის დღეს.

1905 წ., 1 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქაღალდზე, 4 ფ.

14. სიტყვა წმ. სინოდის მიმართ 9 იანვარს პეტერბურგში ძმათაშორის სისხლისმღვრელი მოვლენის შესახებ.

1905 წ., 30 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

- 15.** სიტყვა რუსეთში ბატონყმობის საბოლოოდ გაუქმების შესახებ.

1905 წ., 19 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 4 ფ.

- 16.** ქადაგება სინანულის შესახებ, როგორც ერთადერთი გზა, საშუალება შევიგრძნოთ ღვთის სასუფეველი დედამიწაზე.

1905 წ., 27 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, 2 ფ.

- 17.** ქადაგება ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მინიერი ცხოვრების შესახებ.

1905 წ., 25 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 4 ფ.

- 18.** სიტყვა უსტემედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებლის კურსდამთავრებულთა მიმართ.

1905 წ., 31 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 4 ფ.

- 19.** მისასალმებელი სიტყვა უსტემედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებლის სტუდენტთა მიმართ ახალი სასწავლო წლის დაწყებასთან დაკავშირებით.

1905 წ., 27 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

- 20.** ქადაგება წმ. ალექსანდრე ნეველის ხსენების დღეს.

1905 წ., 30 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ალექსანდრე ნეველის სახელობის ტაძარი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

- 21.** სიტყვა უსტ-მედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებლის აღსაზრდელების მიმართ ღვთისმშობლის კვართის დღესასწაულზე.

1905 წ., 1 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ტექსტი ნასწორებია ზოგან ფანქრით, 6 ფ.

- 22.** ქადაგება იმის შესახებ, რომ ძმათამკვლელი ომის დღეებში უნდა გვახსოვდეს ღვთის წინაშე თითოეული ადამიანი თანასწორია და ქრისტესმიერი სიყვარული უნდა გვქონდეს ერთმანეთის მიმართ.

1905 წ., 21 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია უსტ-მედვედსკოეს სასულიერო სასწავლებლის ოფიციალურ ფურცელზე, 2 ფ.

- 23.** სიტყვა 1905 წლის 17 ოქტომბრის მანიფესტის შესახებ.
1905 წ., 23 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს შენიშვნები წითელი ფანქრით, 2 ფ.
- 24.** გამოსამშვიდობებელი სიტყვა თქმული უსტმედვედსკოეს სასწავლებელში.
[1906 წ.], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ნასწორებია ფანქრით, დაწერილია ჭვირნიშნით ქაღალდზე, 2 ფ.
- 25.** გამოსამშვიდობებელი სამადლობელი სიტყვა უსტ-მედვედევის სასულიერო სასწავლებლის ეკლესიაში წარმოთქმული.
[1906 წ.], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს შენიშვნები ფანქრით, 4 ფ.
- 26.** გამოსამშვიდობებელი სიტყვა, თქმული ნოვგოროდის ეპარქიის მრევლის მიმართ.
[1906 წ.], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ჩამატება ფანქრით, 2 ფ.
- 27.** ქადაგება ხარების დღესასწაულზე.
1907 წ., 23 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ფანქრით, ახლავს მინაწერი: „ნიკონ ეგზარქოსის რეზოლუცია“, 6 ფ.
- 28.** სიტყვა ილია ჭავჭავაძის ცხედართან წარმოთქმული.
1907 წ., 8 სექტემბერი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.
- 29.** ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე.
1908 წ., 20 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, აქვს მინაწერები ზოგან ფანქრით, დაზიანებულია, 7 ფ.
- 30.** ქადაგება შრომის აუცილებლობის შესახებ.
1908 წ., [28 ივნისი], ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 31.** საშობაო ქადაგება.
1909 წ., [25 დეკემბერი], რიაზანის მონასტერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქაღალდზე, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ჩემი“, დაზიანებულია, 4 ფ.
- 32.** ქადაგება მართლმადიდებლობის ზეიმის კვირას თქმული. ამ დღესასწაულის წარმოშობისა და ხატმებრძოლეობის ერესის ისტორია.
1910 წ., [8 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „საკუთარი“, 2 ფ.

33. ქადაგება რწმენის მნიშვნელობისათვის.

1910 წ., [15 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაის მინანერი: „ამნაირივე იყვნენ ისინიც, რომელნიც მას უსმენდნენ კაპერნაუმი... ჩვენ? ამ დღეებში დავრწმუნდი...“ ტექსტს თავსა და ბოლოში ფანქრით აქვს მინანერი: „საკუთარი“, დაზიანებულია, გახეულია შუაში, 2 ფ.

34. ქადაგება ჯვართამაღლების კვირას.

ქრისტეს მცნებების თანახმად, თითოეული ჩვენგანი ვალდებულია თავდადებით ატაროს თავისი ჯვარი.

1910 წ., 21 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

35. ქადაგება დიდი მარხვის მეხუთე კვირას. მარიამ ეგვიპტელის ხსენების დღე.

1910 წ., [29 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 4 ფ.

36. ქადაგება ბზობის დღესასწაულზე.

მერყეობის შესახებ საერთოდ და განსაკუთრებით რწმენის საქმეში.

1910 წ., [11 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 4 ფ.

37. საადგომო ქადაგება.

1910 წ., [18 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

38. სტარაია-რუსას წმ. გიორგის სახელობის ტაძარში თქმული, ტაძრის 500 წლის იუბილესთან დაკავშირებით.

1910 წ., 23 აპრილი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

39. ბრწყინვალე შვიდეულის კვირას.

როგორი ხასიათი ჰქონდეს ჩვენს სიხარულს ამ ბრწყინვალე დღეებში.

1910 წ., [25 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, თეთრი და შავი ვარიანტები. ახლავს ამბროსი ხელაის მინანერი: „საკუთარი“, 4 ფ.

40. ა) სიტყვა სტარაია-რუსაში მცხოვრები მემთვრალეობის სენით შეპყრობილთა მიმართ ღვინის ბოროტად მოხმარებისა და წმინდა წერილის მნიშვნელობის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი.

ბ) ფრიდრიხ იანსონის მტკიცების ბარათი სპასო-პრეობრაჟენსკოეს მონასტერში გაწეული სამუშაოების საფასურის თაობაზე.

1910 წ., 1 მაისი, რეველი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ფრიდრიხ იანსონის ოფიციალურ ბლანკზე, 1 ფ.

41. ქადაგება სტარაია-რუსას ღვთისმშობლის ხატის დღესასწაულზე თქმული.

1910 წ., 4 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, 4 ფ.

42. ქადაგება განრღვეულის კვირას თქმული.

ქრისტიანისათვის მოწყალების მნიშვნელობის შესახებ.

1910 წ., 9 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“.

43. ქადაგება წმიდა მამათა ხსენების კვირას.

არიანობის მაგალითზე გვიჩვენებს, თუ რამდენად საშიშია რწმენის საქმეში საკუთარი გონებით ხელმძღვანელობა ღვთის შემწეობის გარეშე.

1910 წ., 30 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, 2 ფ.

44. ქადაგება სამებობის დღესასწაულზე.

სული წმიდის შესახებ.

1910 წ., [7 ივნისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, 2 ფ.

45. სიტყვა ზახაროვის ქარხანაში მომუშავე მემთვრალეთა გარდაცვალებასთან დაკავშირებით.

1910 წ., 13 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

46. ა) სტარაია-რუსას სპასო-პრეობრაჟენის მონასტრის არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას მტკიცების წერილი იმის შესახებ, რომ მან მონასტრის მენისქვილე იაკობ იაკოვლევის ძის ჯავაკოვისგან მიიღო 1910 წლის მეორე ნახევრის არენდის საფასური (50 მანეთი).

1919 წ., 29 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

ბ) ქადაგების ფრაგმენტი მემთვრალების სენით შეპყრობილ ადამიანთა მიმართ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

47. ქადაგება თანამედროვე საზოგადოებაში ქადაგების მიმართ უგულისყოფილ დამოკიდებულების შესახებ.

1910 წ., [25 ივლისი], ორი ქადაგება, ამათგან პირველი დაუმთავრებელი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“.

მეორე ქადაგება უთარილოა, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 3 ფ.

48. ქადაგება ქრისტიანული თვალთახედვით ამქვეყნიური საზრუნავის, მატერიალური შესაძლებლობებისა და მიწიერი სიმდიდრის შესახებ.

1910 წ., [1 აგვისტო], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, დაზიანებულია, 2 ფ.

49. ქადაგება ქრისტიანული მოვალეობებისათვის.

ამქვეყნიური საზრუნავი არ გვიშლის ხელს ვიყოთ ჭეშმარიტი ქრისტიანები და დავიმსახუროთ საუკუნო ცხოვრება.

1910 წ., 8 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დანერილია სტარაია-რუსას მონასტრის ოფიციალურ ქაღალდზე, 2 ფ.

50. ქადაგება იოანე ნათლისმცემლის მოწამეობრივი აღსასრულის მიზეზთა შესახებ.

1910 წ., 22 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

51. ქადაგება ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის შობის დღესასწაულზე.

1910 წ., [9 სექტემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

52. ქადაგება ჯვართამაღლების დღესასწაულზე.

1910 წ., 14 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, პირველი ფურცელი დაზიანებულია, 4 ფ.

53. ქადაგება 318 წლიანი განშორების შემდეგ სტარაია-რუსას ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ხატის ტიხვინიდან დაბრუნების თაობაზე.

1910 წ., 18 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ჩემი“, 2 ფ.

54. ქადაგება წმინდა ნანილთა გამობრძანების შესახებ სტარაია-რუსას მონასტერში.

1910 წ., 19 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, 2 ფ.

55. ქადაგება 12 მოციქულთაგან ერთ-ერთის – იოანე ღვთისმეტყველის ხსენების დღეს.

1910 წ., 26 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ჩემი“, 2 ფ.

56. ქადაგება ეკლესიის მნიშვნელობისათვის.

1910 წ., 1 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“.

57. ქადაგება იმის შესახებ, თუ რატომ გვიძნელდება ღვთის მცნებების დაცვა.

1910 წ., 14 ნოემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ჩემი, 1/2“, 2 ფ.

58. ქადაგება ღვთისმშობლის ტაძრად მიყვანების დღესასწაულზე.
ღვთისმშობლის მინიერი ცხოვრების შესახებ.

1910 წ., 21 ნოემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

59. ქადაგება ახალგაზრდებისათვის.

თხოვნით მიმართავს, თავი აარიდონ ცდუნებას და მთელი ყურადღება ღვთისკენ მიმართონ.

1910 წ., [12 დეკემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ჩამატებები ფანქრით, აქვს ამბროსი ხელაიას მელნით მინაწერი: „ჩემი. არ თქმულა, რადგან ამ დღეს წირვა არ შემისრულებია“... 2 ფ.

60. ქადაგება შობის დღესასწაულის წინა კვირას, რომში მოღვაწე III საუკუნის წმინდანის ბონიფატეს, მისი რწმენის და სინანულის შესახებ.

1910 წ., დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

61. საშობაო ქადაგება.

1910 წ., 26 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

62. მისასალმებელი სიტყვა სპასო-პრეობრაჟენსკოეს მონასტერში პირველად მისვლისას.

[1910 წ.], რუსეთი, ნოვგოროდის ეპარქია, ქ. სტარაია-რუსა, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ბოლოში ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „საკუთარი“, დაზიანებულია, 2 ფ.

63. სიტყვა, წარმოთქმული ახალი წლის ღამეს.

1911 წ., [1 იანვარი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

64. ქადაგება ნათლისღების დღესასწაულზე.

იოანე ნათლისმცემლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

1911 წ., 6 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „თქმულია 1920 წ. სოხუმში“, დაზიანებულია, 2 ფ.

- 65.** ქადაგება ნათლისღების დღესასწაულზე.
1911 წ., 6 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 66.** ქადაგება სულიერი სიბრმავისათვის.
1911 წ., 16 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 67.** ქადაგება მეზვერე ზაქეს შესახებ.
მოიხსენიებს ამ დღის წმინდანებს: ეპისკოპოს კლიმენტი არეოპაგელსა და ნინევიის ეპისკოპოს პავლეს.
1911 წ., 23 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ჩემი!...“, 2 ფ.
- 68.** ქადაგება უძღვრე შვილის შესახებ.
1911 წ., 5 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, ჩასწორებულია ფანქრით, 2 ფ.
- 69.** ქადაგება ღვთის საშინელი სამსჯავროს შესახებ.
1911 წ., [13 თებერვალი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს მინაწერი სხვა მელნით ამბროსის ხელით დაწერილი: „საკუთარი ამბროსი“.
- 70.** ქადაგება მეზვერისა და ფარისევლის კვირას.
ლოცვის მნიშვნელობა ცხონების საქმეში.
1911 წ., [14 თებერვალი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, სარესტავრაციო, 2 ფ.
- 71.** ქადაგება სინანულისათვის.
1911 წ., [20 თებერვალი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ჩასწორებულია ზოგან ფანქრით, ახლავს მინაწერი ფანქრით: „ჩემი“, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 72.** ქადაგება წარმოთქმული სინანულის დღეს.
1911 წ., [28 თებერვალი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილი სხვა მელნით: „საკუთარი“, 2 ფ.
- 73.** ქადაგება მართლმადიდებლობის კვირას თქმული ხატთაყვანისმცემლობის მნიშვნელობის შესახებ.
1911 წ., [28 თებერვალი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 74.** ქადაგება ადამიანის შინაგანი ბუნების, გონებისა და გულის სულიერად დასნეულების შესახებ.
1911 წ., [1 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს მინაწერი ფანქრით, რომელიც არ იკითება, სარესტავრაციო, 2 ფ.

75. ქადაგება ჯვარის თაყვანისცემის კვირას.

1911 წ., [6 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი სხვა მელნით: „საკუთარი“, დაზიანებულია, 2 ფ.

76. ქადაგება იმის შესახებ, რომ ღვთისმშობლის ცხოვრების მაგალითზე როგორ უნდა ვიცხოვროთ თანახმად ღვთის სიტყვისა და ვიყოთ მისი მორჩილნი.

1911 წ., 25 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

77. ქადაგება ბზობის დღესასწაულზე.

რა დამღუპველი შედეგები მოჰყვება მერყეობას რწმენის საქმეში.

1911 წ., [3 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

78. ქადაგება ბზობის დღესასწაულზე.

მწუხრის ლოცვაზე ფხიზლობის შესახებ.

1911 წ., [3 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი ფანქრით: „საკ.“, 2 ფ.

79. ქადაგება გარდამოხსნის დღეს.

1911 წ., [8 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ერთ ფურცელზე, სულ 2 ფ.

80. სააღდგომო ქადაგება.

1911 წ., [10 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი დაწერილია ერთ ფურცელზე, სულ 2 ფ.

81. ქადაგება აღდგომის დღესასწაულის მეორე დღეს ჯოჯოხეთის შემუსვრის, ჩვენი ხსნისა და სულიერი სიხარულის შესახებ.

1911 წ., [11 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

82. ქადაგება თომას კვირას.

ორი სახის ურწმუნოების შესახებ.

1911 წ., [17 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი: „ჩემი – ამ დღეს ძალიან ცოტა მლოცველებია ეკლესიაში, რადგან სობორის დღეობა“, 2 ფ.

83. ქადაგება მენელსაცხებლე დედათა კვირას.

1911 წ., [24 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი დაზიანებულია, 2 ფ.

84. ქადაგება სტარაია-რუსას ღვთისმშობლის ხატის დღესასწაულზე.

1911 წ., 4 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „საკუთარი“, 2 ფ.

85. ქადაგება სამარიტელის კვირას.

1911 წ., [8 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ნასწორებია ფანქრით, დაზიანებულია, 2 ფ.

86. ქადაგება ნიკოლოზობის დღესასწაულზე.

ნმ. ნიკოლოზის ნაწილთა გადატანის შესახებ ბარში.

1911 წ., 9 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

87. ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე.

1911 წ., [20 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ჩ[ემი]“, დაზიანებულია, 2 ფ.

88. ქადაგება სულთმოფენობის დღესასწაულზე.

1911 წ., 29 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

89. ქადაგება I და II საეკლესიო კრებების მონაწილე წმიდა მამების ხსენების დღეს.

1911 წ., [29 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

90. ქადაგება ღვთაებრივი ჭეშმარიტების გადმოცემის შესახებ წმიდა ნერილის საშუალებით.

1911 წ., 5 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

91. ქადაგება ნოვგოროდელი წმინდანის ღირსი მამა ვარლამ ხუტინელის ხსენების დღეს.

1911 წ., 10 ივნისი, კოსინის მონასტერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

92. ქადაგება იმ ნიშანთა შესახებ, რომლითაც შეიცნობა ბიბლიის ღვთიური წარმოშობა, როგორც ღვთის სიტყვის ჭეშმარიტება.

1911 წ., 19 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

93. ქადაგება რა საშუალებებით უნდა გამოვხატოთ ჩვენი პატივისცემა წმინდანების მიმართ და ამ შემთხვევაში წმ. მიქაელ კლონელის მისამართით.

1911 წ., 23 ივნისი, კლონსკის მონასტერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

94. ქადაგება სინანულისთვის.

1911 წ., 26 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

95. ქადაგება ყაზანის ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ხატის დღესასწაულზე.

1911 წ., 8 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

96. ქადაგება წმიდა წერილის ჭეშმარიტების შესახებ.

ქრისტიანობას ადარებს მაჰმადიანობასთან.

1911 წ., 24 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

97. სიტყვა პროტოიერარქ იოანე სმელკოვის წესის აგების დღეს თქმული.

ბოლო გვერდზე არის არქიმანდრიტ ამბროსის მიმართვა პერეკონსკის მონასტრის იეროდიაკონ ევგენიას, საიდანაც ირკვევა, რომ ნოვგოროდის სასულიერო კონსისიტრის 1911 წლის 20 მაისის № 7119 ბრძანებით, ამბროსი ხელაია დაინიშნა მონასტრის ბლალჩინად.

1911 წ., 25 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია სტარაიარუსას მონასტრის ოფიციალურ ბლანკზე, 2 ფ.

98. ქადაგება ქრისტიანობის მაცხოვრებელი ძალის შესახებ სახელმწიფოებრივ, ოჯახურ და პირად ცხოვრებაში.

1911 წ., 7 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

99. ქადაგება წმიდა წერილის წაკითხვის აუცილებლობისათვის.

1911 წ., 14 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

100. ქადაგება მარიამობის დღესასწაულზე.

1911 წ., 15 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

101. ქადაგება მსოფლიო საეკლესიო კრებების მნიშვნელობის შესახებ.

მოიხსენიების იმ დღის წმინდანებს მოსე მურსა და შუშანიკს.

1911 წ., 28 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

102. ქადაგება ალექსანდრე ნეველის ხსენების დღეს.

1911 წ., 30 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

103. ქადაგება მართლმადიდებლობის სიმბოლოს შესახებ.

ქადაგებს XVIII საუკუნის წმინდანზე, ბელგოროდის ეპისკოპოს იოსებზე.

1911 წ., 4 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

104. ქადაგება ღვთაებრივი ბუნების შეცნობის გზების შესახებ.

1911 წ., 8 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

105. ქადაგება ჯვართამაღლების დღესასწაულზე.

უფლის მართლმსაჯულებისა და წყალობის შესახებ.

1911 წ., 14 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

106. ქადაგება ორი დიდი დღესასწაულის შესახებ: 1. ტიხვინიდან სტარაია-რუსას ღვთისმშობლის ხატის დაბრუნების 31 წლისთავი; 2. ამ მონასტერში მცხოვრებ ბერ-მონაზონთა წმინდა ნაწილთა ხსენების დღე.

1911 წ., 18 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

107. ქადაგება ზეციური მფარველი ანგელოზების შესახებ.

1911 წ., 1 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

108. ქადაგება ღვთის მიერ შექმნილი ხილული და უხილავი (ანგელოზებრივი) სამყაროსა და იმ ადამიანთა შესახებ, რომელნიც ამას უარყოფენ.

1911 წ., 2 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

109. ქადაგება ღვთის მიერ სამყაროსა და ადამიანის შექმნის შესახებ.

უპირისპირდება და აკრიტიკებს მატერიალისტებსა და დარვინისტებს.

1911 წ., 16 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

110. ქადაგება სულისა და ხორცის არსებობის შესახებ ადამიანის ბუნებაში. უპირისპირდება მარქსისტებს.

1911 წ., 23 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2ფ.

111. ქადაგება ადამიანის არსებობის მიზნისა და დანიშნულების შესახებ.

1911 წ., 30 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2ფ.

112. საშობაო ქადაგება.

1911 წ., [25 დეკემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშ-ნიან ქალაღზე, 2 ფ.

113. საშობაო ქადაგება.

1911 წ., 25 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, თარიღი მიწერილია ფანქრით, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქარაღზე, 2 ფ.

114. ქადაგება იროდი მეფის მაგალითზე სადამდე შეიძლება დაეცეს ადამიანი მთავრობისმოყვარეობისა და ურწმუნოების ცოდვის გამო.

1911 წ., 26 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, თარიღი დაწერილია ფანქრით, ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

115. ქადაგება სულიერი სიბრმავისათვის.

1911 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს შენიშვნები ნაწილი ფანქრით, აქვეა მინაწერი ამბროსი ხელაიას ხელით, ფანქრით ნაწერი: „საკუთარი“, 2 ფ.

116. ქადაგება ზიარების მნიშვნელობის შესახებ.

1911 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „საკუთარი“, დაზიანებულია, 2 ფ.

117. ქადაგება ახალი წლის დღესასწაულზე თქმული.

1912 წ., 1 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქალაღზე, 2 ფ.

118. ქადაგება ნათლისღების კვირას თქმული.

მრევლს უქადაგებს ხშირად იკითხონ წმიდა წერილი და საკუთარი სინდისის ხმას მოუსმინონ.

1912 წ., 8 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქალაღზე, 2 ფ.

119. ქადაგება XII საუკუნის წმინდანის, ნოვგოროდის არქიეპისკოპოსის მარტირის ხსენების დღეს.

1912 წ., 11 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქალაღზე, 2 ფ.

120. ქადაგება იმის შესახებ, რომ ჭეშმარიტ რწმენას თან უნდა ერთოდეს სასოება და მოლოდინი მხსნელის მოსვლისა და ნეტარება მომავალი ცხოვრებისა.

პირი: გურიის ეპისკოპოსი.

1912 წ., 4 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქალაღზე, 2 ფ.

121. ქადაგება ბზობის დღესასწაულზე.

1912 წ., [18 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქარაღზე, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით, 2 ფ.

122. ქადაგება გარდამოხსნის დღეს.

მხსნელის გარდაცვალება არის საზღაური ჩვენი გადარჩენისა და აღდგომისა.

1912 წ., [23 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნით ქალაღზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

123. სააღდგომო ქადაგება.

ორი უდიდესი დღესასწაულის – აღდგომისა და ხარების დამთხვევის შესახებ, რომელიც ას წელიწადში მხოლოდ ორჯერ ხდება.

1912 წ., [25 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს შენიშვნა ფანქრით, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

124. ქადაგება ბრწყინვალე შვიდეულის კვირაში თქმული, თუ როგორი ხასიათი უნდა ჰქონდეს ჩვენს სიხარულს ამ სადღესასწაულო დღეებში.

1912 წ., [25-31 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, სარესტავრაციო, 2 ფ.

125. ქადაგება თომას კვირაში თქმული.

ლოცვის არსისა და მნიშვნელობის შესახებ.

1912 წ., [1 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, სარესტავრაციო, 2 ფ.

126. ქადაგება მენელსაცხებლე დედათა ხსენების დღეს.

1912 წ., 8 აპრილი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

127. ქადაგება განრღვეულის კვირას.

მოწყალების თავმდაბლობით გაცემის შესახებ.

1912 წ., 15 აპრილი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

128. ქადაგება სტარაია-რუსას ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის სასწაულ-მოქმედი ხატის დღესასწაულზე.

მორჩილების შესახებ.

პირი: ინოკენტი.

1912 წ., 4 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ბოლოში აქვს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „არ თქმულა, რადგან ინოკენტიმ თქვა“. დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

129. ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე.

1912 წ., [4 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, ახლავს ჩასწორებები ზოგან ფანქრით, დაზიანებულია, 2 ფ.

130. ქადაგება უფლის სიტყვის ძალის შესახებ.

1912 წ., [11 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

131. ქადაგება იესო ქრისტეს მიერ კაპერნაუმში ასისტავის ოჯახის ნევრის განკურნების შესახებ.

ნმინდა წერილის მიხედვით როგორი დამოკიდებულება უნდა ჰქონდეს უფროსს ქვეშევრდომისადმი.

1912 წ., [10 ივნისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

132. ნოვგოროდელი მემთვრალეების მიმართ.

1912 წ., 10 ივნისი, ნოვგოროდი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

133. ქადაგება იმის შესახებ, რომ ღვთისადმი მადლობის შეწირვა ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს.

1912 წ., 17 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

134. ქადაგება იმის შესახებ, თუ რა პირობებში შეიძლება გახდეს ჩვენი რწმენა ჭეშმარიტი.

1912 წ., 23 ივნისი, კლონის მონასტერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

135. ქადაგება ლოცვისა და მარხვის აუცილებლობის შესახებ, როგორც საბრძოლო საშუალება ეშმაკისეულ მზაკვრობის წინააღმდეგ.

1912 წ., 22 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

136. ქადაგება ღვთის მცნებათა შესრულების აუცილებლობის შესახებ, რათა მოვიპოვოთ საუკუნო ცხოვრება.

1912 წ., [5 აგვისტო], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

137. ქადაგება ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის შობის დღესასწაულზე.

1912 წ., 8 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, 2 ფ.

138. ქადაგება დედის ლოცვის მნიშვნელობისათვის.

1912 წ., [9 სექტემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალაღზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

139. ქადაგება სტარაია-რუსას ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ხატის დღესასწაულზე.

იმის შესახებ, თუ რატომ გახდა სწორედ ღვთისმშობელი უფლის რჩეული.

1912 წ., 18 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაუმთავრებელი, 2 ფ.

140. ქადაგება ღვთის მიერ წყალობის მოღების შესახებ ჩვენი აღდგენისა და ხსნისათვის.

1912 წ., [30 სექტემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

141. ქადაგება კვართის დღესასწაულზე.

ტაძარში ღოცვის მნიშვნელობის შესახებ.

1912 წ., 1 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს მინანერი ფანქრით რუსულად: „сказано в воск. после Покрова“, 2 ფ.

142. ქადაგება სარწმუნოებაში ეჭვების შეტანის შესახებ, რომელიც ხშირად გვახსენებს თავს.

1912 წ., [14 ოქტომბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

143. ქადაგება იმის შესახებ, თუ რატომ უშვებს ღმერთი ბოროტებას დედამიწაზე.

1912 წ., [21 ოქტომბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, სარესტავრაციო, თარიღს ფანქრით მინანერიც ახლავს: „1915 წ.“

144. ქადაგება სულიერი და ხორციელი სიკვდილის შესახებ.

1912 წ., [28 ოქტომბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

145. ქადაგება მოყვასის თანაგრძნობისათვის (ლუკას სახარების 10. 25-37 განმარტება).

1912 წ., [4 ნოემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

146. ქადაგება ყოველთა წმიდათა ხსენების დღეს.

1912 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, მე-2 ფურცელი დაზიანებულია, ახლავს შავი ვარიანტი დაწერილი სტარარუსის მონასტრის ბლანკზე, აქვს ამბროსი ხელისა მინანერი ფანქრით: „საკ[უთარი]“. სულ 4 ფ.

147. ქადაგება იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გამოვხატოთ ჩვენი პატივისცემა წმინდანთა მიმართ.

1912 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, 2 ფ.

148. ქადაგება დიდი მარხვის მეორე კვირას თქმული ადამიანის გონის, გულისა და სულიერი ავადმყოფობის შესახებ.

1913 წ., [9 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს მინანური ფანქრით: „ეს იმ დამ...“, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

149. ქადაგება დიდი მარხვის მეოთხე კვირას თქმული ადამიანის გარეგანი და შინაგანი ბუნების ურთიერთმიმართების შესახებ.

1913 წ., [23 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, 2 ფ.

150. ქადაგება გარდამოხსნის დღეს თქმული.

1913 წ., [12 აპრილი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, თავში აქვს ამბროსი ხელაიას მინანური: „Пред плащани 1913 г.“, 1 ფ.

151. ქრისტე აღდგა!

ქადაგება ადამიანის სულისა და ბუნების განახლების საიდუმლოს შესახებ.

1913 წ., 4 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, ახლავს შენიშვნები ფანქრით, 2 ფ. დაზიანებულია, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანური: „ჩემი“, 2 ფ.

152. ქადაგება ბრძნის კვირას თქმული.

სულიერი სიბრძნისგან გათავისუფლების შესახებ.

1913 წ., [12 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, ბოლო გვერდზე ფანქრით ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელით დაწერილი ქადაგების ფრაგმენტი, 2 ფ.

153. ქადაგება ღვთისმოსაობის შესახებ.

1913 წ., 16 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანური ფანქრით: „ჩემი“, დაზიანებულია, 2 ფ.

154. ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე.

1913 წ., [23 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

155. ქადაგება სულთმოფენობის დღესასწაულზე.

1913 წ., [26 მაისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვირნიშნიან ქალღმრთელზე, 2 ფ.

- 156.** კოსინის მონასტრის წევრთა მონაზვნად აღკვეცის დღეს.
1913 წ., 28 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.
- 157.** ქადაგება წმ. ვარლამ ხუტინელის ხსენების დღეს.
1913 წ., 14 ივნისი, რუსეთი, კოსინის მონასტერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 158.** ქადაგება იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა დავუბრუნოთ რწმენა თანამედროვე საზოგადოებასა და მომავალ თაობას.
1913 წ., [4 აგვისტო], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 159.** ქადაგება ყოვლადწმინდა ღვთისმშობელის მიძინების დღესასწაულზე.
1913 წ., 15 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, სარესტავრაციო, 2 ფ.
- 160.** ქადაგება სტარაია-რუსას ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელის სასწაულთმოქმედი ხატის ტიხვინიდან დაბრუნების 25 წლისთავის აღსანიშნავად.
1913 წ., 18 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ორი ქადაგება მცირე ვარიანტული სხვაობებით, ერთ-ერთს ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანური ფანქრით: „ჩემი“, სულ 4 ფ.
- 161.** ქადაგება ღვთისმშობლის ტაძრად მიყვანების დღესასწაულზე.
ღვთისათვის მიცემული აღთქმის შესრულების აუცილებლობისა და ბავშვების ქრისტიანულად აღზრდის შესახებ.
1913 წ., 21 ნოემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.
- 162.** საშობაო ქადაგება.
ახალშობილი ქრისტეს თაყვანისსაცემად ქრისტიანებს ძღვნად მოაქვთ გული და წმინდა სიყვარული.
1913 წ., 25 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 163.** ქადაგება წმინდანთა მიმართ პატივისცემის შესახებ.
1913 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

164. ქადაგება მეზვერესა და ფარისეველზე.

თავმდაბლობისა და სინანულის შესახებ.

1914 წ., [10 თებერვალი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშ-
ნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

165. ქადაგება მარხვის აუცილებლობის შესახებ.

1914 წ., 10 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსის
მინანერი ფანქრით: „უკანასკნელად წარმოითქვა 1914 წ. 16 თებერვალს,
ჩემი“, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

166. ქადაგება განღრვეულის კვირას.

მოთმინების შესახებ.

1914 წ., [16 მარტი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი დაუმთავრებელი, დაზი-
ანებულია, 2 ფ.

167. ქადაგება ღვთის მიმართ მტკიცე სასოების წყალობით ამქვეყნიური
სიძნელეების დაძლევისათვის.

1914 წ., [8 ივნისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, 2 ფ.

168. რუსეთის მიერ გერმანიასთან საომარი მოქმედების დაწყების მა-
ნიფესტის თაობაზე.

1914 წ., 23 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

169. ქალაქ პორკში მონასტრის კურთხევის შესახებ.

ტოპონიმი: პორკი.

1914 წ., 15 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

170. ვილმასტანსკის პოლკის რაზმის მიმართ.

1914 წ., 25 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

171. ქადაგება ფერისცვალების დღესასწაულზე.

1914 წ., [6 აგვისტო], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი,
1 ფ.

172. ქადაგება ღვთის წყალობისა და დალოცვისათვის.

1914 წ., [10 აგვისტო], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს მინანერი
ფანქრით: „ამაშია ფერმერზე“, 2 ფ.

173. ქადაგება ჯვართაყვანისცემის კვირას წარმოთქმული.

1914 წ., 14 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი,
დაწერილია 1 ფურცელზე, სულ 2 ფ.

174. ქადაგება ჯვართამაღლების კვირას თქმული.

მიმდინარე ომი აუცილებელია ადამიანთა კეთილდღეობისათვის, სულიერი უძლეურობის დასაძლევად.

1914 წ., [14 სექტემბერი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

175. ქადაგება ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის მფარველობისა და მოწყალების შესახებ.

1914 წ., 18 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

176. სპასო-პრეობრაჟენსკის მონასტერში ლაზარეთის გახსნის შესახებ.

1914 წ., 13 ოქტომბერი, რუსეთი, ნოვგოროდის ეპარქია, ქ. სტარაია-რუსა, ავტოგრაფი, დაწერილია სპასო პრეობრაჟენსკის მონასტრის ოფიციალურ ბლანკზე, 2 ფ.

177. ქადაგება წმინდა ნაწილთა გამობრძანების დღეს.

1914 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

178. მისასალმებელი სიტყვა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის სტუმრობისას ნოვგოროდის ტაძარში.

[1914 წ.], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

179. ჭეშმარიტი ბედნიერების შესახებ, თქმული ახალი წლის დღეს.

1915 წ., 1 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი: „ჩემი“, დაუმთავრებელია, 4 ფ.

180. სიტყვა პერემიშლას აღებასთან დაკავშირებით.

1915 წ., 15 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

181. ქადაგება ყაზანის ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ხატის დღესასწაულზე თქმული.

1915 წ., 8 ივლისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

182. ქადაგება სადაც მოცემულია სახარებისეული იგავის განმარტება ხელმწიფის შვილის ქორწილზე. ჩამოწერილია თეზისებად.

1915 წ., 15 აგვისტო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

183. სიტყვა I მსოფლიო ომის დროს დევნილ ბავშვებისათვის საერთო საცხოვრებლის გახსნის დღეს თქმული.

1915 წ., 8 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

184. ქადაგება ჯვართამაღლების დღესასწაულზე თქმული.

1915 წ., 14 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, ჩამონერილია თეზისებად, დაზიანებული. ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „ამას გვიკითხავს ჩვენი ჩვენი სარწმუნოება, ამისათვის აღიმართა ჯვარი.“ 1 ფ.

185. სიტყვა არქიეპისკოპოს არსენის მონასტერში სტუმრობისას.

1915 წ., 20 ნოემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

186. ქადაგება ქრისტესშობის დღესასწაულის წინა კვირას თქმული.

ძველი ალექსის წინასწარმეტყველთა მაგალითზე უფრო მეტად გამოვიჩინოთ სარწმუნოება ჩვენი მხსნელის მიმართ.

1915 წ., 20 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს შავი ვარიანტი, 4 ფ.¹

187. ქადაგება წინოვების დღესასწაულზე.

მრავალჭირნახული საქართველოს ეკლესიის შესახებ.

1917 წ., 14 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

188. სიტყვა თავისუფლების გამოცხადების თაობაზე, თქმული რევოლუციისათვის დაღუპულ მებრძოლთა მოსახსენიებელ პანაშვიდზე.

1917 წ., 17 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, სარესტავრაციო, აქვს მინაწერები ცისფერი მელნით და ფანქრით, 2 ფ.

189. ქადაგება წარმოთქმული დიდი მარხვის პირველ შაბათს.

1918 წ., [8 მარტი], ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „აქ ის, რაც 48 გვერდზეა“, ბოლონაკლული, დაზიანებულია, 1 ფ.

190. სიტყვა წარმოთქმული თედო სახოკიას მეუღლის ცხედართან.

1918 წ., 22 მარტი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

191. ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე.

ქადაგებაში განმარტავს, თუ რა ცვლილებები მოიტანა ქრისტიანობამ „ქვეყნიერობის“ ცხოვრებაში და რატომ არის 26 მაისი დიდი დღესასწაული ქართველთათვის.

1918 წ., [31 მაისი], ავტოგრაფი, 4 ფ.

¹ ამბროსი ხელაიას წერილი მამა ანტონის მიმართ. გულნატკენი წერს იმ ადამიანთა შესახებ, რომელნიც იმ დრომდე არიან პატრიოტები, სანამ მატერიალურად უზრუნველყოფილად გრძნობენ თავს. 1915 წ., 6 აპრილი, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, გახეული, 1 ფ.

192. ქადაგება სულთმოფენობის დღესასწაულზე.

გამოთქვამს სურვილს, რომ საქართველოს განთავისუფლების დღე აღინიშნოს როგორც სარწმუნოებრივ-ნაციონალური დღესასწაული.

1918 წ., [11 ივნისი], აგვისტო, 4 ფ.

193. სიტყვა, წარმოთქმული კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ის ცხედართან.

პირი: მღვდელმთავრები – გაბრიელ და ალექსანდრე.

1918 წ., [26 ივნისი], ავტოგრაფი, შავი, ფანქრით ნაწერი, 2 ფ.

194. სიტყვა სოხუმის ქართული საზოგადოების მიმართ.

ახლად აღდგენილი დამოუკიდებელი ქართული ეკლესიის აღმშენებლობის საქმეში საზოგადოებას აქტიური მოქმედებისკენ მოუწოდებს.

1918 წ., 1 სექტემბერი, სოხუმი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს მინაწერი ფანქრით, დაზიანებულია, 4 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 203-209.

195. სიტყვა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მწყემსმთავრის [ლეონიდეს] მოლვანეობის 30 წლის აღსანიშნავად.

1918 წ., 5 სექტემბერი, თბილისი, სიონის ტაძარი, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს მინაწერი: „1918 წ. სიონში“. დაზიანებულია, 2 ფ.

196. სიტყვა ქუთათელ მიტროპოლიტ ანტონის (ერისკაცობაში – ალექსი ლუკას ძე გიორგაძე) გარდაცვალების შესახებ.

პირი: მიტროპოლიტი დორითეოზი, გაბრიელი.

1918 წ., 6 სექტემბერი, ქუთაისი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

197. „კვირიაკე 24-ე“.

დიდი მწუხარების ჟამს შვების მიცემის შესახებ.

1918 წ., 25 ნოემბერი, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

198. ქადაგება წარმოთქმული სულთმოფენობიდან „25-ე კვირიაკეს“.

ამბროსი ხელაია ღვთისა და მამულის წინაშე ადამიანის მოვალეობასა და სომეხ-ქართველთა ომზე საუბრობს.

1918., [3 დეკემბერი], თბილისი, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „არ თქმულა“, 2 ფ.

199. სიტყვა მოყვასის სიყვარულის შესახებ.

1918 წ., [3 დეკემბერი], ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

200. სიტყვა თქმული I მსოფლიო ომში დაღუპულ ჯარისკაცთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი ძეგლის გახსნის დღეს.

[1918 წ., რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმერთზე, 2 ფ.

201. სიტყვა კათოლიკოს-პატრიარქის კირიონ II-ის დაღუპვიდან ნახევარ წლისთავზე.

1919 წ., [26 იანვარი], ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

202. ქადაგება წარმოთქმული მირქმის დღესასწაულზე.

ამბროსი ხელაია შეწუხებულია სკოლებში საღვთო სჯულის სწავლების აკრძალვის გამო.

1919 წ., 2 თებერვალი, ფოთი, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

203. ქადაგება უძღვებ შვილზე.

1919 წ., [3 თებერვალი], ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

204. სიტყვა თქმული დეკანოზ ალექსანდრე სიმონიშვილის დაკრძალვის დღეს.

1919 წ., 9 თებერვალი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

205. დიდი მარხვის მომზადებისათვის.

1919 წ., [10 თებერვალი], ავტოგრაფი, 1 ფ.

206. სიტყვა ლეონიდეს კათოლიკოს-პატრიარქად არჩევის დღეს.

1919 წ., 11 თებერვალი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

207. ქადაგება დიდი მარხვის პირველ ოთხშაბათს თქმული.

საღმრთო წერილის მნიშვნელობისათვის.

1919 წ., [20 თებერვალი], ავტოგრაფი, 2 ფ.

208. ქადაგება სასწაულის მნიშვნელობისათვის.

[1919 წ., 21 თებერვალი], ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

209. სიტყვა ლეონიდეს კათოლიკოს-პატრიარქად კურთხევის დღეს. მღვდელმთავარი ამბროსი საკუთარ სამწყსოსთან (ოდიშ-სამეგრელო, გურია და აფხაზეთ-სამურზაყანო) ერთად ლეონიდეს კათოლიკოს-პატრიარქად კურთხევას ულოცავს.

1919 წ., 23 თებერვალი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

- 210.** ქდაგება მართლმადიდებლობის ზეიმის დღესასწაულზე თქმული.
1919 წ., [24 თებერვალი], ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას შე-
ნიშვნები, ერთგან ფანქრით, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 211.** ქდაგება ყოველი ადამიანის ჯვარის შესახებ.
1919 წ., [8 მარტი], ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 212.** სიტყვა ქალბატონ ლოლუას დასაფლავებაზე.
სიტყვაში ამბროსი ხელაია აღნიშნავს, რომ ჭყონდიდის ეპარქიაში, დიდი
ხნის შემდეგ, ეს არის პირველი შემთხვევა მიცვალებულის ტაძარში დას-
ვენებისა.
1919 წ., 12 მარტი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 213.** ქდაგება ახალი აღთქმის ერთ-ერთი იგავის სწეულის განკურნების
განმარტებისა და საქართველოში შავი სახადის არსებობის შესახებ.
1919 წ., [17 მარტი], თბილისი, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას
მინაწერი: „არ თქმულა“, 2 ფ.
- 214.** ქდაგება თავმოყვარეობის შესახებ.
საქართველოს მთავრობის წრეებში გამეფებული დაუნდობლობა-ამპარ-
ტავნობისა და ზნეობრივი კულტურის დაცემის ბრალია.
1919 წ., [24 მარტი], ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 215.** ქდაგება ხარების დღესასწაულზე.
საჭიროა, რომ როგორც ერმა არ დავივინყოთ, არ უარვყოთ საუკეთესო
საუნჯე სულისა: ჭეშმარიტება, სამართლიანობა, სიკეთე.
1919 წ., [26 მარტი], ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 216.** ქდაგება ბაიობის (ბზობის) დღესასწაულზე.
1919 წ., [31 მარტი], ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 217.** ქდაგება წარმოთქმული დიდ ხუთშაბათს, ფეხთბანვის დღე-
სასწაულზე.
1919 წ., [4 აპრილი], ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 218.** ქდაგება წარმოთქმული ბრწყინვალე შვიდეულის ორშაბათს.
ზომიერებისათვის ნაყოფანებასა და მემთვრალეობაში.
1919 წ., [8 აპრილი], ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

- 219.** ქადაგება აღდგომის დღესასწაულის სიხარულის შესახებ.
1919 წ., [9 აპრილი], ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 220.** ქადაგება სამარიტელის კვირას სათქმელი.
1919 წ., [5 მაისი], ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანური ფანქრით: „არ თქმულა“, 2 ფ.
- 221.** ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე.
1919 წ., [17 მაისი], ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.
- 222.** ქადაგება სარწმუნოების მნიშვნელობისთვის.
1919 წ., [5 ოქტომბერი], სოხუმი, ავტოგრაფი, ოფიციალურ ბლანკზე, დაზიანებულია, 2 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 255-258.
- 223.** სიტყვა კათოლიკოს-პატრიარქის ლეონიდეს სოხუმში ჩასვლასთან დაკავშირებით წარმოთქმული.
1919 წ., 10 ოქტომბერი, სოხუმი, ავტოგრაფი, შავი, თარიღი დაწერილია ფანქრით, 2 ფ.
- 224.** სიტყვა თქმული უცნობი მონაზვნის თეკლათის მონასტრის ილუმენიად კურთხევის დღეს.
1919 წ., 17 ოქტომბერი, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭყონდიდის ეპარქიის ოფიციალურ ბლანკზე, 2 ფ.
- 225.** ქადაგება ურწმუნეობის დაძლევისათვის.
1919 წ., [9 ნოემბერი], ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 276-279.
- 226.** სიტყვა თქმული საქართველოს სახალხო გვარდიის არსებობის ორი წლისთავზე.
პირი: მიტროპოლიტი დომენტი.
1919 წ., 12 დეკემბერი, ავტოგრაფი, ახლავს წარწერა რუსულ ენაზე, შავი მელნით: „როსტომს ჰყავდა შვილები“.... დაზიანებულია, 2 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, „წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი“, 2006., გვ. 283-287.
- 227.** სიტყვა ქართველთა და აფხაზთა ურთიერთობისათვის.
1919 წ., ოჩამჩირე, ავტოგრაფი, 2 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 269-272.

228. ქადაგება წმიდა გიორგის კულტის შესახებ წარმოთქმული სუფუნის წმ. გიორგის ხატის დღესასწაულზე.

1919 წ., ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

229. ქადაგება ზიარების მნიშვნელობისათვის.

1919 წ., ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 1 ფ.

230. სიტყვა გიორგი შერვაშიძის ხსოვნისადმი.

სიტყვაში ამბროსი ხელაია ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობას ეხება.

პირი: გაბრიელ ეპისკოპოსი (ქიქოძე), ეპ. კირიონი (საძაგლიშვილი).

[1919 წ.], ავტოგრაფი, შავი, მოხეული აქვს კუთხეები, 4 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, „წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი“, 2006., გვ. 209-216.

231. „მადლი უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესი თქუენ ყოველთა თანა“.

ქადაგებაში ეხება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხს.

[1919-1920 წწ.], 12 მარტი, ოჩამჩირე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი

ხელაიას მინაწერი: „არ თქმულა“, დაზიანებულია, 2 ფ.

232. სიტყვა დიმიტრი სალოხინის წესის აგების წინ.

ტოპონიმი: სოხუმი.

1920 წ., 13 თებერვალი, სოხუმი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, მინერი-ლია ფანქრით, 2 ფ.

233. თავისუფლების შესახებ.

1920 წ., 28 თებერვალი, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭყონდიდის ეპარქიის ოფიციალურ ბლანკზე, 2 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 297-300.

234. სიტყვა თქმული აღ. გრიგოლიას შვილის ვახტანგის ცხედართან.

1920 წ., 31 მარტი, ავტოგრაფი, დაუსრულებელი, ახლავს შენიშვნა: („იხ. დეკ. სიმონოვის ცხედარზე თქმული“), 2 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, „წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი“, 2006 თბ., გვ. 301-304.

235. სიტყვა წარმოთქმული საქართველოს დამოუკიდებლობის დღეს.

1920 წ., 26 მაისი, ავტოგრაფი, დაზიანებულია 1-ლი ფურცელი, 2 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 304-307.

236. ფრაგმენტი სიტყვიდან სომეხ-ქართველთა ომის შესახებ.

აქვე არის პოლემიკური წერილის ნაწყვეტი, მიმართული ეპისკოპოს ანდრიას შრომისადმი.

1920 წ., ქართულ და რუსულ ენებზე, ავტოგრაფი, დანერილია ოფიციალურ ბლანკზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

237. სიტყვა სოხუმის რაზმის დაარსებიდან სამი წლის თავზე.

1921 წ., 1 იანვარი, ავტოგრაფი, ჩამოწერილია თეზისებად, 1 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006., გვ. 310-312.

238. სიტყვა წარმოთქმული საჩინო იოსელიანის ცხედრათან.

1921 წ., 22 თებერვალი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, „წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი“, 2006., გვ. 314-317.

239. სიტყვა წარმოთქმული პაპაეას ხსოვნის წლისთავზე.

[1921 წ.], 21 ივლისი, ქაშუეთის ტაძარი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

240. ქადაგება ღვთისმშობლის შობის დღესასწაულზე.

1921 წ., 8 სექტემბერი, თბილისი, დიდუბის ეკლესია, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

241. სიტყვა მამულისათვის დახოცილთა ნახევარი წლისთავზე თქმული თბილისის სამხედრო ტაძარში 1921 წ.

1921 წ., 19 სექტემბერი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

242. სიტყვა წარმოთქმული კათალიკოს-პატრიარქად კურთხევის დღეს.

1921 წ., 1 ოქტომბერი, მცხეთა, სვეტიცხოვლის ტაძარი, ავტოგრაფი, სხვადასხვა მეღწით ნაწერი, 4 ფ.
დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 322-331.

243. სიტყვა წარმოთქმული იოანეს ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსად კურთხევის დღეს.

1921 წ., 2 ოქტომბერი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

244. სიტყვა წარმოთქმული პ. ჭიჭინაძის ცხედრის წესის აგების დღეს.

1921 წ., 9 ოქტომბერი, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, ძნელად იკითხება, 1 ფ.

245. სიტყვა თქმული დეკანოზ გ. გიორგაძის ცხედრის წესის აგებაზე.

1921 წ., 29 ოქტომბერი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

- 246.** ქადაგება ქრისტიანული მოძღვრების სიდიადის შესახებ.
1921 წ., 30 ოქტომბერი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 247.** ქადაგება გიორგობის დღესასწაულზე.
1921 წ., 10 ნოემბერი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 248.** ქადაგება ღვთისმშობლის ტაძრად მიყვანების დღესასწაულზე.
1921 წ., [22 ნოემბერი], ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი ფანქრით: „არ თქმულა“, 2 ფ.
- 249.** ქადაგება ბარბარობის დღესასწაულზე.
1921 წ., 4 დეკემბერი, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი ფანქრით: „არ თქმულა“, დაზიანებულია, 2 ფ.
- 250.** ქადაგება ნიკოლოზობის დღესასწაულზე.
1921 წ., 6 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2ფ.
- 251.** საშობაო ქადაგება.
1921 წ., 25 დეკემბერი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.
- 252.** სიტყვა წარმოთქმული კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს გარდაცვალების ნახევარი წლისთავზე.
1922 წ., 10 იანვარი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 253.** ქადაგება მეზვერისა და ფარისეველის კვირას.
სად უნდა ვეძიოთ ბედნიერება.
1922 წ., [31 ივნისი], რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 254.** სიტყვა თქმული პეტრე გრუზინსკის წესის აგების წინ.
1922 წ., 9 თებერვალი, ქაშუეთის ტაძარი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 255.** სიტყვა თქმული ახალციხე-ახალქალაქის ეპარქიის, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი ქრისტეფორეს მიტროპოლიტად კურთხევის დღეს.
[1922 წ., 18 მარტი], ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 256.** ქადაგება მართლმადიდებლობის ზეიმის დღესასწაულზე.
1922 წ., [20 მარტი], თბილისი, სიონის ტაძარი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 257.** სიტყვა თქმული ნიკიფორე მამინაშვილის ცხედართან თქმული.
1922 წ., 28 მარტი, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, 2 ფ.

- 258.** სიტყვა სამღვდელთა სკოლაში კურსების გახსნისათვის.
1922 წ., 27 აპრილი, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 259.** ქადაგება თამარ მეფის ხსენების დღეს.
1922 წ., 1 მაისი, ავტოგრაფი, დაუსრულებელია, დაწერილია ჭვირნიშნით ქალაღზე, 2 ფ.
- 260.** ქადაგება განრღვეულის კვირას თქმული.
1922 წ., თბილისი, მოციქულთა პეტრესა და პავლეს სახელობის ეკლესია, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, 2 ფ.
- 261.** სიტყვა წარმოთქმული პროფ. ს. ავალიანის ცხედართან.
1922 წ., 13 ივლისი, ავტოგრაფი, სიტყვის ბოლოს განსვენებულის შესახებ თეზისებად არის ჩამოწერილი, 2 ფ.
- 262.** ქადაგება წმინდა ნერილის მნიშვნელობისათვის.
1922 წ., [24 ივლისი], ავტოგრაფი, სათაურში აქვს მინაწერი: „მარინე“, 2 ფ.
- 263.** ქადაგება ღვთისმშობლის მიძინების დღესასწაულზე.
1922 წ., [15 აგვისტო], ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 264.** ქადაგება ანჩისხატის დღესასწაულზე.
1922 წ., 16 აგვისტო, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელია, 2 ფ.
- 265.** სიტყვა თქმული ილია ჭავჭავაძის სულის მოსახსენიებელ პანაშ-ვიდზე.
1922 წ., 30 აგვისტო, მამადავითი, მთაწმინდის პანთეონი, ავტოგრაფი, და-ზიანებულია, 2 ფ.
- 266.** ქადაგება ზეციური სასუფეველისათვის ადამიანის მომზადების შე-სახებ.
1922 წ., [4 სექტემბერი], ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „დღეს იხსენიება მოსე შავი, ავაზაკი, შუშანიკა“. დაზიანებულია, 2 ფ.
- 267.** ქადაგება სვეტიცხოვლის დღესასწაულზე.
აღწერს სვეტიცხოვლის იმჟამინდელ მდგომარეობას და საუბრობს ქარ-თული ტაძრების მნიშვნელობაზე.
1922 წ., 1 ოქტომბერი, მცხეთა, ავტოგრაფი, 2 ფ.

268. ქადაგება მწუხარებისა და ნუგეშისათვის.

1922 წ., [16 ოქტომბერი], ავტოგრაფი, ბოლოში ჩამოწერილია თეზისებად, 2 ფ.

269. ქადაგება გიორგობის დღესასწაულზე.

ქრისტიანულ მოძღვრებასა და „მონინალმდეგე ბანაკის“ (კომუნისტების) იდეოლოგიას ერთმანეთთან ადარებს.

1922 წ., 10 ნოემბერი, ქაშუეთი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

270. სიტყვა თქმული დიმიტრი ყიფიანის სულის მოსახსენიებელ პანაშვიდზე.

1922 წ., 12 ნოემბერი, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

271. სიტყვა ციხიდან გამოსვლის შემდეგ.

პირი: კათოლიკოს-პატრიარქები – კირიონი და ლეონიდე.

[1924-1925 წ.წ.], ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელია, დაზიანებულია, 2ფ.

272. სწავლება მართლმადიდებლობის ზეიმის დღესასწაულის შესახებ.

მართლმადიდებლობის გამარჯვება სხვა ერებსზე, მათ შორის, ხატმებრძოლეობაზე. ეხება აფხაზეთში მცხოვრებ მაჰმადიანი აფხაზების საკითხსაც.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს შავი პირი, 52 ფ.

273. ქადაგების ფრაგმენტი.

მსოფლიო ეკლესიის მთლიანობისა და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის მიზეზთა შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

274. ქადაგება ღვთის განგებულების და 10 მცნების შესახებ.

პირი: დ. ვ. ფილოსოფოვა (ჟურნალისტი).

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 16 ფ. 32 გვ.

275. ქადაგება ქადაგება რწმენის მნიშვნელობისათვის.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

276. ქადაგება ლოცვის მნიშვნელობისა და ძალის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს შენიშვნები ფანქრით, დაზიანებულია, 2 ფ.

277. ქადაგება ღვთის განგებულების შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

278. ქადაგება ღვთის განგებულების გზების ძიებისა და სწორად შემეცნებისათვის.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ფანქრით მინანერი: „Жизнь Климента Римского“, 2 ფ.

279. ქადაგება ღვთის მიერ კაცობრიობის მომზადების თაობაზე მხსნელთან შესახვედრად.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიაშნიან ქალღმერთზე, 2ფ.

280. ქადაგება ეკლესიური სწავლების, როგორც ჭეშმარიტი გზის მაჩვენებლის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია 3 ფურცელზე, მე-4 ფურცელი დაზიანებულია, დაუმთავრებელია, სულ 4 ფ.

281. ქადაგება ქრისტიანობის მნიშვნელობისა და ღვთის სიტყვის ცხოველმყოფელი გავლენის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, თარიღი მინერული აქვს ფანქრით, დაზიანებულია, 2 ფ.

282. ქადაგება ბოროტების სიკეთით დამარცხების შესახებ.

მოყვასისადმი მიტევების შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

283. ქადაგება მოყვასის მიმართ თანადგომისა და დახმარებისათვის.

უთარილო, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, დაზიანებული, 2 ფ.

284. ქადაგება ქრისტიანობის ერთ-ერთი მცნების – მტრის მიმართ სიყვარულისათვის.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი: „ჩემი“, დაზიანებულია, 2 ფ.

285. ქადაგება მორჩილების მნიშვნელობისათვის ბერ-მონაზონთა ცხოვრებაში.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 1 ფ.

286. ქადაგება სათნოებისთვის.

უთარილო, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

287. ქადაგება ღვთის მიმართ სასოების შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიაშნიან ქალღმერთზე, 2 ფ.

- 288.** ქდაგება ქრისტიანული სასოების ერთი თვისების შესახებ.
უთარილო, 11 მარტი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირ-ნიშნით ქაღალდზე, სარესტავრაციო, 2 ფ.
- 289.** ქდაგება ადამიანის სულიერი მდგომარეობის, რწმენის, მორჩილებისა და სიყვარულის შესახებ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 290.** ქდაგება მრავალგვარი სიყვარულის შესახებ.
გორში მომხდარი მინისძვრისა და დაზარალებულთა დახმარების შესახებ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.
- 291.** ქდაგება ბოროტებისა და ამპარტავნობის წინააღმდეგ.
უთარილო, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, სათაურის ზემოთ აქვს მინაწერი ფანქრით: „კაპანაძე“, 1 ფ.
- 292.** ქდაგება ადამიანთა შორის ბოროტების არსებობის მიზეზთა შესახებ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ჭვირნიშნით ქაღალდზე, 2 ფ.
- 293.** ქდაგება იმ ადამიანთა შესახებ, რომელნიც იესო ქრისტეს ღვთაებრიობას უარყოფენ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.
- 294.** ქდაგება სნეულებისა და სიკვდილის გამომწვევ მიზეზთა შესახებ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.
- 295.** ქდაგება ამქვეყნიური ამოებების შესახებ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, თავნაკლული, ჭვირნიშნით ქაღალდზე, მე-2 ფურცელის ნაწილი მოხეულია, 2 ფ.
- 296.** ქდაგება სოციალური თანასწორობის მისაღწევად საზოგადოების ზნეობრივად გარდაქმნა არის საჭირო, სიმდიდრეზე სწორი შეხედულება უნდა ვიქონიოთ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი სხვა მელნით: „ჩემი“, 2 ფ.
- 297.** ქდაგება უცნობი პირის ლ.-ს ბერად კურთხევისა და მონასტრული ცხოვრების მოვალეობების შესახებ.
უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს მინაწერი ფანქრით: “К. подч. № 20“, 2 ფ.

298. ქადაგება მარხვისათვის.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

299. ქადაგება 136.1 ფსალმუნის შესახებ, რომელიც დიდი მარხვის წინ 3 კვირის განმავლობაში იგალობება ტაძრებში.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

300. როგორ უნდა მოემზადოს ადამიანი დიდი მარხვისათვის.

1904 წ., 8 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 2 ფ.

301. ქადაგება მიტევების კვირას თქმული.

უთარილო, 5 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „ჩემი“, 2 ფ.

302. ქადაგება მეზვერისა და ფარისევლის კვირას.

მოყვასის მიმართ სიყვარულის, მიტევებისა და დახმარების შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „ჩემი“, 2 ფ.

303. ქადაგება, სადაც მოცემულია განმარტება იგავისა უგნურ მდიდარზე.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „ჩემი“, 2 ფ.

304. ქადაგება, სადაც მოცემულია განმარტება იგავისა მთესველის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „ჩემი“, 2 ფ.

305. ქადაგება სულთმოფენობის დღესასწაულზე.

განმარტება იგავისა იფქლისა და ღვარძლის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია სპასო-პრეობრაჟენსკის მონასტრის ოფიციალურ ბლანკზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

306. ქადაგება ბრმის კვირას თქმული.

ღირსი ეფროსინეს ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

ტოპონიმი: ქ. პოლოცკი.

უთარილო, 23 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი: „საკუთარი“, 2 ფ.

307. ქადაგება მენელსაცხებლე დედათა უშიშრობის შესახებ, რომელნიც იესო ქრისტეს ცხედრის შესამურავად მივიდნენ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მიწანერი: „ჩემი“, სარესტავრაციო, 2 ფ.

308. ქადაგების გეგმა ცოდვილთა შესახებ, რომელნიც ტაძრისკენ მიმავალ გზას ამცდარან.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

309. წირვის შემდეგ უცნობი საზოგადო მოღვაწის პანაშვიდზე წარმოხატუბელი ქადაგების გეგმა.

უთარილო, ავტოგრაფი, შავი, ფურცლის მეორე მხარეს რუსულ ენაზე ჩამონერილია საქართველოს 5 ოლქის გეოგრაფიული დასახელებები, შავი, 1 ფ.

310. ქადაგება მირქმის დღესასწაულზე.

მართალი სიმეონისა და საშინელი სამსჯავროს შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

311. ქადაგება სტარაია-რუსას ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ხატის დღესასწაულზე.

უთარილო, რუსეთი, სტარაია-რუსა, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინანერი წითელი ფანქრით: „საკ.[უთარი]“, 2 ფ.

312. ქადაგება მირქმის დღესასწაულზე.

მუდამ გვწამდეს, რომ ღმერთი ჩვენშია და მაშინ სიხარულითა და დამშვიდებული სულით შევხვდებით გარდაცვალებას.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, დაზიანებულია, 2 ფ.

313. ქადაგება ნიკოლოზობის დღესასწაულზე.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

314. ქადაგება ღირსი ეფრემის ხსენების დღეს.

უთარილო, 16 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, სარესტავრაციო, 2 ფ.

315. ქადაგება ჯვართამაღლების დღესასწაულზე.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, ჩამონერილია თეზისებად, 2 ფ.

316. ქადაგება წმ. კოზმას და დამიანეს ხსენების დღეს..

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, სარესტავრაციო, 2 ფ.

317. ქადაგება წმ. ოლიმპიადას (იოანე ოქროპირის თანამედროვეს) ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ (IV ს.)

უთარილო, 25 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

318. ქადაგება ღვთისმშობლის ტაძრად მიყვანების დღესასწაულზე.

მოზარდი თაობის აღზრდისა და განათლების შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ჭვირნიშნიან ქაღალდზე, 4 ფ.

319. სიტყვა სოხუმის ეპარქიის მონაწილისა და მართვის შესახებ.

პირი: პროტ. გ. გოლუბცევი, კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდე.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაწერილია სოხუმის ეპარქიის ოფიციალურ ბლანკზე.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა აღმსრებელი ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ.258-262, 2 ფ.

320. სიტყვა, თქმული დანიელ ჭონქაძის, ლავრენტი არდაზიანის და რჩეულიშვილის სულის მოსახსენიებელ პანაშვიდზე.

უთარილო, 11 ივნისი, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, 2 ფ.

321. ქადაგება ადამიანის სულიერი მოთხოვნილებებისთვის.

ამბროსი ხელაია თანამედროვე საქართველოს შესახებ საუბრობს.

უთარილო, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, 4 ფ.

322. სიტყვა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის მიმართ თქმული საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ.

პირი: პიტირიმი (პეტერბურგის მიტროპოლიტი, საქართველოს ეგზარქოსი).

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელია, ახლავს ამბროსი ხელაიას მინაწერი ფანქრით: „არ იყო თქმული, რადგან მე არ მოვსულვარ პლატონთან დელეგატებთან ერთად“, 4 ფ.

323. სიტყვა, თქმული შორეულ ჩრდილოეთში მცხოვრებ ქართველთა წინაშე.

საუბრობს საქართველოს ეკლესიის ისტორიისა და ავტოკეფალიის აღდგენის აუცილებლობის შესახებ.

პირი: პიტირიმი (პეტერბურგის მიტროპოლიტი, საქართველოს ეგზარქოსი).

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, სარესტავრაციო, 4 ფ.

324. მისასალმებელი სიტყვა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის სტუმრობისას სტარაია-რუსას მონასტერში.

მონასტრის ცხოვრებისა და საქმიანობის შესახებ.

უთარილო, ნოვგოროდის ეპარქია, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს 4 ასლი, შავი, დაზიანებულია, ერთი ასლი დაწერილია ჭვირნიშნიან ქალღმერთზე, 8 ფ.

325. მისასაღმებელი სიტყვა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის მიმართ მონასტერში სტუმრობისას.

უთარილო, ნოვგოროდის ეპარქია, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

326. მისასაღმებელი სიტყვა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის მიმართ მაკარევის მონასტერში სტუმრობისას.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებულია, ახლავს მინაწერები ფანქრით, 2 ფ.

327. სიტყვა წარმოთქმული სპასო-პრეობრაჟენსკის მონასტრის ლაზარეთში ლოცვის წინ, დაჭრილ მეომართა მიღების დღეს.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

328. სიტყვა თქმული სასწავლებლის მოძღვრის დაკრძალვის დღეს.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვირნიშნიან ქალღმერთზე, სარესტავრაციო, 2 ფ.

329. სიტყვა თქმული ვინმე ელენეს დაკრძალვის დღეს.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

330. მისასაღმებელი სიტყვა დედა სერაფიმას მიმართ, რომელმაც 20 წელი წმიდად იღვანა მონასტერში.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაზიანებულია, 2 ფ.

331. სიტყვა წარმოთქმული უცნობი პირის 80 წლის იუბილეზე.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 1 ფ.

332. სიტყვა წარმოთქმული უცნობი პირის დაკრძალვის დღეს.

უცაბედი სიკვდილის შესახებ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, ახლავს ამბროსი ხელაიას მიწაწერი ფანქრით: „ჩემი“, 2 ფ.

333. ქველმოქმედების შესახებ.

მრევლს სთხოვს მეომრებისათვის განკუთვნილი დახმარება წითელი ჯვრის კომიტეტში მიიტანონ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაუმთავრებელი, 2 ფ.

334. სიტყვა თქმული პორეჩენის ოლქის მოხალისეთა მიმართ ომში წასვლის წინ.

ტოპონიმი: სმოლენსკის გუბერნია.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 2 ფ.

335. სამადლობელი სიტყვა ვილმასტრის პოლკის მიმართ.

მადლობას უხდის იმ ყურადღებისათვის, რომელიც მისი და მონასტრის მიმართ გამოიჩინეს.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, დაუმთავრებელი, დაწერილია 1 ფ-ზე, დაწერილია ჭვინიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

336. სიტყვა თქმული ახალ წელს.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ჭვინიშნიან ქაღალდზე, 2 ფ.

337. ახალ წელს თქმული.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, დაზიანებული, დაწერილია 5 ფურცელზე, სულ 6 ფ.

338. ქადაგება მემთვრალეობის შესახებ..

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

339. სიტყვა მემთვრალეობის სენით განკურნებულთა მიმართ.

უთარილო, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ორი ხელნაწერი ვარიანტული სხვაობებით, ერთი სიტყვა დაწერილია ჭვინიშნიან ქაღალდზე, მე-2 ფურცელი დაზიანებულია, სულ 6 ფ.

V

მიმოხილვა

ამბროსი ხელაიას წერილები სხვადასხვა პირთან

340. ამბროსი ხელაიას წერილი მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მღვდელმთავრის [პიტირიმის] მიმართ.

მადლობას უხდის საქართველოში მისი ხანმოკლე მოღვაწეობისას ქართველებისა და საქართველოს ეკლესიის მიმართ გამოხატული სიყვარულისათვის.

1915 წ., 25 ნოემბერი, პეტერბურგი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, შავი, 3 ფ.

341. ამბროსი ხელაიას წერილი მამა სიმონთან.

აცნობებს, რომ პირველ ეტაპზე გამოუნახა საცხოვრებელი და სამუშაო ადგილი და კვლავ ეცდება დამატებითი სამსახურის შოვნას.

1922 წ., 12 ოქტომბერი, ავტოგრაფი, დაუსრულებელი, დაწერილია 1 ფ-ზე, 2 ფ.

342. ამბროსი ხელაიას წერილი რომანოზ ფანცხავას მიმართ. უგზავნის თავისი ნაშრომის „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“ გაგრძელებას. სწუხს, რომ არ შეუძლია სამშობლოში დაბრუნება.

პირი: ეპისკოპოსები: კირიონ II (საძაგლიშვილი), ლეონიდე (ოქროპირიძე), დავითი.

1915 წ., 3 ნოემბერი, ნაბეჭდი, ასლი, დედანი ინახება ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში, რ. ფანცხავას არქივი № 3447-6, 1 ფ.

VI

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის სხვა საარქივო ფონდებში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ

შემოქმედებითი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა

I) სიტყვები

1. ამბროსი ხელაიას სიტყვა ალექსანდრე ეპისკოპოსის (ოქროპირიძე) დაკრძალვის დღეს.

1907 წ., 15 სექტემბერი, ავტოგრაფი, თავნაკლული, 4 ფ.

ხეც. ალექსანდრე ეპისკოპოსის (ოქროპირიძე) არქ. №18.

2. ამბროსი ხელაიას სიტყვა მიტროპოლიტ კალისტრატეს (ცინცაძე) მიმართ.

პირი: ანტონ გიორგაძე.

1925 წ., 1 ნოემბერი, ნაბეჭდი, ახლავს ამბროსის ხელაიას ხელმოწერა, 2 ფ.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქ. №20, 27.

II) მიმოწერა

ამბროსი ხელაიას წერილები სხვადასხვა პირთან

3. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ის მიმართ

აცნობებს მისი სავალალო საცხოვრებელი პირობების შესახებ „უსტმედევედიცაში“. უარყოფს გავრცელებულ ხმებს სასწავლებელში მისი რექტორად დანიშვნის შესახებ. სთხოვს სასწავლებელში მოაწყოს განერე-ლია.

1904 წ., 4 ოქტომბერი, ნოვოჩერკასკი, ავტოგრაფი, 2 ფ.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1317.

4. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ის მიმართ.

მადლობას უხდის მზრუნველობისათვის.

პირი: ეპისკოპოსი ანტონი, დიმიტრი ალა.

ტოპონიმი: პეტრეს ქალაქი (პეტერბურგი).

1905 წ., 3 ივნისი, ავტოგრაფი, 1 ფ.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1318.

5. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II მიმართ.

მოხარულია, რომ ეპისკოპოსი კირიონი აფხაზეთში დაინიშნა ეპიკოპოსად. სთხოვს, დახმარება აღმოუჩინოს მღვდელ მ. ჭიჭინაძეს.

პირი: ივანე ჭიჭინაძე, იასტრეხოვი (სოხუმში სკოლების მეთვალყურე).

1906 წ., 8 მარტი, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, და-ზიანებული, 3 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 171-172.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1319.

6. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II მიმართ.

სთხოვს დაასაქმოს და მრევლი გამოუყოს მღვდელ პარმენ ცხაკაიას.

პირი: გობეჯია (მღვდელი), თედო სახოკია.

1906 წ., 23 ივლისი, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, 1 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, „წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი“, 2006., გვ. 172-173.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1320.

7. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ის მიმართ.

სთხოვს მღვდლად აკურთხოს ისიდორე სერგინავა.

პირი: თავადი ემხვარი.

1906 წ., 21 აგვისტო, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, 1 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 181.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1321.

8. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ის მიმართ.

სთხოვს ბარლებში მღვდლის ადგილი მისცეს იონა ცხაკაიას.

პირი: მ. ბესარიონ კაპანაძე.

1906 წ., 25 აგვისტო, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, 2 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006, თბ., გვ. 182-183.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1322.

9. ვასილ კარბელაშვილის მიმართ

სთხოვს დაუშვას კ. კეკელიძე საეკლესიო მუზეუმის ორ ხელნაწერზე სამუშაოდ.

1907 წ. 29 აპრილი, რუსულ ენაზე, აქვეა კ. კეკელიძის მინაწერი ქართულად: „აქ აღნიშნული ხელნაწერი მივიღე დ. კ. კეკელიძემ“, 1 ფ.

ხეც. ვასილ კარბელაშვილის არქ. №376.

10. კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ის მიმართ.

ატყობინებს არქიმანდრიტ ანატოლის დამოკიდებულებას კირიონ II-ის მიმართ.

პირი: ვ-ვი, მალაქია, სამუელი.

ტოპონიმი: პეტერბურგი.

1910 წ., 19 თებერვალი, სტარაია-რუსა, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, 1 ფ.

ხეც. კირიონ საძაგლიშვილის არქ. №1323.

11. ექვთიმე თაყაიშვილის მიმართ.

ა) უგზავნის წმინდა ნინოს ცხოვრების ჭელიშური ვარიანტის ხელნაწერის ერთ ფურცელს, რომელიც დაკარგული იყო და იპოვა.

უთარილო, ავტოგრაფი, დაზიანებული, 1 ფ.

ბ) სთხოვს, გაუგზავნოს „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ გამოცემანი, „საქართველოს სიძველეთ“ ტომები და ექვთიმე თაყაიშვილის ნაშრომი.

1911 წ., 22 მაისი, ავტოგრაფი, დაზიანებული, 1 ფ.

ხეც. ექვთიმე თაყაიშვილის არქივი №1373.

12. კალისტრატე ცინცაძეს მიმართ.

მისი თბილისში არ ყოფნისას მცხეთა-თბილისის ეპარქიის მართვას ნიწონმინდელ მიტროპოლიტ კალისტრატეს ანდობს.

1925 წ., 27 ნოემბერი, ავტოგრაფი, 1 ფ.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №30.

13. კალისტრატე ცინცაძეს მიმართ.

საქართველოს ეკლესიის სავალალო მდგომარეობის შესახებ.

1926 წ., 28 იანვარი, ნაბეჭდი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, და-
ზიანებული, 1 ფ.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №177.

14. კალისტრატე ცინცაძეს მიმართ.

სთხოვს, დროებით შეასრულოს მისი მოვალეობა.

1926 წ., 31 მაისი, ავტოგრაფი, 1 ფ.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №36.

**15. სამძიმრის ბარათი ვასილ კარბელაშვილის მიმართ, მეუღლის გარ-
დაცვალების გამო.**

წუხს, რომ ავადმყოფობისა და კომისიის სხდომის გამო ვერ დაესწრო
პანაშვიდს.

უთარილო, ავტოგრაფი, 1 ფ.

ხეც. ვასილ კარბელაშვილის არქივი №377.

წერილები ამბროსი ხელაიასთან

16. ვასილ კარბელაშვილის.

ეკრძო ხასიათის.

პირი: ბარძიმა, გიორგი ჭყონდიდელი, ჭანტურია, კორნელი მაღრაძე, მი-
ტროპილიტი ნაზარი, ეპისკოპოსი დავითი (კაჭახიძე), ბენიამინ კონტრიძე,
ნაცვლიშვილი, ელიზბარი, ნოე ჟორდანი, ნოე რამიშვილი, ნიკოლოზ ნა-
თიძე (დეკანოზი), ჯოხთაბერიძე, მამა ილია, დედა პელაგია, კომკო (ეჭიმი),
ტრიფონე (დეკანოზი), სამფსონი (დეკანოზი), პარტენი (დეკანოზი), მამა
ელიზბარი, ელიზბარი, ბენიამინი, ნიკოლოზ ზანდუკელი, თუმანიშვილი,
მაყაშვილის ქალი (მარო), კალანდარიშვილი.

ტოპონიმი: ბათუმი, ფოთი, სოფელი მელაანი (კახეთი).

1921 წ., 7 თებერვალი, თბილისი, ავტოგრაფი, 5 ფ.

ხეც. ვასილ კარბელაშვილის არქივი №678.

III) სხვადასხვა

**17. საქართველოს ეპარქიალური ყრილობის დეპუტატების თხოვნა სა-
ქართველოს ეგზარხოსის ალექსანდრეს მიმართ ეპისკოპოსების კირიო-
ნისა (საძაგლიშვილი) და დავითის, ასევე არქიმანდრიტ ამბროსი ხე-
ლაიას სამშობლოში დაბრუნების შესახებ.**

პირი: ს. ხუნდაძე, ს. შოშიაშვილი, ვასილ ქარელი, ანტონ კასრაძე, ვ. ვ. ინა-
სარიძე, ირ. თურქიძე, გიორგი ცინცაძე, ა. კოკელია, ვ. ასათიანი, ო. ტყე-

მაღაძე, გიორგი ჯავახიშვილი, არსენ ფხალაძე, გიორგი ხადური, ნ. ხუციშვილი.

1914 წ., 7 თებერვალი, თბილისი, რუსულ ენაზე, ხელნაწერი, 5 ფ.

ხეც. ვასილ კარბელაშვილის არქივი №49.

18. სიონის ტაძრის დეკანოზის მ. ნაცვლიშვილის მიმართვა (№74) მანგლელი მიტროპოლიტის კალისტრატეს (ცინცაძე) მიმართ.

აცნობებს, რომ 1927 წ., 2 ოქტომბერს სიონის ტაძარში დანიშნულია კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას სულის მოსახსენიებელი პანაშვიდი.

1927 წ., ოქტომბერი, მ. ნაცვლიშვილის ავტოგრაფი, 1 ფ.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №59.

19. საქართველოს ეკლესიის I კრება ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგ. ქართველ სასულიერო პირთა ჯგუფური ფოტო.

1917 წ., 1 ფოტო.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №306.

20. კალისტრატე ცინცაძის, გიორგაძის და ამბროსი ხელაიას ერთობლივი ფოტო.

1917 წ., პეტერბურგი.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №186ა.

21. ამბროსი ხელაიას, გიორგაძის და კალისტრატე ცინცაძის ერთობლივი ფოტო.

1917 წ., პეტერბურგი.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №186ა.

22. ქართველ სასულიერო პირთა ფოტოები.

აქვეა მიტროპოლიტ ნაზარის ფოტო, უკანა მხარეს აქვს წარწერა: „ჭყონდიდის მიტროპოლიტ ამბროსის ნიშნად ღრმა პატივისცემისა და სიყვარულისა. მიტრ.[ოპოლიტ] ნაზარი ქუთათელისაგან. 1919 წ. თებერვალი 22. ქ. თბილისი“.

1 ფოტო.

ხეც. კალისტრატე ცინცაძის არქივი №305.

VII

საქართველოს საისტორიო არქივში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ

ა) ამბროსი ხელაიას წერილები სხვადასხვა პირთან

23. პოლიევქტო კარბელაშვილის მიმართ

აცნობებს რომ ბერად აღიკვეცა. სთხოვს შეატყობინოს არის თუ არა ხელმისაწვდომი იოანე გრძელიძის „დარღვევა მაჰმადიანთა სარწმუნოებისა“ და ამ საკითხთან დაკავშირებით სხვა ლიტერატურის შესახებ.

1900 წ., 12 თებერვალი, ყაზანი, ავტოგრაფი, 1 ფ.

დაბეჭდილია: გოჩა საითიძე, წამებული მშობელი ქვეყნისა და ეკლესიისათვის (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), „ისტორიანი“, თბ., 2000, გვ. 77-94. გოჩა საითიძე, ერის სულიერი მამა (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), გაზ. „ქართული უნივერსიტეტი“, თბ. 2004, 2-8/VI, № 16, გვ. 14; 9-15/VI, № 17, გვ. 14; 16-22/VI, № 18, გვ. 11, 14.

პოლიევქტო კარბელაშვილის ფონდი № 1461, საქმე № 226.

24. [ეპისკოპოს ლეონიდე ოქროპირიძის მიმართ].

აინტერესებს არის თუ არა ყურანი თარგმნილი ქართულად. სთხოვს ამ საკითხთან დაკავშირებით ინფორმაციის მიწოდებას.

პირი: კანდელაკი (სტუდენტი).

1900 წ., 30 ივლისი, ყაზანი, ავტოგრაფი, 4 ფ.

დაბეჭდილია: გოჩა საითიძე, წამებული მშობელი ქვეყნისა და ეკლესიისათვის (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), „ისტორიანი“, თბ., 2000, გვ. 77-94. გოჩა საითიძე, ერის სულიერი მამა (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), გაზ. „ქართული უნივერსიტეტი“, თბ. 2004, 2-8/VI, № 16, გვ. 14; 9-15/VI, № 17, გვ. 14; 16-22/VI, № 18, გვ. 11, 14.

პოლიევქტო კარბელაშვილის ფონდი № 1461, საქმე № 279.

25. [ეპისკოპოს ლეონიდე ოქროპირიძის მიმართ].

აცნობებს, რომ საგანგებო წესების შემოღების გამო ვერ ხერხდება სამღვდელოების შეკრება. ასევე ატყობინებს გელათის მონასტერში არსებული დაპირისპირების შესახებ. სთხოვს ნებართვას ავტოკეფალიის საკითხთან დაკავშირებით გამოაქვეყნოს ეპისკოპოსების ლეონიდესა (ოქროპირიძე) და კირიონის (საძაგლიშვილი) რეზოლუციები.

პირი: მარკოზ ტყემალაძე (სიონის საკათედრო ტაძრის მთავარი დეკანოზი), ეპისკოპოსი პეტრე, ეპისკოპოსი კირიონი (საძაგლიშვილი), მ. ნიკოლოზი, მ. მიხეილი.

ტოპონიმი: სოფელი გოდოგანი (თერჯოლის რაიონი).

1906 წ., 14 თებერვალი, ავტოგრაფი, 4 ფ.

დაბეჭდილია: გოჩა საითიძე, წამებული მშობელი ქვეყნისა და ეკლესიისათვის (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), „ისტორიანი“, თბ., 2000, გვ. 77-94. გოჩა საითიძე, ერის სულიერი მამა (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია), გაზ. „ქართული უნივერსიტეტი“, თბ. 2004, 2-8/VI, № 16, გვ.14; 9-15/VI, № 17, გვ 14; 16-22/VI, №1 8, გვ. 11, 14.

პოლიევქტო კარბელაშვილის ფონდი № 1461, საქმე № 279.

ბ) წერილები ამბროსი ხელაიას მიმართ

26. ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტის ქრისტეფორეს მიმართვა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ამბროსი ხელაიას.

სწერს საქართველოს წმინდა სინოდში არსებული დაპირისპირებისა და ქუთაისის კრების შესახებ.

პირი: დავით კაჭახიძე (ალავერდელი ეპისკოპოსი), ინოკენტი (საქართველოს ეგზარქოსი), კალისტრატე ცინცაძე, აკ. წერეთელი, ნ. ნიკოლაძე, კ. აბაშიძე, ივ. ჯავახიშვილი, ივ. გომართელი, ფოთის ეპისკოპოსი სვიმონი, ჩიქვანაია, ბ. სახოკია, სანაია, დეკ. მირიანაშვილი, თოთიბაძე, ლაზარაშვილი, ფხალაძე, მაჭარაშვილი, ბ. ი. რატიშვილი, ეპისკოპოსი პავლე.

ტოპონიმი: ქაშუეთი, თბილისის კალუშნის ეკლესია, ქუთაისი, ახალციხე.

1927 წ., 28 იანვარი, ნაბეჭდი, 2 ასლი, ნასწორები, პირველ ასლს აქვს წარწერა: „გურჯაანს“, ხოლო მეორეს: „მღვდ. ილია ალადაშვილი, სოფ. არბოშკი, ქვემო მაჩხაანი“, სულ 6 ფ.

პოლიევქტო კარბელაშვილის ფონდი № 1461, საქმე № 122.

გ) სხვადასხვა

27. აფხაზეთის ეპისკოპოსის ალექსანდრეს წერილი საქართველოს ეგზარქოსს ევსევის.

წერილს ახლავს პიცუნდის (ბიჭვინთის) სასულიერო სასწავლებლის აღ-
საზრდელთა სია, სადაც მოხსენიებულია 7 წლის ბესარიონ ხელაია.

პირი: ანდრინიკ, მაქსიმე და გიორგი გეგეჭკორები, ზოსიმე ხელაია.

1867 წ., 29 ივნისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 2 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006
თბ., გვ. 124.

**საქართველოს საეგზარქოსოს კანცელარია, ფონდი №488, აღწ. 1, საქმე
№15555, გვ.125.**

28. სოჭის რაიონის მიქაელ მთავარანგელოზის ტაძრის მოძღვარის ბე-
სარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას ნამსახურობის ნუსხა.

პირი: გენადი [პავლინსკი] (სოხუმელი ეპისკოპოსი), ელისაბედ ალექსის ასუ-
ლი (ამბროსი ხელაიას მეუღლე), ანდრია (ამბ. ხელაიას შვილი), ალექსანდრე
ალექსის ძე ნოვიცკი, ივანე ალექსის ძე ოდინცოვი.

1888 წ., რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ, 50 გვ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006
თბ., გვ. 126.

**საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, აღწ. 1,
საქმე №41694.**

29. სოჭის რაიონის მიქაელ მთავარანგელოზის ტაძრის მოძღვარის ბე-
სარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას ნამსახურობის ნუსხა.

პირი: ზოსიმე ხელაია, გენადი (სოხუმის ეპისკოპოსი), ელისაბედ ალექსის
ასული (ამბ. ხელაიას მეუღლე), ალექსანდრე ალექსის ძე ნოვიცკი.

ტოპონიმი: ილორი.

1889 წ., რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 2 ფ, გვ. 56-57.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006
თბ., გვ. 128.

**საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, აღწ. 1,
საქმე №42130.**

30. სოჭის რაიონის მიქაელ მთავარანგელოზის ტაძრის მოძღვარის ბე-
სარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას ნამსახურობის ნუსხა.

პირი: ზოსიმე ხელაია, გენადი (სოხუმის ეპისკოპოსი), აგაფადორი (სოხუ-
მის ეპისკოპოსი), ელისაბედ ალექსის ასული (ამბ. ხელაიას მეუღლე), ნინო
და ალექსანდრე ხელაიები (ამბროსი ხელაიას შვილები), ივანე ალექსის ძე
ოდინცოვი.

ტოპონიმი: ილორი.

1891 წ., რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 2 ფ, გვ. 60.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006
თბ., გვ. 132-133.

საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, აღწ. 1, საქმე №43131.

31. საქართველოს ეგზარქოსის ალექსის წერილი უწმინდესი სინოდის ობერ-პროკურორს კონსტანტინე [პოპედონოსცევს].

აცნობებს, რომ არქიმანდრიტი ამბროსი ხელაია, გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოს ალექსანდრესთან და სხვა სამღვდლო პირებთან ერთად შემჩნეულია რუსიფიკატორული პოლიტიკის საწინააღმდეგო საქმიანობაში.

პირი: ალექსანდრე ოქროპირიძე (გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსი), დომენტი ფირცხალავა (კოდორის ეკლესიის მოძღვარი), ბესარიონ ფირცხალავა (კეთილარის ტაძრის მოძღვარი).

ტოპონიმი: ქელიშის მონასტერი.

1903 წ., 30 აპრილი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, ახლავს ხელმოწერა, 2 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 150-152.

საქართველოს საეგზარქოსოს კანცელარია, ფონდი №488, აღწ. 1, საქმე №26435.

32. იმერეთის ეპისკოპოსის ლეონიდეს წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალურ კანტორას.

სთხოვს სინოდალური კანტორის წევრად ამბროსი ხელაიას არჩევას.

1905 წ., 14 ივლისი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, ახლავს ეპისკოპოსის ლეონიდეს ხელმოწერა, 1 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006 თბ., გვ. 160-161.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, აღწ. 1, საქმე №48994

33. არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას ნამსახურობის სია.

პირი: გენადი (სოხუმელი ეპისკოპოსი), აგაფადორი (სოხუმელი ეპისკოპოსი), არსენი (სოხუმელი ეპისკოპოსი), ფლაბიანი (საქართველოს ეგზარქოსი 1898-1901 წწ.), ალექსანდრე, ნინო და ანა ხელაიები (ამბროსი ხელაიას შვილები), პეტრე სმირნოვი (სპასო - პრეობრაჟენის სასულიერო სასწავლებლის მეთვალყურის თანაშემწე), კონსტანტინე სმირნოვი, სიმონ კარაპოვი, ნიკონი (საქართველოს ეგზარქოსი 1906-1908 წწ.).

ტოპონიმი: უსტ-მედედესკოეს ოლქი, სოხუმი, ქელიშის მონასტერი, თბილისის ფერისცვალების მონასტერი, იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი.

1905 წ., 23 სექტემბერი – 1909 წ. იანვარი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 8 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006
თბ., გვ. 162-166.

**საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე
№48994**

34. დონისა და ნოვოჩეკარსკის ეპისკოპოსის წერილი საქართველოს ეგ-
ზარქოსს ნიკოლაის.

თანხმობას აცხადებს ამბროსი ხელაიას საქართველო-იმერეთის სინოდა-
ლური კანტორის წევრად არჩევის თაობაზე.

1905 წ., 28 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

**საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე
№48994**

35. საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორის ბრძანება ამბრო-
სი ხელაიას სინოდალური კანტორის წევრად დანიშვნის შესახებ.

პირი: პ. სმერდინსკი.

1905 წ., 24 ნოემბერი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, 1 ფ.

დაბეჭდილია: ჯ. გამახარია, წმინდა ამბროსი (ხელაია) და აფხაზეთი, 2006
თბ., გვ. 166-167.

**საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე
№48994**

36. დონის სასულიერო კონსისტორის მიერ ამბროსი ხელაიასათვის წმ.
ანას II ხარისხის ორდენის გადაცემის შესახებ.

1905 წ., 24 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

**საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე
№48994**

37. საქართველოს საეგზარქოსო კანცელარიის რეზოლუცია არქიმა-
დრიტ ამბროსი ხელაიასა და ალექსი დავითის ძის საქართველო – იმე-
რეთის სინოდალური კანტორის წევრად დანიშვნის შესახებ.

1906 წ., 11, იანვარი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, შავი, 1 ფ.

**საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე
№48994**

38. არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას წერილი საქართველო – იმერეთის
სინოდალურ კანტორას.

სთხოვს გამოუყონ უსტ-მედვედევის სადგურიდან თბილისამდე სამგზა-
ვრო თანხა.

1906 წ., 21 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

39. ოთხი დოკუმენტი არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას უსტ-მედვედევიდან თბილისამდე სამგზავრო თანხის დაანგარიშებისა და გამოყოფის შესახებ.

1906 წ., 3 თებერვალი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, ხელს აწერს არქიმანდრიტი ნიკოლაი, სულ 4 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

40. უსტ-მედვედევის სასულიერო სასწავლებლის მეთვალყურის პეტრე სმირნოვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას. აცნობებს, რომ 1905 წლის 12 დეკემბრის ბრძანებულებით არქიმანდრიტი ამბროსი ხელაია გათავისუფლდა დაკისრებული მოვალეობიდან და შეუძლია გამოემგზავროს თბილისს.

1906 წ., 21 იანვარი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს პეტრე სმირნოვის ხელმოწერა, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

41. დონის სასულიერო კონსისტორიის წევრის, პროტოიერარქ ვასილ პეტროვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას. ამბროსი ხელაიას წმინდა ანას II ხარისხის ორდენით დაჯილდოებისათვის ითხოვს 30 მანეთის ანაზღაურებას.

1906 წ., 31 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ვასილ პეტროვის ხელმოწერა, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

42. დონის სასულიერო კონსისტორიის წევრის, პროტოიერარქ ვასილ პეტროვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას. ამბროსი ხელაიას წმინდა ანას II ხარისხის ორდენით დაჯილდოებისათვის ითხოვს 30 მანეთის ანაზღაურებას.

1906 წ., 8 ივნისი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

43. დონის სასულიერო კონსისტორიის წევრის, პროტოიერარქ ვასილ პეტროვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას.

ამბროსი ხელაიას წმინდა ანას II ხარისხის ორდენით დაჯილდოებისათვის ითხოვს 30 მანეთის ანაზღაურებას.

1907 წ., 24 იანვარი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, ხელს აწერს კონსისტორიის წევრი მღვდელი პეტრე დოლოგოპოლოვი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

44. დონის სასულიერო კონსისტორიის წევრის, პროტოიერარქ ვასილ პეტროვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას.

ამბროსი ხელაიას წმინდა ანას II ხარისხის ორდენით დაჯილდოებისათვის ითხოვს 30 მანეთის ანაზღაურებას.

1907 წ. 21 მარტი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, ხელს აწერს კონსისტორიის წევრი მღვდელი პეტრე დოლოგოპოლოვი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

45. დონის სასულიერო კონსისტორიის წევრის, პროტოიერარქ ვასილ პეტროვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას.

ამბროსი ხელაიას წმინდა ანას II ხარისხის ორდენით დაჯილდოებისათვის ითხოვს 30 მანეთის ანაზღაურებას.

1907 წ., 13 ივნისი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, ხელს აწერს კონსისტორიის წევრი მღვდელი პეტრე დოლოგოპოლოვი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

46. დონის სასულიერო კონსისტორიის წევრის, პროტოიერარქ ვასილ პეტროვის წერილი საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორას.

ამბროსი ხელაიას წმინდა ანას II ხარისხის ორდენით დაჯილდოებისათვის ითხოვს 30 მანეთის ანაზღაურებას.

1907 წ., 24 სექტემბერი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

47. არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას თბილისის ფერისცვალების მონასტერის წინამძღვრად დანიშვნის შესახებ.

პირი: იერომონახი გაბრიელი; დავითი (ნოვოჩეკარსკის სასულიერო სემინარიის რექტორი).

1907 წ., 6 ნოემბერი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

48. საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის წერილი დონის კონსისტორიას არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას მიერ 5 მანეთის გადახდის შესახებ.

1907 წ., 11 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

49. არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას მიმართვა საქართველოს ეგზარქოს ნიკონს.

სთხოვს მისცეს შვებულება 28 ივნისიდან 20 ივლისამდე.

1908 წ., 8 მაისი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, ახლავს ამბროსი ხელაიას ხელმოწერა, საქართველოს საეგზარქოსო კანცელარიისა და საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორის ბეჭდები, ასევე 4 რუსული სამარკო ნიშანი, 2 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

50. დოკუმენტი ამბროსი ხელაიას თხოვნის (კუთვნილი შვებულების) დაკმაყოფილების შესახებ.

1908 წ., 19 ივნისი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

51. თბილისის სახაზინოსა და ფერისცვალების მონასტრის წინამძღვრის იერომონახ გაბრიელის ბრძანება არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას მონასტრის წინამძღვრობიდან გათავისუფლების შესახებ.

1909 წ., 30 იანვარი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

იქვე რიაზანის სასულიერო კონსისტორიის ცნობა თავის საძმოს რიგებში ამბროსი ხელაიას მიღების შესახებ.

1908 წ., 22 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ხელით ნაწერი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

52. საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის წევრის ტყემალაძის წერილი რიაზანის ეპისკოპოსს ნიკანდრეს.

აცნობებს, რომ არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას დაევალა 4 მან. და 10 კაპ. საფასურის გადახდა.

1909 წ., 29 ოქტომბერი, რუსულ ენაზე, ავტოგრაფი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

53. საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის მიმართვა საქართველოს ეგზარქოსის დროებით მოვალეობის შემსრულებელს, ვაკინსკის ეპისკოპოს გრიგორს.

აცნობებს, რომ არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას დაევალა 4 მან. და 10 კაპ. საფასურის გადახდა.

პირი: გ. ლევიცკი (ობერ მდივანი).

1909 წ., 28 დეკემბერი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, ახლავს ხელმოწერა ობერ მდივნის თანამდებობის მოვალეობის დროებით შემსრულებლის ს. წერეთლის, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

54. ნოვგოროდის სასულიერო კონსისტორიის წერილი საქართველო-იმერეთის სინოდალურ კანტორას.

აცნობებს, რომ არქიმანდრიტი ამბროსი ხელაია არ იხდის დაკისრებული თანხას და ითხოვს განმარტებებს.

1916 წ., 30 მარტი, რუსულ ენაზე, ნაბეჭდი, ახლავს კონსისტორიის 4 წევრის ხელმოწერა, საქართველო – იმერეთის სინოდალური კანტორის ბეჭედი, 1 ფ.

საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, ფონდი №489, საქმე №48994

VIII

ლიტერატურის ისტორიის მუზეუმში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ

55. ამბროსი ხელაიას წერილი რომანოზ ფანცხავას მიმართ.

უგზავნის თავისი ნაშრომის „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“ გაგრძელებას.

სწუხს, რომ არ შეუძლია სამშობლოში დაბრუნება.

პირი: ეპისკოპოსები – კირიონი (საძაგლიშვილი), ლეონიდე (ოქროპირიძე), დავითი.

1915 წ., 3 ნოემბერი, ავტოგრაფი, დაზიანებული 2 ფ.

ლიმ. რომანოზ ფანცხავას არქივი №3447

56. ამბროსი ხელაიას მიმართვა გენუის კონფერენციისადმი.

უთარილო, ნაბეჭდი, ასლი, 3 ფ.

ლიმ. ს. ხუციშვილის არქივი №28755

IX

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას შვილთაშვილის ანა კლდიაშვილის პირად კოლეჯშიაში დაცული მასალა ამბროსი ხელაიას შესახებ

57. ამბროსი ხელაიას მიერ სასამართლო პროცესზე წარმოთქმული
სიტყვა.

[1924 წ., ავტოგრაფი, 14 ფ.

58. სასამართლოს დასკვნითი დადგენილება ამბროსი ხელაიას შესახებ.

უთარილო, ნაბეჭდი, ასლი, აქვს მინაწერი: „ცინცაძე“; „დედანთან სწორია,
მდივანი გ. დალაქიშვილი“; 12 ფ.

59. არტურ ლაისტის წერილი ამბროსი ხელაიას.

მადლობას უხდის მილოცვისათვის საქართველოში მისი მოღვაწეობის
40 წლის იუბილესთან დაკავშირებით.

1922 წ., 10 ნოემბერი, ნაბეჭდი, არტურ ლაისტის ხელმოწერით, 1 ფ.

ამბროსი ხელაიას და მისი ოჯახის წევრების ფოტოები

60. ამბროსი ხელაია.

61. ამბროსი ხელაია.

62. ამბროსი ხელაია.

63. ამბროსი ხელაია.

64. ამბროსი ხელაია.

65. ამბროსი ხელაია.

66. ამბროსი ხელაია.

67. ამბროსი ხელაია.

68. ამბროსი ხელაია მეუღლესთან კესარია მერჩულესთან ერთად, გადაღებულია მაიკოპში.

69. ამბროსი ხელაიას მეუღლე — კესარია მერჩულე.

70. სხედან: ნინო ხელაია (ამბროსი ხელაიას უფროსი ქალიშვილი), თამარ დონდუა (ნინო ხელაიას შვილი), უცნობი, ანა ხელაია. დგას: უცნობი. ფოტოს უკანა მხარეს ახლავს წარწერა: „გადაღებული ვართ ჩვენს ბაღში (რუსაში) როცა სტუმრები წავიდნენ. 1917 წელს 4 აგვისტოს. ლეონიოდიცგან“.

71. ცენტრში: ამბროსი ხელაია, მისი ვაჟი ალექსანდრე, ქალიშვილი ანა (ამბროსი ხელაიას უმცროსი ქალიშვილი) და შვილიშვილი თამარ დონდუა.

გადაღებულია რუსეთში, მანდარია.

72. სხედან: ამბროსი ხელაია, ანა ხელაია და ნინო ხელაია. დგანან: ვიქტორ დონდუა (ნინოს მეუღლე) და ალექსანდრე (სანდრო) ხელაია (ამბროსი ხელაიას ვაჟი).

73. სხედან: ამბროსი ხელაია და მისი უფროსი ქალიშვილი ნინო. დგანან: მისი უმცროსი ქალიშვილი ანა და ვაჟი ალექსანდრე (სანდრო). სურათს უკანა მხარეს აქვს რუსულად შესრულებული წარწერა:

16 августа 1911 г.

Старая Русса.

74. ამბროსი ხელაიას უმცროსი ქალიშვილი ანა. სტარაია-რუსა.

75. ამბროსი ხელაიას უმცროსი ქალიშვილი ანა. სტარაია-რუსა.

76. ამბროსი ხელაიას უმცროსი ქალიშვილი ანა. სტარაია-რუსა.

77. მარცხნიდან პირველი დგას ანა ხელაია და ორი უცნობი (სავარაუდოდ, ანას გიმნაზიის თანაკლასელები).

სურათს უკანა მხარეს აქვს რუსული წარწერა:

1913 год

Старая Русса.

78. ამბროსი ხელაიას უფროსი ქალიშვილი — ნინო ხელაია და მისი მასწავლებელი ანა მიხეილის ასული პოგორელოვი.

1906 წ. 10 იანვარი, თბილისი.

79. ამბროსი ხელაიას ვაჟიშვილი ალექსანდრე (სანდრო).

სურათს წინა მხარეს აქვს წარწერა:

საყვარელ მამას

1919 წ. 26. II

ქ. ფოთი.

80. ამბროსი ხელაიას ვაჟიშვილი ალექსანდრე (სანდრო).

81. ამბროსი ხელაიას ვაჟიშვილი ალექსანდრე (სანდრო).

X

**ამგროსი ხელაიას პირადი არქივის აღწერილობის
კატალოგების შემავრცელები ცხრილი**

ახალი	ძველი
1	329
2	334
3	Q-587
4	87
5	89
6	90
7	91
8	92
9	93
10	94
11	95
12	96
13	97
14	98
15	99
16	100
17	101
18	102
19	103
20	104
21	105

ახალი	ძველი
22	106
23	107
24	296
25	281
26	296
27	108
28	1
29	109
30	12
31	110
32	127
33	128
34	111
35	129
36	133
37	134
38	112
39	136
40	322
41	113
42	114

ახალი	ძველი
43	115
44	135
45	116
46	292
47	279
48	131
49	117
50	314
51	126
52	118
53	119
54	120
55	121
56	122
57	123
58	124
59	132
60	130
61	125
62	287
63	137

ახალი	ძველი
64	189
65	138
66	139
67	140
68	141
69	178
70	181
71	185
72	182
73	179
74	170
75	190
76	142
77	171
78	172
79	187
80	174
81	175
82	180
83	186
84	143
85	183
86	144
87	177
88	145
89	176
90	146
91	147
92	148
93	149
94	150
95	151

ახალი	ძველი
96	152
97	153
98	154
99	155
100	156
101	157
102	158
103	159
104	160
105	161
106	162
107	163
108	164
109	165
110	166
111	167
112	169
113	173
114	168
115	188
116	184
117	191
118	192
119	193
120	194
121	214
122	221
123	216
124	220
125	219
126	195
127	196

ახალი	ძველი
128	197
129	215
130	204
131	205
132	198
133	206
134	199
135	200
136	207
137	201
138	208
139	202
140	209
141	203
142	210
143	211
144	212
145	213
146	217
147	218
148	234
149	235
150	232
151	222
152	233
153	223
154	236
155	230
156	224
157	225
158	231
159	226

ახალი	ძველი
160	227
161	228
162	229
163	237
164	249
165	238
166	251
167	245
168	240
169	239
170	241
171	248
172	246
173	242
174	247
175	243
176	244
177	250
178	297
179	252
180	253
181	254
182	255
183	257
184	256
185	258
186	326
187	260
188	261
189	12
190	5
191	6

ახალი	ძველი
192	7
193	8
194	9
195	11
196	10
197	4
198	13
199	14
200	253
201	16
202	19
203	20
204	17
205	22
206	15
207	23
208	24
209	21
210	26
211	28
212	27
213	29
214	30
215	31
216	32
217	33
218	34
219	35
220	36
221	37
222	38
223	40

ახალი	ძველი
224	41
225	42
226	43
227	39
228	36a
229	25
230	18
231	3
232	332
233	44
234	45
235	46
236	47
237	48
238	49
239	50
240	51
241	52
242	53
243	54
244	55
245	57
246	58
247	56
248	61
249	59
250	262
251	60
252	64
253	330
254	65
255	66

ახალი	ძველი
256	63
257	67
258	68
259	69
260	71
261	70
262	74
263	72
264	77
265	73
266	76
267	75
268	78
269	79
270	80
271	81
272	280
273	331
274	282
275	273
276	275
277	264
278	263
279	265
280	266
281	277
282	274
283	86
284	299

ახალი	ძველი
285	294
286	83
287	302
288	309
289	307
290	323
291	82
292	303
293	301
294	270
295	318
296	267
297	310
298	272
299	316
300	88
301	295
302	269
303	268
304	276
305	278
306	319
307	311
308	328
309	85
310	325
311	315
312	313
313	327

ახალი	ძველი
314	304
315	256
316	300
317	308
318	305
319	306
320	84
321	62
322	312
323	321
324	324
325	289
326	290
327	284
328	317
329	288
330	286
331	293
332	333
333	283
334	283
335	298
336	285
337	291
338	320
339	271
340	259
341	335
342	ლიტ. ინსტ. №3447-6

XI

საძიებლები

პირთა საძიებელი

აბაშიძე ელისაბედ 2	ბოჭორიშვილი ანდრია 2
აბაშიძე კიტა 24	ბოჭორიშვილი გაბრიელ 2
აგაფადორი (სოხუმის ეპისკოპოსი) 28, 31	ბოჭორიშვილი ვლ. 2
ავალიანი ს. 261	გაბრიელი 196
ალექსანდრე (აფხაზეთის ეპისკოპოსი) 25	გაბრიელი (იერომონაქი) 45, 49
ალექსანდრე (მღვდელმონაზონი) 2	გამზარდია ონოფრე 2
ალექსი (საქართველოს ეგზარქოსი) 29	გეგეჭკორი ანდრონიკ 25
ანატოლი (არქიმანდრიტი) 10	გეგეჭკორი გიორგი 25
ანდრია (ეპისკოპოსი) 236	გეგეჭკორი მაქსიმე 25
ანტონი ეპისკოპოსი 4	გენადი (სოხუმის ეპისკოპოსი) 27, 28, 31
ანტონი (მღვდელი) 186	გერსამია ალექსანდრე 2
არსენი (არქიეპისკოპოსი) 185	გიორგაძე ანტონ 196; 2
არსენი (სოხუმელი ეპისკოპოსი) 31	გიორგაძე გ. (დეკანოზი) 245
არდაზიანი ლავრენტი 319	გიორგაძე ვიქტორ 2
ასათიანი ვ. 17	გიორგაძე მიქელა 2
	გიორგაძე მოსე 2
	გიორგაძე პეტრე 2
ბარძიმა 16	გიორგაძე სიმონ 2
ბენიამინი 16	გომართელი ივანე 24

¹ ამბროსი ხელაიას არქივის საძიებელთა ნომრები დამატებითი მასალის (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის სხვა საარქივო ფონდებში, საქართველოს საისტორიო არქივსა და ლიტერატურის მუზეუმში დაცული მასალა) საძიებელთა ნომრებისაგან გამოყოფილია წერტილ-მძიმით (;).

გორდეზიანი 2
გრიგოლია ალექსანდრე 234
გრიგოლია ვახტანგი 234
გრიგორი (ვაკინსკის ეპისკოპოსი)
51
გრუზინსკი პეტრე 254
გურიის ეპისკოპოსი 120

დავითი (ნოვოჩეკარსკის სასული-
ერო სემინარიის რექტორი) 45
დათეშიძე სამსონ 2
დალაქიშვილი გ. 56
დიმიტრი ალა 4
დოლგოპოლოვი პეტრე 41, 42, 43
დომენტი (მიტროპოლიტი) 226
დონდუა ვიქტორ 70
დონდუა თამარ 68; 69
დოსითეოზი (მიტროპოლიტი) 196

ევგენია (იეროდიაკონი) 97
ევსევი (საქართველოს ეგზარქოსი)
25
ელიზბარი 16
ელიზბარი (მღვდელი) 16
ემხვარი (თავადი) 7

ზანდუკელი ნიკოლოზ 16

თაყაიშვილი ექვთიმე 11
თოთიბაძე 24
თუმანიშვილი 16
თურქიძე ირ. 17

იასტრებოვი 5
იაშვილი ყარამან 2
ილია (მღვდელი) 16
ინასარიძე ვ.ვ. 17
ინოკენტი (საქართველოს ეგზარ-
ქოსი) 128; 26
იოანე (ეპისკოპოსი) 243
იოსელიანი საჩინო 238

კალანდარიშვილი 16
კანდელაკი 22

კაპანაძე ბასელა 2
კარაპოვი სიმონ 31
კარბელაშვილი ვასილ 9, 15, 16
კარბელაშვილი პოლიექტო 21
კასრაძე ანტონ 17
კაჭახიძე დავით 16; 24
კეკელიძე კორნელი 9
კერესელიძე გ. 2
კვიტაშვილი ივანე 2
კოკელია ა. 17
კომკო 16
კონტრიძე ბენიამინ 16

ლაზარაშვილი 24
ლაისტი არტურ 57
ლევიცკი გ. 51
ლოლუა 212

მალაქია 10
მამინაშვილი ნიკიფორე 257
მანდარია მიხეილ 2
მანდარია პავლე 2
მალრაძე კორნელი 16
მაყაშვილი მარო 16
მაჭარაშვილი 24
მერჩულე ელისაბედ 26, 27, 28; 68,
67
მესხი ალექსანდრე 2
მირიანაშვილი (დეკანოზი) 24
მიხეილი (მღვდელი) 23

ნაზარი (მიტროპოლიტი) 16, 20
ნათიძე ნიკოლოზ 16
ნასიძე 2
ნაცვლიშვილი 16
ნაცვლიშვილი მ. 18
ნიკანდრე (რიაზანის ეპისკოპოსი)
50
ნიკოლაი (საქართველოს ეგზარქო-
სი) 32
ნიკოლაძე ნიკო 24
ნიკოლოზი (მღვდელი) 23
ნიკონი (საქართველოს ეგზარქოსი)
31, 47

ნოვიცკი ალექსანდრე 26, 27

ოდინცოვი ივანე 26, 28

ოქროპირიძე ალექსანდრე 1; 31

ოქროპირიძე ლეონიდე 195, 206,
209, 252, 271; 24, 25, 32, 55

პავლე (ეპისკოპოსი) 24

პავლინსკი გენადი 26

პაპავა 239

პარტენი (დეკანოზი) 16

პელაგია 16

პეტრე (ეპისკოპოსი) 23

პეტროვი ვასილ 39

პიტირიმი (საქართველოს ეგზარქო-
სი) 322, 323, 340

პოზედონოსცევი კონსტანტინე 29

პოგორელოვი ანა 76

ჟორდანია ნოე 16

რამიშვილი ნოე 16

რაციშვილი ბ. 24

რჩეულიშვილი 320

სალოხინი დიმიტრი 232

სამუელი 10

სამსონი (დეკანოზი) 16

სანაია 24

საძაგლიშვილი კირიონ II 193, 201,
231, 271; 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10,
17, 25, 55

სახოკია ბ. 24

სახოკია თედო 190; 6

სერაფიმა (მონაზონი) 330

სერგინავა ისიდორე 7

სვიმონი (ფოთის ეპისკოპოსი) 24

სიმონი (მღვდელი) 341

სიმონიშვილი ალექსანდრე 204

სმელკოვი იოანე 97

სმერდინსკი პ. 33

სმირნოვი კონსტანტინე 31

სმირნოვი პეტრე 31, 38

სოკოლოვი 2

ტრიფონე (დეკანოზი) 16

ტყემალაძე (უწმინდესი სინოდის
წევრი) 50

ტყემალაძე მარკოზ 23

ტყემალაძე ო. 17

ფანცხავა რომანოზ 53

ფილოსოფოვა დ. ვ. 274

ფიფია მაკარი 2

ფირცხალავა ბესარიონ 29

ფირცხალავა დომენტი 29

ფლბიანი (საქართველოს ეგზარქო-
სი) 31

ფუტკარაძე გერასიმე 2

ფხალაძე არსენ 17, 24

ქარელი ვასილ 16

ქარსელაძე დავით 2

ქიქოძე გაბრიელ 230

ქრისტეფორე (მიტროპოლიტი) 255;
26

ყიფიანი დიმიტრი 270

ყიფიანი ქაიხოსრო 2

შოშიაშვილი ს. 17

ჩიქვანაია 24

ცინცაძე კალისტრატე 2, 12, 13, 14,
18; 26

ცინცაძე [კონსტანტინე] 56

ცინცაძე გიორგი 17

ცხაკაია იონა 8

ცხაკაია პარმენ 6

წერეთელი აკაკი 24

წერეთელი ს. 51

ჭავჭავაძე ილია 28, 265

ჭანტურია 16

ჭიჭინაძე ი. 5

ჭიჭინაძე მ. 5

ჭიჭინაძე პ. 244

ჭონქაძე დანიელ 20
ჭყონდიდელი გიორგი 16

ხადური გიორგი 17
ხელაია ალექსანდრე 28, 31; 71-73,
79-81

ხელაია ანა 31; 63, 70-77
ხელაია ანდრია 6
ხელაია ზოსიმე 25, 27, 28

ხელაია ნინო 28, 31; 63, 70, 72,
73, 78

ხუნდაძე სილოვან 17
ხუციშვილი ნ. 17

ჯაფარიძე 2
ჯავახიშვილი გიორგი 17
ჯავახიშვილი ივანე 24
ჯოხთაბერიძე 16

გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი

აგარა 2
ალპანა 2
ახალციხე 2; 24
ახალჭალა 2

ბათუმი 16
ბარდნალა 2
ბეთლემი 2
ბუგეული 2

გოდოგანი 23
გორისუბანი 2

დიდუბის ტაძარი 240

ზედა შავრი 2
ზუბი 2

თაბორი 2
თბილისი 260

იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი
31
ისუნდარა 2
ინა 2

კალოუბნის ეკლესია 24
კვირიკენმინდა 2
კლონის მონასტერი 134

ლაბეჭინა 2
ლაილაში 2
ლაჭეპიტა 2

მაკარევის მონასტერი 326
მარუსა 2
მელაანი 16
მიქარწმინდა 2

ნამარნევი 2
ნასპერა 2
ნაყურალეში 2
ნიკორწმინდა 2
ნოვგოროდი 26, 132, 178
ნოვოჩერკასკი 3

ოპიტარა 2
ორბეთი 2
ოყურეში 2
ოჩამჩირე 231

პატარა ონი 2
პერემიშლა 180
პოლოცკი 306
პორეჩენის ოლქი 334
პორკი 169

რიაზანის მონასტერი 31; 51

საკეცია 2	ქუთაისი 24
სვეტიცხოველი 242, 267	ქულბაქი 2
სვირი 2	
სიონი 256	ლადიში 2
სმოლენსკის გუბერნია 334	
სორი 2	ყაზანი 22
სოხუმი 222, 232, 319; 33	
სპასო-პრეობრაჟენსკოეს მონასტერი 40, 46, 62, 176, 327	ცაგერი 2
სტარაია-რუსა 38, 40, 41, 46, 54, 84, 128, 139, 311, 324	ნესი 2
	წვადისი 2
უსახელო 2	ჭელიშის მონასტერი 29, 31
უსტმედვედსკოეს 9, 10, 11, 18, 19, 21, 24, 25; 3, 33, 38, 39, 40	ჭყვიში 2
ფერისცვალების მონასტერი 31	ხარტალი 2
ფოთი 16	ხვანჭკარა 2
	ხონიჭორი 2
ქაშუეთი 239, 254; 26	ხოტევი 2
ქედისუბანი 2	
ქვიშარი 2	ჯვარისა 2

**NATIONAL CENTRE OF MANUSCRIPTS
CATALOGUES OF PRIVATE ARCHIVES**

3

**Katholic Patriarch of All Georgia
AMBROSI KHELAIA**

Tbilisi 2010

საგამომცემლო ჯგუფი

ვიოლა ტულუში
თეა ქართველიშვილი

ხელნაერთა ეროვნული ცენტრი

0193 თბილისი, მერაბ აღმაშენებლის 1/3. ტელ.: 36-41-85, ფაქსი: 36-32-41.

www.manuscript.ge info@manuscript.ge